

Forumul Constituțional

Raport final

Din partea Camerei Deputaților, activitățile au fost conduse de:

- **AMELIA MURSEZ - consilier parlamentar**
Coordonator general al proiectului
- **Cristian BUITAN - consilier parlamentar**
Coordonator executiv
- **Daniela STĂNESCU - șef de cabinet**

Cu sprijinul:

- **Secretariatului General al Camerei Deputaților**
Cristian IONESCU, Secretar General
Mihai UNGHIANU, Secretar General Adjunct
- **Departamentului Economico - Financiar**
Maria Roșca, Director General
Alexandra Oprea, Contabil Șef
- **Direcției pentru Informatică și Comunicații**
Vasile Lapteș, Director
Ioan Radu, Șef Serviciu
- **Centrului Internațional de Conferințe**
Daniel Marin, Director General
Mădălina Șurlin, Director
- **Regiei Autonome “Monitorul Oficial”**
Eugenia Ciubâncan, Manager

La realizarea activităților Forumului Constituțional au mai contribuit:

- DC Communication
- Compania Națională “POȘTA ROMÂNĂ” – S.A.

Din partea Asociației Pro Democrația, coordonarea activităților a fost asigurată de:

- Adrian Sorescu, Director executiv
- Eugenia Rotaru, Coordonator pentru Relația cu Parlamentul

Echipa de administrare a site-ului Forumului Constituțional:

- Adriana Dobrea
- Constantin Mârza
- Nicolae Mitu
- Ana-Maria Moșneagu
- Costel Popa

Echipa organizare evenimente:

- Cristian Bratu, Președinte, Club APD Timișoara (Conferința regională din Timișoara)
- Bianca Cobârzan, membru, Club APD Cluj (Conferința regională din Cluj-Napoca)
- Marius Grigorescu, Coordonator, Centrul regional de resurse al APD Craiova (Conferința regională din Craiova)
- Dina Loghin, Președinte executiv, Fundația ȘEF (Conferința regională din Iași)
- Amelia Neiculescu, membru, Club APD București (Conferința inaugurală și atelierele din București, Conferința Regională din Craiova)
- Iulia Manolache, Coordonator, Centrul regional de resurse al APD Cluj (Conferința regională din Cluj-Napoca)
- Mădălina Popa, Consilier juridic, Fundația Șef (Conferința regională din Iași)
- Andreea Sandu, Coodonator relații publice (Conferința regională din Craiova, Conferința regională din Iași)
- Costică Topală, Coordonator, Centrul regional de resurse al APD Bacău (Conferința regională din Iași)

Centralizarea și prelucrarea propunerilor exprimate de-a lungul procesului de consultare au fost realizate de:

Bianca Buligescu, Clara Burghelea, Cătălina Constantin, Răzvan Enescu, Nicoleta Grigore, Amelia Neiculescu, Camelia Ormenișan, Cătălina Rașcu, Violeta Șerban

Asistență juridică elaborare raport:

Mihai Cuc

Tehnoredactare raport

Constantin Mârza

Revizuirea Constituției – necesară sau conjuncturală Bogdan Niculescu-Duvăz	9
Reforma constituțională – Așteptări publice și (re)construcție politică Cristian Pîrvulescu	15
Istoria Constituției în România	31
I. Modalități de dezbatere și consultare în cadrul Forumului Constituțional	37
II. Propuneri privind drepturile, libertățile și obligațiile cetățeanului	39
II.1. Propuneri referitoare la reglementarea statutului de minoritar	39
II.2. Propuneri privind pluralismul și partidele politice	40
II.3. Opinii care se referă la dreptul la asociere	41
II.4. Propuneri de modificare a dispozițiilor comune ce țin de drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățeanului	41
II.5. Chestiunea egalității în drepturi	42
II.6. Propuneri care se referă la dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	42
II.7. Opinii privind libertatea individuală	44
II.8. Protecția constituțională a vieții intime	44
II.9. Propuneri privind libertatea conștiinței	45
II.10. Despre protecția constituțională a libertății de exprimare	47
II.11. Propuneri privind recunoașterea constituțională a dreptului la sănătate	47
II.12. Opinii legate de drepturile electivă	48
II.13. Modul în care este privită reglementarea constituțională a dreptului de asociere	49
II.14. Opinii despre muncă și protecția socială a muncii	50
II.15. Propuneri referitoare la reglementarea constituțională a relațiilor de familie	52
II.16. Propuneri referitoare la caracterul public al ședințelor Parlamentului	53
II.17. Propuneri de modificare a textelor care reglementează posibilitatea revizuirii Constituției	53
II.18. Problema obligativității stagiului militar	55
II.19. Opinii cu privire la reglementarea constituțională a contribuțiilor financiare ale cetățenilor	56
II.20. Propuneri referitoare la alte drepturi care ar trebui stabilite prin Constituție	57
III. Propuneri privind relațiile între cetățean și autorități, respectiv obligațiile statului	59
III.1. Propuneri privind obligațiile ce revin statului pentru asigurarea dreptului la informație	59
III.2. Propuneri de modificări ce privesc obligațiile statului legate de nivelul de trai al cetățenilor	60
III.3. Despre protecția persoanelor cu handicap	60
III.4. Opinii privind obligațiile statului față de dreptul cetățeanului la petiționare	61
III.5. Obligațiile ce ar trebui să revină statului în despăgubirea persoanelor vătămate de o autoritate publică	62

IV. Opinii cu privire la problema proprietății	63
V. Integrarea României în structurile euroatlantice și problema suveranității	65
V.1. Propuneri privind modificarea sau păstrarea în forma actuală a art. 1 din actuala Constituție	65
V.2. Propuneri privind federalizarea României	66
V.3. Opinii cu privire la forma de guvernământ	67
V.4. Opinii cu privire la limba oficială	68
VI. Opinii privind relațiile între autoritățile publice (independența puterii judecătorești)	69
VII. Propuneri privind autonomia locală, relațiile dintre autoritățile locale și centrale	75
VII.1. Propuneri de regionalizare a României	75
VII.2. Propuneri de reducere a numărului de județe	76
VII.3. Discuții pe marginea termenului de autonomie locală	76
VIII. Propuneri și opinii privind structura Parlamentului și atribuțiile celor două Camere	79
VIII.1. Propuneri privind rolul și structura Parlamentului	79
VIII.2. Opinii privind modul în care ar trebui alese cele două Camere	80
VIII.3. Opinii cu privire la organizarea internă a Parlamentului și modalitatea de lucru	81
VIII.4. Propuneri privind imunitatea și incompatibilitățile	82
IX. Parlamentul și problema controlului parlamentar asupra Guvernului	85
IX.1. Opinii referitoare la participarea cetățenească în activitatea de legiferare	86
IX.2. Propuneri privind modul în care se dezbate și se adoptă legile	87
IX.3. Discuții despre exercitarea controlului parlamentar asupra Guvernului	88
X. Avocatul Poporului	91
XI. Prerogativele prezidențiale și desemnarea Președintelui	93
XII. Propuneri referitoare la funcționarea economică a statului	97
XIII. Concluzii	99
XIV. Anexe	103
Anexa 1 Modul de alegere a președintelui în statele Uniunii Europene (tabel comparativ)	103
Anexa 2 Modul de alegere a președintelui și durata mandatului prezidențial în statele Europei Centrale și de Est (tabel comparativ)	104
Anexa 3 Lista persoanelor care au luat cuvântul la Conferința Inaugurală-București – 10 iulie 2002	105
Anexa 4 Lista participanților la Conferința regională Timișoara – 7 septembrie 2002	106
Anexa 5 Lista participanților la Conferința regională Cluj – 14 septembrie 2002	107
Anexa 6 Lista participanților la Conferința regională Craiova – 21 septembrie 2002	109
Anexa 7 Lista participanților la Conferința regională Iași – 5 octombrie 2002	110

Revizuirea Constituției – necesară sau conjuncturală

~ context

Pe măsură ce procesul de integrare euroatlantică a României dobândește contururi din ce în ce mai clare, începând cu anul 2001, și, mai pregnant, cu anul 2002 se constată accentuarea interesului, pe toate palierele societății românești, pentru revizuirea Constituției. Subiecte considerate până acum aproape tabu sau altele tratate în Constituția din 1991 dintr-un unghi conjunctural sau chiar emoțional, devin abordabile creând posibilitatea ca discuțiile pe marginea lor să pornească de la premise noi.

Dreptul unor cetățeni străini de a deține în proprietate terenuri sau obligativitatea serviciului militar, de exemplu, ca și dreptul cetățenilor români cu dublă cetățenie de a ocupa funcții de demnitate publică sunt teme care nu doar că nu mai provoacă un val de respingere masiv, dar chiar trebuie să fie reconsiderate în contextul integrării. Ele erau *sensibile* și provocau reacții furtunoase la începutul anilor '90, evident, mai mult conjunctural. Marcați, mai mult decât astăzi, de anii trăiți în izolarea întunecată a unui sistem dictatorial respingeam de multe ori, lucruri care acum ne par aproape firești, sau oricum, asupra cărora suntem dispuși să discutăm.

De asemenea, după 12 ani de exercițiu democratic, o serie de dificultăți în funcționarea puterilor în stat au devenit de domeniul evidenței și se impune ca acestea să fie corectate. Dacă ne-am gândi numai la sistemul bicameral (tradițional, de altfel, în evoluția democrației românești) dar cu ambele Camere având aceleași atribuții, așa cum stau lucrurile astăzi, ca și relația dintre Guvern și Parlament mai ales în privința delegării legislative “în urgență”, realizăm că este nevoie de modificări și prevederi mult mai clare în vederea remodelării instituționale și a restructurării vieții politice românești. Să nu mai vorbim de rolul Curții Constituționale care trebuie să devină garantul respectării actului fundamental.

Reflectând la contextul general în care ne aflăm, nu trebuie să ignorăm nici lucrările Convenției privind Viitorul Europei care conferă un caracter de actualitate, dacă nu chiar de necesitate, revizuirii Constituției noastre. Convenția își va încheia lucrările în iunie 2003, iar decizia finală va fi luată la Conferința interguvernamentală din 2004, ceea ce înseamnă că și procesul de la București se racordează la realitățile politice europene.

Deci, iată mai multe motive pentru care, după alegerile din anul 2000, s-a pus problema revizuirii Constituției.

Există, însă, și voci radicale care au cerut o reformă constituțională, o modificare a ei de fond; cu alte cuvinte, în loc să adaptăm și să corectăm Constituția din 1991, să facem alta. Sigur, există argumente consistente care merită să fie discutate. De exemplu, un punct de vedere relevant și în discuțiile cu societatea civilă în cadrul reuniunilor Forumului Constituțional, este că actuala Constituție pune în centrul tezelor sale Statul, mai mult decât cetățeanul.

Cred sincer că trebuie să mai treacă timp și că vârsta medie de 13 ani și jumătate cât a supraviețuit fiecare dintre Constituțiile românești în ultimul secol (vreo 6 la număr) trebuie depășită.

Pe de altă parte, partidele politice parlamentare se află într-o situație ingrată: fără o dezbatere publică electorală, acestea nu au un mandat popular de revizuire a Constituției.

Constituția României dispune în articolele 146 și 147 în privința inițiativei și a procedurii de revizuire. Astfel, inițiativa revizuirii poate aparține Președintelui României la propunerea Guvernului, a unui număr minim de deputați și senatori sau a unui număr de cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot. Proiectul sau propunerea de revizuire trebuie să fie adoptată de Camera Deputaților și de Senat cu o majoritate de cel puțin două treimi din numărul membrilor fiecărei Camere. Revizuirea urmează a fi declarată definitivă după aprobarea ei prin referendum, organizat în cel mult 30 de zile de la data adoptării proiectului sau a propunerii de revizuire.

Dezbaterile publice pe tema revizuirii Constituției au evoluat în principiu, către o formulă de inițiativă parlamentară, bazată pe un dialog între partide. Dar, aceste dezbateri au demonstrat nu numai interesul partidelor politice și al instituțiilor publice sau al autorităților publice pentru modificarea unor dispoziții constituționale, ci și interesul societății civile și al cetățenilor de a participa activ la procesul de revizuire.

Până acum, aceste dezbateri ale societății civile s-au desfășurat într-un cadru informal în raport cu posibila inițiatori ai revizuirii Constituției. Participarea cetățenilor la dezbaterile pe marginea modificărilor constituționale și la degajarea soluțiilor care să se bucure de cel mai larg sprijin popular reprezintă o etapă democratică necesară și obligatorie.

~ de la idee la final

Pornind de la această realitate și constatând că, de multe ori, agenda partidelor – care sunt în mod natural, mult mai interesate decât cetățeanul,

de funcționarea puterilor în stat și de raporturile dintre ele –, nu coincide cu agenda societății civile, am considerat util și am propus Camerei Deputaților crearea Forumului Constituțional ca structură de dialog instituționalizat al societății civile referitor la revizuirea Constituției - o premieră în România, inspirată de practicile europene de consultare a cetățenilor în legătură cu deciziile politice fundamentale¹. În favoarea argumentării inițiativei mele s-a impus și ideea că de multe ori, societatea civilă își asumă teme pe care partidele le evită din motive electorale. Am putea spune că societatea civilă și segmentele sale reprezintă, adeseori, “minorități” ale căror interese le apără, în timp ce partidele sunt într-o continuă și naturală căutare de majorități.

Aceste câteva argumente, la care aș adăuga unul cu nimic mai puțin important, și anume teama ca o dezbatere parlamentară să nu ducă din nou la unele soluții conjuncturale, m-au motivat să am această inițiativă.

De la inițiativă, în ianuarie 2002, până la concretizarea ei prin Hotărârea Camerei Deputaților², a existat un drum necesar pentru a convinge grupurile parlamentare și Comisia juridică de nevoia inițierii acestor consultări³. A fost nevoie și de o perioadă de timp necesară grupărilor politice de a se convinge că inițiativa unui deputat, membru al unui grup parlamentar, nu este partizană. Este motivul pentru care Forumul Constituțional a fost deschis abia la începutul verii, ceea ce i-a îndemnat pe unii sceptici să considere derularea și sintetizarea ideilor rezultate dacă nu inutilă, în bună parte formală. Trebuie să recunosc - și să le mulțumesc astfel -, că toate grupurile parlamentare cu excepția celui al PRM, au susținut în final, această inițiativă. Cred că o astfel de atitudine spune totuși, mult despre modul în care a evoluat viziunea democratică în cei numai 12 ani de la căderea totalitarismului.

În baza Hotărârii, s-a constituit un Consiliu compus din șase deputați reprezentând toate grupurile politice și prezidat de inițiator în baza deciziei Biroului Permanent. Consiliul a aprobat programul și metodele prin care s-au derulat dezbaterile și consultările, și trebuie să mulțumesc colegilor mei deputați membri ai Consiliului pentru încrederea și sprijinul lor.

¹ Dezbaterea asupra Viitorului Europei, derulată în Franța, între aprilie - noiembrie 2001, ‘Ensemble, dessinons l’Europe’, Raportul Grupului, Președinte Guy Braibant, 19 noiembrie 2001.

² Hotărârea Camerei Deputaților nr.12/28 mai 2002, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 364/30 mai 2002.

³ Proiectul de Hotărâre privind înființarea și funcționarea Forumului Constituțional a fost înregistrat la Biroul Permanent cu nr. 270/ 9 aprilie 2002, Comisia juridică a depus raportul în data de 9 mai cu amendamente și în data de 28 mai a fost votat în plenul Camerei Deputaților.

~ derularea

Conceput ca un for de dezbatere cu amploare națională, Forumul Constituțional a fost inaugurat prin Conferința de deschidere care a avut loc la 10 iulie, în București, la Palatul Parlamentului; au participat și au luat cuvântul reprezentanți ai societății civile, personalități ale mediilor academice, mass-media, analiști politici, și s-a bucurat de foarte bună reflectare în presă.

Programul dezbaterilor și consultărilor, organizat în mai multe etape, pe perioada 10 iulie - 30 octombrie, a cuprins:

- ateliere de lucru pentru componentele societății civile (ong-uri, sindicate și patronate: 11 iulie, mass-media: 12 iulie)
- conferințe regionale: Timișoara - 7 septembrie, Cluj - 14 septembrie, Craiova - 21 septembrie, Iași - 5 octombrie
- deschiderea și administrarea paginii web a Forumului Constituțional și a forumului on-line, www.forumconstitucional.ro
- informarea publicului prin intermediul afișului și logo-ului Forumului Constituțional
- programul de consultare prin intermediul cărților poștale puse gratuit la dispoziția cetățenilor în peste 400 oficii poștale din toată țara
- procesarea opiniilor exprimate; redactarea Raportului final
- punerea la dispoziția opiniei publice și a tuturor instituțiilor statului a Raportului final al Forumului Constituțional în Conferința de închidere (30 octombrie).

~ temele propuse

Ca indicator tematic, s-a propus un număr de zece teme considerate de interes general aflate și în atenția publicului în ultimele luni, anume:

1. Drepturile și obligațiile cetățeanului
2. Relațiile dintre cetățean și autorități - obligațiile Statului
3. Problema proprietății
4. Integrarea României în structurile euroatlantice și problema suveranității
5. Relațiile dintre autoritățile publice - independența justiției
6. Autonomia locală - relațiile dintre autoritățile locale și cele centrale
7. Structura parlamentului - atribuțiile celor două Camere
8. Principala funcție a Parlamentului: controlul parlamentar asupra guvernului
9. Avocatul poporului
10. Prerogativele prezidențiale și desemnarea președintelui.

La fiecare dezbatere, am susținut și insistat pe ideea că această listă nu-și propune decât să înlesnească începerea unui dialog, în nici un caz să limiteze dezbaterea - ea fiind întotdeauna deschisă. Și, ca rezultat, s-au discutat adeseori și alte teme de interes civic. Totuși, trebuie să remarc - în calitate de coordonator - că din analiza propunerilor făcute atât pe site-ul forumului cât și prin intermediul cărților poștale și al scrisorilor, reiese că majoritatea intervențiilor s-a centrat pe temele vehiculate în presă în ultimele luni.

Este de analizat dacă presa și dezbaterile anterioare din media au influențat cetățenii sau aceștia au exprimat doar preocupările opiniei publice. Tind sincer să cred că prima ipoteză a fost cea adevărată, în condițiile în care frecvent aceste dezbateri s-au născut în legătură cu declarații sau opinii exprimate de personalități politice sau în jurul propunerilor avansate de partidele politice.

Fără pretenția de a trage concluzii, am convingerea că prezența mult peste așteptări, mai ales a cetățenilor, concretizată în peste 11 000 mesaje electronice și 2 200 cărți poștale și scrisori primite, dovedește dorința lor de a participa la dezbaterile cu temă politică, cu atât mai mult la modificarea actului fundamental.

Faptul de a fi abordat, însă, cu precădere temele deja propuse și dezbătute în mass-media relevă că agenda proprie a societății civile sau a cetățenilor este încă destul de puțin consolidată.

~ speranțe și așteptări

Aș spune, fără teamă că greșesc, că disponibilitatea cetățenilor de a participa la dezbateri publice este mult mai mare decât în general suntem dispuși să credem. În același timp, nivelul și caracterul original al dezbaterilor ar crește cu siguranță pe măsură ce asemenea consultări ar avea o frecvență mult crescută sau, de ce nu, ar deveni o practică permanentă în viața noastră publică.

Cred, de asemenea, mai ales după această experiență, că înainte de a lua decizii majore care urmează să modifice viața multora dintre noi, politicienii, parlamentarii n-ar trebui să evite asemenea consultări.

Cum cred, de asemenea, că toți suntem la un început de drum, politicieni, cetățeni, analiști sau comentatori, și că avem cu toții nevoie să învățăm împreună ceea ce alții au învățat deja de câteva decenii, să se asculte, să se combată respectându-se, și, mai ales, să reflecteze la opiniile celuilalt.

~ mulțumiri

Cu încrederea că Forumul Constituțional a fost o experiență pozitivă, o premieră în România, țin să le mulțumesc tuturor celor care m-au ajutat la derularea lui - Asociației Pro Democrația care a fost pilonul societății civile în parteneriatul nostru, precum și tuturor celor care au participat, în nume propriu, în numele organizațiilor pe care le-au reprezentat sau, pur și simplu, sub pseudonim.

Tot astfel, doresc să aduc mulțumiri tuturor colaboratorilor mei și personalului din administrația Camerei Deputaților care m-au sprijinit; un aport deosebit de valoros l-au avut Președinții Consiliilor județene, și anume domnul Dan Ioan Șipoș (Timiș), domnul Șerban Grațian (Cluj), domnul Ion Voiculescu (Dolj) și, respectiv, domnul Lucian Flaișer (Iași) în organizarea conferințelor regionale în cele patru orașe în care au avut loc.

În final, mulțumesc personal colegilor din Comisia pentru elaborarea propunerii legislative privind revizuirea Constituției și domnului Valer Dorneanu, Președintele Camerei Deputaților, pentru decizia de a prelua concluziile acestui Forum drept a III-a Anexă a Proiectului de revizuire.

În speranța că această experiență a dialogului cu societatea civilă și cetățenii se va repeta, sau, de ce nu, se va permanentiza, vă pun la dispoziție Documentul Final al Forumului Constituțional.

Bogdan NICULESCU - DUVĂZ
Inițiatorul Forumului Constituțional

Componența Consiliului Forumului Constituțional:

- Viorel Hrebenciuc - PSD
- Alexandru Sassu - PD
- Cornel Știrbeț - PNL
- Gheorghe Tokay - UDMR
- Sotiris Fotopolos - Minorități

Reforma constituțională Așteptări publice și (re)construcție politică

Contextul general al modificării Constituției

După mai bine de 10 ani de la validarea sa prin referendum Constituția din 1991 și-a dezvăluit atât beneficiile, cât și limitele. Instaurând un regim politic și contribuind astfel la modelarea unui sistem politic, Constituția a influențat direct sau indirect toate subsistemele sociale. Regimul politic inaugurat în decembrie 1991 a început să funcționeze efectiv după alegerile din 1992. Și cum, în general regimurile politice noi cunosc în prima perioadă a funcționării lor crize de adaptare⁴, nici regimul politic românesc nu a putut face excepție. Dezechilibrele instituționale și noile direcții strategice (integrarea în NATO și în UE) au readus Constituția în dezbateră politică.

Debutul procesului de schimbare politică, economică și socială în 1989 a imprimat - în funcție de caracteristicile naționale ale comunismului ceaușist și de prăbușirea violentă a regimului și sistemului politic – un caracter preponderent instituțional perioadei de început a tranziției. Evoluția instituțiilor politice românești din perspectiva definirii lor constituționale și a influențelor informale exercitate de diferite centre de putere a stat sub semnul urgenței și a reprezentat un compromis între principalele tendințe din Adunarea Constituantă, tendințe ce reflectau pozițiile grupurilor politice din FSN. Schimbare structurală ce a modelat atât construcția și funcționarea instituțiilor politice românești, cât și practica politică, Constituția din 1991, a rămas dependentă de un anumit climat politic. Dacă în timpul primului ciclu guvernamental constituțional, între 1992 și 1996, raporturile inter-instituționale nu au cunoscut crize majore, limitele Constituției au fost evidențiate de alternanța la guvernare din 1996, în corelație cu specificul guvernării de coaliție ce indica transferul de la un prezidențialism diminuat spre un parlamentarism cu tentă guvernamentalistă. Corelarea proceselor de instituționalizare politică cu creșterea eficienței economice și sociale a guvernării și cu contextele culturale în care o comunitate politică dată se manifestă, imprimă un grad de obiectivitate mai mare analizei proceselor de tranziție. Condiție necesară, dar nu și suficientă pentru a asigura construcției democratice durabilitate, instituționalizarea

⁴ Jean-louis Quermonne, *Les regimes politiques occidentaux*, Paris, Seuil, 1986, p. 46.

parlamentarismului și a competiției pluripartidiste gravitând doar în jurul instituțiilor reprezentative a facilitat, pe fundalul crizelor guvernamentale (expresie a crizei regimului constituțional) și economice, fracturarea spațiului politic, ceea ce a creat cadrul de manifestare a extremismului și a curentelor anti-sistem.

Dacă procesul inițial de adoptare a Constituției Românei în 1990-1991, s-a realizat fără a beneficia de suportul unei dezbatere publice sistematice, fiind rezervat mai ales experților și actorilor politici parlamentari (constituanți), ocazia modificării nu mai putea să nu presupună o consultare cât mai largă. Modificarea Constituției a devenit în această conjunctură o oportunitate în vederea remodelării instituționale și restructurării vieții politice românești. Privită ca o schimbare de echilibru, fenomen normal, curent și constant în viața oricărui sistem politic, modificarea Constituției vizează însă transformări radicale în raporturile dintre instituțiile politice. Dacă însă forțele schimbării sunt puternice, exercitând o presiune importantă asupra sistemului, schimbările vizate pot evolua spre o formă structurală de schimbare. O astfel de schimbare apare atunci când transformările afectează, de o manieră care nu este provizorie sau efemeră, structura și funcționarea organizării politice a unei comunități politice modificându-i cursul istoric.

Schimbarea politică și schimbarea socială nu au cunoscut un ritm asemănător. Criza politică inerentă perioadei de echilibrări instituționale din perioada de consolidare a regimului politic s-a suprapus unor crize sociale și economice. În aceste condiții, reprezentarea parlamentară a devenit din ce în ce mai puțin expresia intereselor reale ale grupurilor sociale defavorizate care aspirau însă la o minimă participare politică. Faptul că parlamentele și puterea politică nu ajung să fie cu adevărat reprezentative pentru diversele straturi sociale nu reprezintă o noutate⁵. Dar scăderea încrederii în aceste instituții politice este compensată, atunci când democrația devine o stare de spirit social consfințită, de existența altor forme de participare politică fie în partide ca organizații deschise fie în diferitele forme de asociere ce stimulează exprimarea democrației (semi)directe. Cultivarea unor forme de participare politică limitată de către regimurile totalitare (ce urmărea legitimarea participării de tip colectiv și controlat) a creat obișnuințe subiective ce s-au suprapus culturii politice tradiționale. Creșterea inegalităților și dinamica socială redusă, cumulate cu scăderea subiectivă a participării au determinat frustrarea socială și politică.

Accelerarea proceselor de integrare și schimbarea mecanismelor informale ale politicii românești au adus reforma constituțională în atenția publicului în 2001. Cum însă alegerile parlamentare și prezidențiale din 2000 nu au avut drept fundal problemele reformei constituționale, consultarea societății

⁵ Robert Dhal, *Poliarhiile*, Iași, Institutul European, 2000, p. 46.

românești s-a transformat într-o dublă provocare: pe de o parte, se poate evalua capacitatea mediului politic de a se deschide spre dialog cu societatea, pe de altă parte disponibilitatea și coerența societății civile de a participa la un proces de construcție instituțională riguroasă.

Forumul Constituțional a fost răspunsul propus. Formă de consultare inedită, Forumul Constituțional a oferit o radiografie a societății românești, a gradului său de maturitate și a limitelor sale. Început ca un parteneriat între Camera Deputaților și societatea civilă, Forumul Constituțional a fost nevoit să țină cadența cu dinamica activității Comisiei parlamentare pentru modificarea Constituției, ceea ce a influențat ritmul sesiunilor și al întâlnirilor regionale.

Dar activitatea Forumului nu se va încheia o dată cu prezentarea raportului final. Ea va continua prin interacțiunea permanentă dintre grupurile active din societatea civilă și Parlament. Astfel, Forumul Constituțional nu va fi doar o formă de legitimare a procesului de modificare a Constituției, ci se va transforma într-o practică curentă ce ar putea fi continuată - dialog instituționalizat și sistematic dintre societatea civilă și Parlament sub forma unui Forum cetățenesc. Pentru a depăși inerțiile instituționale și pentru a motiva actorii politici (și prin consecință, constituanți), organizarea unor coaliții care să susțină propuneri importante, fie ele de modificare a Constituției, fie privind alte aspecte, prin forme specifice de influență, devine o metodă eficientă de continuare a Forumului Constituțional și de instituire a Forumului cetățenesc.

Starea opiniei publice românești și aspectele controversate ale raporturilor constituționale în momentul debutului Forumului Constituțional

Reintrodusă după anul electoral 2000 ca o temă de dezbatere publică, reforma politică s-a mutat din spațiul limitat al politicii în spațiul public. În luna iunie 2002, 57% dintre români au zis că despre discuțiile privind modificarea Constituției, iar dintre cei care erau în cunoștință de cauză, 65% credeau că această modificare este necesară. Deschisă doar ca o negociere între partidele politice, dezbaterea privind reconstrucția instituțiilor românești a fost preluată de societate. Viitorul instituției Președintelui, Parlamentul, sistemul electoral și dinamica partidelor politice au devenit subiecte de interes public.

În Barometrele de Opinie Publică realizate de Fundația pentru o Societate Deschisă în noiembrie 2001 și iunie 2002, reforma constituțională a reprezentat un subiect central al cercetării. Și cum media românească a reflectat, mai ales, aspectul instituțional al procesului de modificare constituțională, și în cadrul acestuia un loc predilect l-a ocupat instituția

Președintelui Republicii, cercetarea s-a concentrat mai ales asupra aspectelor instituționale.

Interesul pentru reformarea instituțiilor politice indică percepția sistemului politic ca fiind nerepresentativ. Concilierea priorităților clasei politice și ale societății românești cu obiectivele democratizării este urgentă; fractura socială nu mai poate fi neglijată, ea este o realitate de care orice politică trebuie să țină cont. Suportul social asigură legitimitate guvernării democratice, și cum democrația nu este un scop în sine, ci un mijloc pentru obținerea prosperității, el se cere restabilit. Reforma radicală a clasei politice devine vitală pentru viitorul României. În paralel, criza regimului politic se cere la rândul său soluționată. Consensul asupra instituțiilor și a rolului lor de mediatore ale conflictului social devine prioritatea următoare a vieții politice românești. Dacă rațiunea se va impune, societatea politică și cea civilă vor găsi formule prin care să restabilească comunicarea și să revigoreze procesele democratice.

În percepția românilor, Președinția reprezintă instituția politică beneficiară a celui mai important indice de încredere (46%), urmată de Guvern (37%), acesta fiind unul din motivele pentru care la întrebarea privind alegerea Președintelui prin vot direct sau prin votul Parlamentului, răspunsul este aproape unanim.

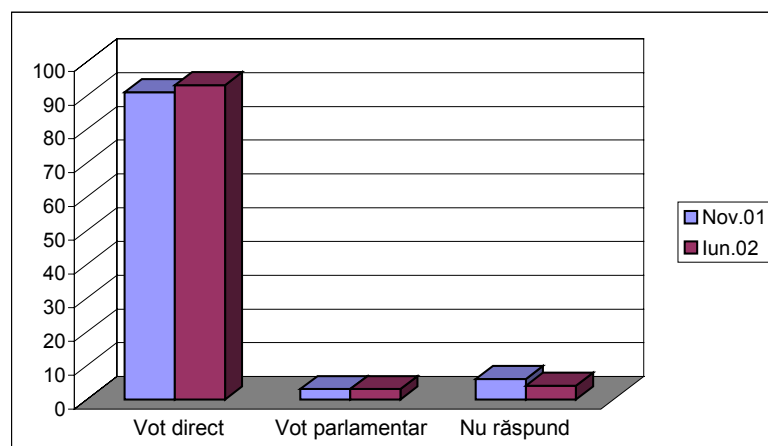

Figura 1. Evoluția opiniei în privința alegerii directe de către cetățeni a Președintelui sau a alegerii sale de către Parlament între noiembrie 2001 și iunie 2002.

Constituirea regimului și sistemului politic românesc pe ruinele fostului sistem comunist a presupus preluarea unor formule instituționale. Între acestea, președinția, pe care Ceaușescu o introdusese mai degrabă ca pe o instituție de protocol. Atașată de către fondatorul său cultului personalității și venind în continuarea mitului conducătorului, funcția prezidențială s-a construit în continuarea unor mitologii politice. Și cum politica este un orizont simbolic, funcția prezidențială a fost înzestrată, în imaginarul colectiv, cu mai multă putere decât dispune în descrierea sa

constituțională. Ocupând funcția prezidențială timp de 8 ani în răstimpul celor 12 scurși de la căderea comunismului, Președintele Ion Iliescu și-a pus amprenta asupra instituției. Președintele Ion Iliescu nu doar a reinaugurat funcția prezidențială, dar prin prezența sa în această postură între 1990-1996 și din nou din decembrie 2000, a imprimat o anumită practică. *Majoritatea prezidențială* formată din parlamentarii care recunoșteau autoritatea Președintelui dincolo de afilierea lor partidistă a constituit dominantă perioadei 1992-1996. Numirea unui prim-ministru fără apartenență de partid și fără veleități politice a ușurat dominația președinției asupra celorlalte instituții politice.

Constituțional, Președintele României nu are foarte multe puteri. În raport cu Parlamentul, Președintele nu are posibilitatea reală de dizolvare, prevederile art. 89, alin. 1 condiționând dizolvarea Parlamentului de respingerea de către acesta de două ori în 60 de zile a votului de încredere pentru formarea Guvernului, situație ce se regăsește în Constituția Ungariei de unde pare a fi preluată și unde această prevedere contribuie la limitarea puterii Președintelui. Puterea Președintelui României nu constă în prerogativele sale. Din cele trei elemente considerate esențiale pentru definirea sistemului politic prezidențialist, alegerea directă a Președintelui, alegerea prin scrutin majoritar a parlamentarilor și puterea reală de a dizolva Parlamentul⁶, în cazul României, doar prima condiție este întrunită. Influența Președintelui României vine din poziția sa în raport cu principalii actori politici, cu partidele. Câtă vreme funcția prezidențială va fi interesantă pentru șefii partidelor, aceasta va antrena o influență importantă, dacă nu decisivă, spre Palatul Cotroceni.

Dominând prin stabilitatea în funcție și durata exercițiului puterii viața politică românească, Președintele Ion Iliescu a transferat instituției prezidențiale propriile sale caracteristici. Astfel personalizată, președinția a concentrat și concentrează atenția opiniei publice și a actorilor politici. Iată de ce problema numărului de mandate prezidențiale a fost invocată în contextul dezbaterilor privind modificarea Constituției.

6 Olivier Duhamel, *Les democraties*, Paris, Seuil, 1994, p. 277-278.

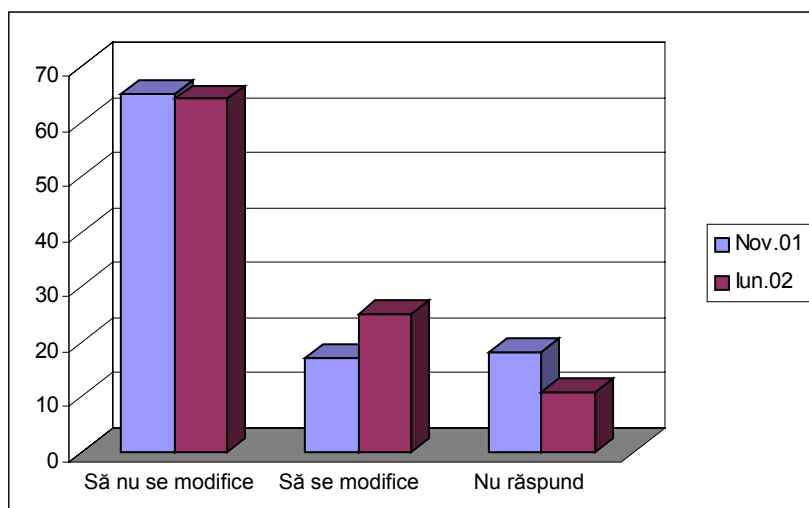

Figura 2. Evoluția opiniei în privința modificării numărului de mandate prezidențiale între noiembrie 2001 și iunie 2002.

În procesul de reformă constituțională, durata mandatului prezidențial poate influența direcția viitoare a regimului politic. Așa cum se observă din Tabelul 2, de la sfârșitul acestui material, în 6 din 19 state central și est europene, durata mandatului este de 4 ani, în celelalte 13 fiind de 5 ani. De altfel, și în republicile Uniunii Europene durata mandatului prezidențial variază între 5 și 7 ani. Opțiunea pentru un Președinte ales prin vot indirect este o consecință a tradițiilor instituționale ale perioadei interbelice, cele 6 republici central europene și baltice ce recurg la acest sistem având o tradiție republicană (mai puțin Ungaria și Albania) și parlamentaristă.

Adevărata dilemă constituțională privește nu modul de alegere a demnitarilor, ci dimensiunea și impactul puterilor atribuite acestora. Prin Constituții se urmărește reducerea arbitrariului celor ce dețin puterea. Problema raporturilor dintre instituțiile politice (Parlament, Guvern, Președinte) este importantă, dar ea trebuie subsumată controlului cetățenesc, realizat direct sau prin intermediul instituțiilor. Dacă formal, raporturile dintre cele trei instituții cu rol în guvernare indică în România un regim parlamentar cu o vagă orientare semiprezidențială, practica politică a dovedit că Parlamentul este o instituție slabă și nepopulară.

Ordonanțele de urgență (alt aspect ce se cere revizuit în Constituție), controlul partidelor politice asupra parlamentarilor, transformarea Parlamentului în mașină de vot au marginalizat această instituție. Conflictul privind determinarea politicilor românești a fost astfel circumscris relațiilor dintre Președinte și Guvern. Constituțional, Președintelui îi lipsesc câteva puteri importante (dreptul real de a dizolva Parlamentul – putere pe care o au chiar președinți ai republicilor parlamentare, dreptul de a convoca referendum legislativ, dreptul de a numi și revoca Guvernul). În schimb, Președintele conduce Consiliul Suprem de Apărare a Țării în virtutea

puterilor atribuite de Constituție în cele trei domenii rezervate (ordine publică, apărare națională și relații internaționale).

Conflictul dintre Guvern și Președinte este unul instituțional, iar soluționarea lui nu se realizează prin desemnarea Președintelui, ci prin stabilirea atribuțiilor sale în raport cu Guvernul. Dacă 93% dintre români vor să-și aleagă direct Președintele, o schimbare a modului de alegere riscă să conducă la respingerea în bloc a revizuirilor constituționale. Pe de altă parte, referința la Uniunea Europeană poate aduce unele clarificări (vezi Tabelul 1 de la sfârșitul acestui material). Din cele 15 state membre ale UE, 7 sunt monarhii constituționale și 8 sunt republici. Dintre acestea din urmă, 5 sunt republici semiprezidențiale (Franța, Austria, Portugalia, Irlanda și Finlanda) și 3 sunt republici parlamentare (RFG, Italia și Grecia – Italia fiind angajată într-un proces de revizuire constituțională cu scopul de a fi transformată în republică semiprezidențială). Semiprezidențialismul depinde de forța de care dispune Președintele. Dacă spre funcția prezidențială se îndreaptă șefii de partid, atunci aceasta devine o instituție puternică (cazul Franței) sau poate fi o instituție secundară atunci când candidații sunt reprezentanți ai liniei a doua a partidelor (cazul Austriei).

Dar problema controversată a raporturilor instituționale dintre Președinte și Guvern rămâne deschisă câtă vreme românii par înclinați și spre alegerea directă a primului-ministru (38,9% pentru alegerea directă, 34,6% pentru desemnarea de către Președinte, și 15% pentru alegerea de către Parlament), soluție ce indică o vagă tendință guvernamentalistă a electoratului românesc. Viitorul relației dintre instituția prezidențială și Guvern, dilema prezidențialism versus guvernamentalism, se manifestă atât în privința opiniei publice, cât și a clasei politice.

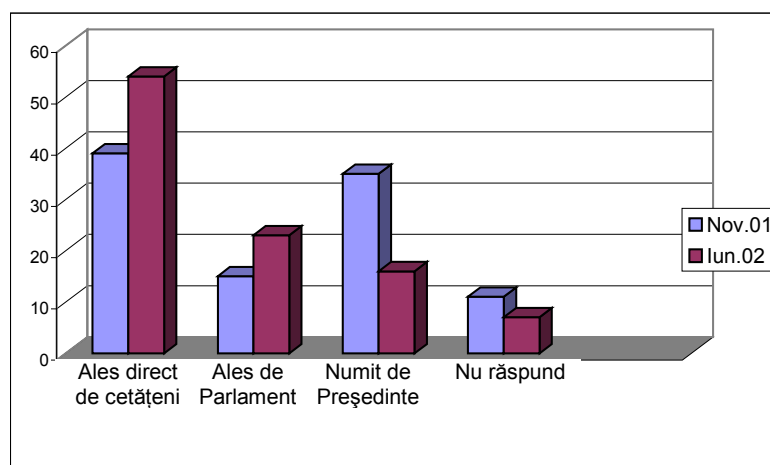

Figura 3. Evoluția opiniei în desemnarea primului-ministru între noiembrie 2001 și iunie 2002.

Rolul Președintelui în procedura de numire a primului-ministru depinde de gradul de structurare a partidelor. Când în octombrie 1992 a fost

propus ca prim-ministru Nicolae Văcăroiu, Frontul Democrat al Salvării Naționale nu era încă clar structurat și în acest fel rămânea sub un discret control prezidențial. Gradul de libertate de care dispune Președintele României în procedura de nominalizare reflectă puterea partidelor politice.

Președintele este de asemenea învestit cu dreptul de a numi, în caz de remaniere guvernamentală sau de vacanță a postului, la propunerea primului-ministru, pe unii membri ai Cabinetului (art. 85 al Constituției). Diferitele remanieri guvernamentale (august 1993, decembrie 1997 sau ianuarie 1999) au reflectat, prin dezbaterile pe care le-au provocat, și practica pe care au generat-o tendințele președinției și raporturile sale cu partidele. Divergențe de opinie și de practică au fost alimentate de prevederile ambigue privind interimatul funcției de ministru ale art. 106 alin. 3, cumulat cu art. 105 din Constituție. Problema controlului parlamentar asupra procesului remanierii a fost rezolvată fie prin interpretarea rigidă (1992-1996, 1999), fie printr-o variantă flexibilă (1997) a art. 85. Remanierea Guvernului Ciorbea în decembrie 1997 a constituit un moment parlamentarist, mai degrabă de circumstanță în definirea raporturilor Președinte – Parlament – Guvern.

Practica remanierii dă seama despre raporturile dintre Președinte și premier. Deși constituțional rolul Președintelui în raport cu Guvernul pare redus, Președintele poate folosi o serie de proceduri de influență. Președintele poate consulta Guvernul în probleme de urgență sau de importanță deosebită, însă nu rezultă că pot fi impuse prin aceasta soluții cu caracter obligatoriu echipei guvernamentale. Dreptul de consultare, prezidarea ședințelor de Guvern, participarea nemediată la ședințele de Guvern în care se tratează probleme de politică externă, apărare și ordine publică (domeniile rezervate) exprimă posibilitatea șefului statului de a influența indirect acțiunile sau deciziile guvernamentale.

Beneficiind de prerogative reduse în timp de criză, spre deosebire de președinții unor republici parlamentare precum Italia sau Cehia care pot dizolva Parlamentul, Președintele României este pus în situația de a asista la jocul politic al partidelor. Obligat prin Constituție să vegheze la buna funcționare a autorităților publice (art. 80 alin. 2), dar și să medieze între puterile statului, precum și între stat și societate, Președintele poate apela la prerogativele sale sau poate lăsa cale liberă soluțiilor de tip parlamentar de rezolvare a crizei (cum a procedat în ianuarie 1998 Președintele Constantinescu). Dincolo de medierea pe care o realizează între instituțiile statului și între acestea și societate, Președintele ar putea utiliza și procedura referendumului ca mijloc de reglare a situațiilor conflictuale cu celelalte instituții. Dar dreptul la referendum legislativ nu a fost acordat Președintelui, legea referendumului având o formă parlamentaristă ce nu poate fi ușor convertită într-o pârghie prezidențială importantă.

Tendința prezidențialistă a dominat viața instituțională românească răspunzând slabei instituționalizării a partidelor și instabilității politice. Fiind instituția cu cea mai mare stabilitate, Președinția a devenit cheia de boltă a sistemului instituțional. De modul în care își găsește echilibrul această instituție depinde construcția stabilă a regimului politic românesc. În România, criza de regim cu care se confruntă de obicei regimurile nou instituite în perioadă inițială, a avut în centru Președinția. Transformată de calendarul electoral în cea mai vizibilă instituție românească, asigurând suportul pentru celelalte instituții datorită simultaneității alegerilor parlamentare și prezidențiale, Președinția este în căutarea echilibrului.

Situația raporturilor dintre instituția șefului statului și cea a șefului de Guvern cunoaște în România o evoluție diferită de cea a societăților occidentale în cazul cărora se poate observa o diminuare progresivă a influenței primei instituții în profitul celei de a doua.⁷ Procesele de integrare europeană au redus permanent rolul șefilor de stat, indiferent de modul de alegere al acestora. Dezbaterea privind modul de alegere a Președintelui are în România un caracter artificial. Așa cum arată tabelul de mai jos, în 5 din cele 8 republici ale Uniunii Europene președinții sunt aleși prin vot popular, în Italia se urmărește trecerea spre un sistem asemănător, iar în Germania, amintirea prăbușirii Republicii de la Weimar a contribuit într-un mod important la stabilirea alegerii Președintelui de către un colegiu elector, și nu de către națiune. Problema centrală în ceea ce privește raporturile dintre Președinte și Guvern rezidă în puterile ce revin celor două instituții, și nu în modul în care sunt alese.

Puterea politică este o abstracție, o construcție teoretică care sintetizează o serie de acțiuni individualizate de influențare a diferitelor persoane, grupuri sau a colectivității. Avem de a face nu cu o putere, ci cu *puteri de tipuri de intensități diferite*: puterea de a emite legi, puterea de a executa legi, puterea de a iniția proiecte de legi, de a numi, de a elabora ordonanțe și hotărâri etc. În măsura în care aceste puteri sunt precis definite, astfel încât să nu conțină ambiguități sau concepte vagi, și sunt repartizate la instituții și autorități diferite, astfel încât fiecare să dețină puteri de o intensitate egală, se poate stabili un echilibru între puteri, evident instabil și legat de persoanele care îl dețin. Posesorii acestor puteri devin purtătorii unor interese specifice care au drept consecință comportamente distincte și duc la exercitarea unui anumit control asupra posesorilor altor tipuri de puteri cu care intră în concurență.

7 Michel Lascombe, „Le soleil a rendez-vous avec la lune: quel réaménagement des pouvoirs entre le Président de la République et le Premier ministre?” în *Droit public*, Numéro spécial, 1/2 2002, Paris, LGDJ, 2002, p. 234.

Tradițional, purtătorul cel mai legitim al acestor puteri – Parlamentul – a devenit în practica politică o instituție la intersecția relațiilor dintre cele două structuri executive, Președinte și Guvern. Parlamentul își manifestă în raport cu activitatea guvernamentală atribuțiile sale de control și de delimitare, deși între cele două autorități publice parteneriatul este mai degrabă regulă, asistând un acord între actul de decizie guvernamental și sprijinul majorității parlamentare.

Afectat de această situație instituțională ambiguă, având de înfruntat inerția culturii politice de supunere ce valorizează instituțiile nonconflictuale (Biserică, Armată), Parlamentul reprezintă instituția politică cu cel mai mic indice de încredere (27% în iunie 2002). În aceste condiții, opinia publică consideră reforma Parlamentului ca pe o parte importantă a reformei instituționale.

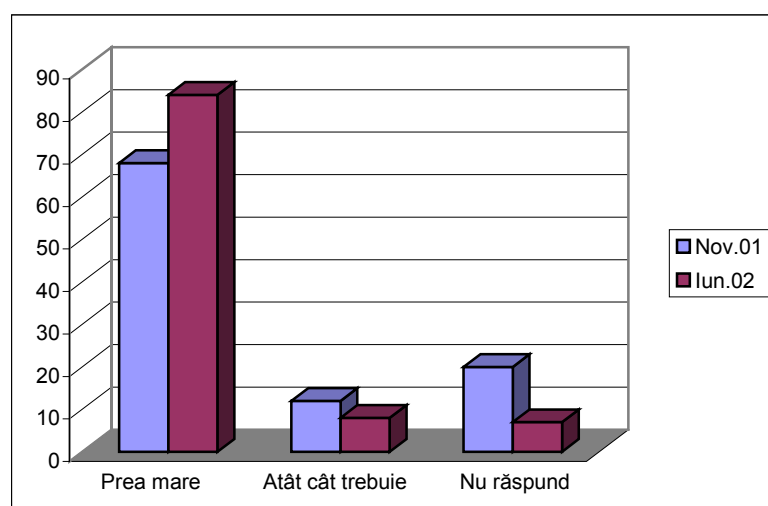

Figura 4. Evoluția opiniei privind numărul parlamentarilor între noiembrie 2001 și iunie 2002.

Numărul parlamentarilor era considerat prea mare de 67% din respondenți în noiembrie 2001 pentru ca în iunie 2002 cei care cer implicit scăderea numărului de parlamentari să fie 87%. Gradul de cunoaștere al parlamentarilor este, pe de altă parte, scăzut: doar 36% dintre cei chestionați în noiembrie 2001 cunoșteau cel puțin un parlamentar, în raport cu 62,2% care nu cunoșteau nici un parlamentar din circumscripția în care domiciliază, pentru ca în iunie 2002 doar 26% să își amintească numele unui parlamentar, în raport cu 72% care nu cunoșteau numele vreunui parlamentar.

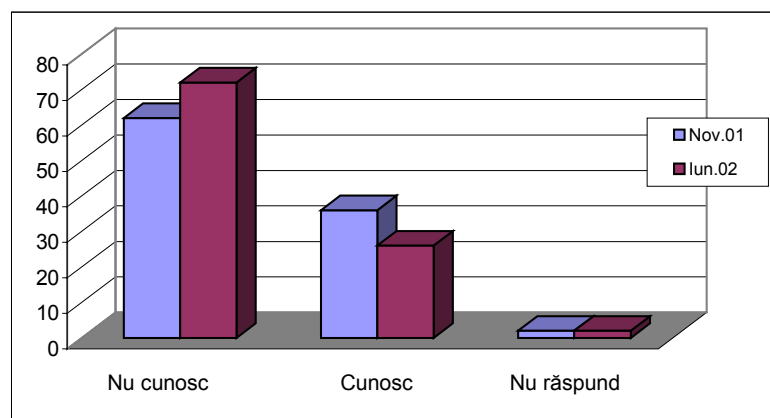

Figura 5. Dinamica răspunsurilor privind cunoașterea a cel puțin unui parlamentar, între noiembrie 2001 și iunie 2002.

Bicameralismul a constituit un subiect important al dezbaterii publice privind rolul și locul Parlamentului în viitoarea construcție instituțională a României. Pe măsură ce discuțiile privind reforma constituțională deveneau mai cunoscute, dorința de a se trece la un sistem bicameral (ce trebuie subsumată opiniilor privind eficiența și costul parlamentarismului) a crescut și chiar a condus la inversarea tendinței (46% dintre respondenți se pronunțau pentru o singură cameră în iunie 2002 față de 34% în noiembrie 2001).

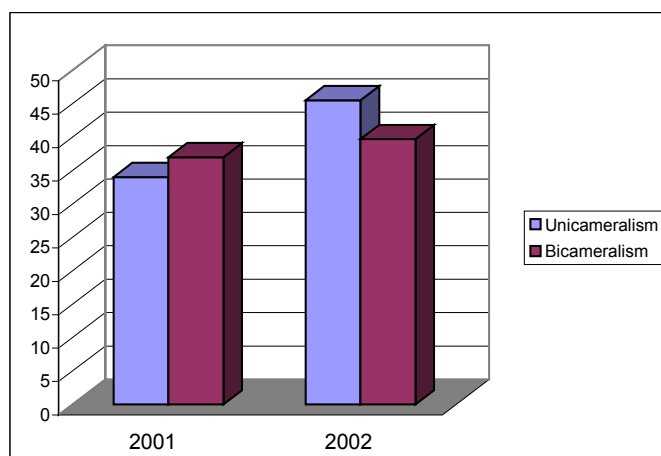

Figura 6. Dinamica opiniei referitoare la unicameralism și bicameralism.

Dilema majoritar–proporțional a fost prezentă în cadrul dezbaterii privind modificarea Constituției (chiar și în cadrul Forumului Constituțional a constituit una din temele cele mai des invocate atât de participanții la întâlniri cât și la dezbaterile de pe site), deși nu reprezintă un domeniu reglementat prin Constituție. Una din soluțiile propuse pentru responsabilizarea clasei politice și pentru consolidarea majorității necesare guvernării vizează schimbarea sistemului electoral. Funcționarea unui regim democratic nu depinde doar de instituțiile prin care se realizează diviziunea muncii între executiv și legislativ, ci și de un număr de reguli formale, dar și de proceduri informale prin care actorii politici influențează

funcționarea regimului. Reprezentarea politică depinde de aspecte tehnice precum sistemul electoral, sistemul de partide și de modul de formare a Guvernului. Crucial pentru transformarea votului popular în reprezentare la nivelul parlamentelor, sistemul electoral este factor important în constituirea sistemului de partide, acesta la rândul său determinând caracteristicile și stabilitatea guvernelor. Rolul cetățeanului, influența sa, nu crește automat o dată cu transformarea sistemului electoral.

Așteptările românilor merg în sensul schimbării sistemului electoral prin introducerea circumscripțiilor uninominale. Radicalismul unei reforme electorale poate antrena efecte perverse sau contrare celor vizate. Formula scrutinului mixt – care întrunește calitățile sistemelor majoritar și proporțional, dar le minimizează defectele – este probabil mai adecvată spațiului politic românesc, dar, și în acest caz, rămâne problema stabilirii circumscripțiilor uninominale, dificilă în absența consensului principalelor partide.

Rolul partidelor politice este determinant pentru construcția instituțională și stabilitatea politică. Poate tocmai de aceea, imaginea acestora estompează Parlamentul. Forța partidelor asigură stabilitatea instituțiilor. Modul în care sunt organizate, rolul liderilor în viața de partid, capacitatea lor de a governa sunt elemente fără de care nu se poate analiza viața politică. În variantele sale actuale, parlamentarismul presupune supremația partidelor în influențarea vieții politice, iar disciplina de partid asigură liderilor posibilitatea de a controla Parlamentul. Orientarea liderilor de partid spre funcția de Președinte sau spre cea de prim-ministru are consecințe asupra rolului instituțiilor. Funcționarea, de exemplu, a regimului semiprezidențial austriac ca un sistem guvernamentalist se datorează orientării liderilor de partide spre funcția de cancelar, ceea ce face ca funcția de Președinte să fie ocupată de personaje secundare care nu dispun de resurse reale pentru influențarea vieții politice.

Reformele constituțională și electorală, deși necesare, nu sunt și suficiente pentru a revigora viața politică românească. Redefinirea rolului cetățeanului, marele absent al politicii românești, rămâne de făcut. Eficientizarea politicii și stabilitatea guvernării, efecte vizate de partide, nu sunt scopuri în sine, ci mijloace ce se cer dublate de democratizarea raporturilor dintre guvernați și guvernanți.

Reforma constituțională și reforma electorală sunt, de altfel, corelate. Modificarea atribuțiilor celor două camere înseamnă și schimbarea modului de alegere a parlamentarilor în funcție de mandatul atribuit fiecărei Camere.

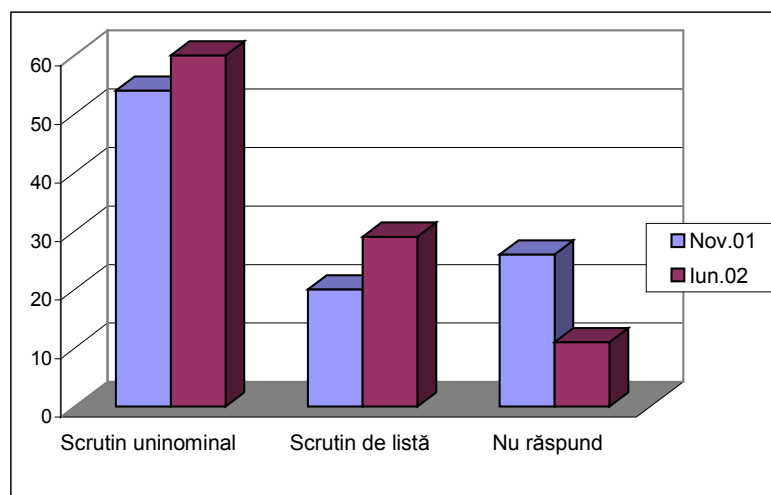

Figura 7. Evoluția preferințelor privind tipul de scrutin noiembrie 2001 și iunie 2002.

Privită ca o schimbare de echilibru, fenomen normal, curent și constant în viața oricărui sistem politic, modificarea Constituției vizează transformări în raporturile dintre instituțiile politice, dar și redefinirea suveranității în contextul extinderii NATO și a integrării europene. Ocazia modificării Constituției poate contribui, așa cum au arătat lucrările Forumului Constituțional, și la o mai bună structurare economică și socială a perspectivei constituționale.

Dacă există o dispută privind raportul dintre constituția economico-socială și constituția statului⁸, aceasta nu poate neglija, cu atât mai mult cu cât art. 20 din Constituție conferă superioritate legislației internaționale privind drepturile omului, tratatele internaționale la care România este parte și care au impact asupra drepturilor sociale și economice (Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Carta Socială Europeană sau Carta Europeană a Drepturilor Fundamentale).

Asumarea rolului de agent al schimbării de către clasa politică românească presupune adaptarea agendei politice la agenda cetățeanului, de cele mai multe ori dominată de problemele sociale și economice. Un spațiu politic și cultural dominat de cererea de bunuri politice specifice (securitate, libertate, prosperitate) se construiește activ, nu doar reactiv. Politica reactivă, limitată la a răspunde doar cererilor sociale și economice își estompează caracterul de activitate orientată spre realizarea unor obiective pe termen lung.

Chiar dacă românii preferă instituțiile consensului (Biserica, Armata) celor ale conflictului (Parlament, partide), adaptarea agendei politice la factorii sociali și culturali nu este condiționată de legi sociale inexorabile.

⁸ Ulrich Karpen, „Effectuating the Constitution: constitutional Law in view of Economic and Social Progress”, în *Preceptions*, volume VII, Number2, June-August 2002, pp 5-31.

Orice politică de reformă, deci și modificarea Constituției, presupune asumarea unui rol activ, de stimulare a dezbaterii. Doar dacă această dezbaterie se extinde, șansele unei reforme de a se adapta climatului social și cultural cresc.

Explicația guvernabilității unei societăți presupune o cercetare a sistemului instituțional, a tipului de legitimare, a culturii politice dominante. Dacă din ce în ce mai multe societăți par a deveni neguvernabile sau dacă zone întregi sunt separate de altele printr-o fractură socială din ce în ce mai importantă, problema reformării instituțiilor devine crucială.

Analiza funcționării și relațiilor dintre instituțiile politice ce definesc regimul politic arată cadrul formal al guvernării. Și dacă de multe ori guvernarea nu se reduce doar la cadrul instituțional, acesta imprimă proceselor de guvernare o serie de note esențiale. Consolidarea instituțiilor devine cheia stabilității oricărui regim politic. Dar când instituțiile se găsesc într-un proces de continuă depreciere a autorității lor, semnele crizei politice indică și un dezechilibru în relațiile instituționale.

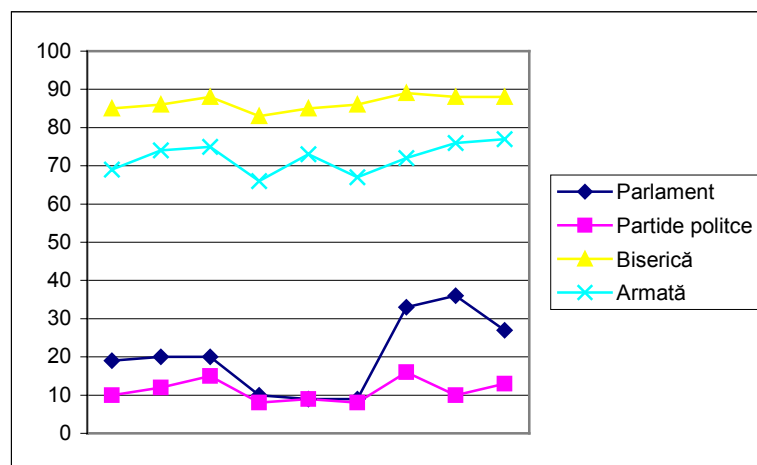

Figura 8. Dinamica încrederii în Biserică, Armată, Parlament și partide politice. Iunie 1998 – iunie 2002.

Un sistem politic nu poate supraviețui dacă nu există o legătură consensuală între practicile politice și așteptările populației. Acest raport nu este unul mecanic, ci presupune influențe reciproce. În ce privește România, analiza culturii politice, a modului de formare al culturii civice, sunt elemente care pot contribui la adaptarea deciziei politice la specificul comportamentului și atitudinilor politice românești în dinamica lor.

Orice decizie politică reformistă ce se dorește, pe termen lung, eficientă, trebuie corelată cu tipul dominant de cultură politică nu în sensul subordonării, ci pentru depășirea în cunoștință de cauză a crizelor de adaptare la noile forme de organizare. Rolul elitei politice ca agent al

schimbării este acela de a adapta exigențele transformării economice și sociale la sistemul de valori. Conservatorismul și absența culturii civice, cultura politică a democrației ce se fondează pe participarea la guvernarea locală ca și la cea centrală, nu sunt obstacole fatale.

Cristian Pîrvulescu
Președinte
Asociația Pro Democrația

Cele mai vechi acte de organizare politică ale țării românești datează din secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Elemente de organizare politică se regăsesc în Așezămintele lui Constantin Mavrocordat, din 1740 și 1743, și în „Pravilniceasca condică” tipărită în 1780 de către Alexandru Ipsilanti. Norme juridice importante se întâlnesc și în Codul civil al lui Scarlat Calimah din 1817 și Legiuirea Caragea din 1818. Aceste din urmă reglementări vizau, însă, mai ales raporturile de drept privat. Pe planul organizării politice sunt de semnalat și o serie de Memorii elaborate de reprezentanți ai boierimii, care propuneau reforme politice sau chiar programe de organizare politică a statului. Asemenea Memorii au fost adresate Rusiei și Austriei în 1721, iar în 1771, supuse atenției împărătesei Ecaterina a II-a a Rusiei. Se avea în vedere în special emanciparea deplină a Principatelor de sub dominația Porții Otomane. În Transilvania, în 1791, din inițiativa unor episcopi români, este adresată împăratului Leopold al II-lea al Austriei cunoscuta petiție denumită **Supplex Libellus Valachorum**, prin care se revendica egalitatea națiunii române din punct de vedere politic, cu populația de alte naționalități existentă în Transilvania.

O importanță deosebită o are Programul de reforme elaborat de Tudor Vladimirescu, în 1821. Remarcabil este și **Memoriul „Cărvunarilor” din 13 septembrie 1822**, pe care A.D. Xenopol l-a calificat ca fiind „cea dintâi întrupare a unei gândiri constituționale în Țările Române” și „cea dintâi manifestare politică a cugetării liberale”. Nicolae Iorga consideră, la rândul său, că ideile cuprinse în Constituția „Cărvunarilor” au contribuit la „regenerarea noastră națională”. O opinie pozitivă cu privire la acest important document emite și Dumitru Barnoschi, care estimează că „originile vieții de stat moderne democratice se încheagă la noi în Constituția moldovenească de la 13 septembrie 1822”.

Deși **Memoriul „Cărvunarilor”** a fost în cele din urmă înlăturat, din cauza opoziției unei părți a boierimii, el conține o serie de idei valoroase ce au marcat dezvoltarea constituțională ulterioară. De pildă, este de remarcat recunoașterea statutului de independență a Moldovei, care trebuia să devină același ca pe vremea lui Bogdan, înființarea Sfatului obștesc (adunare reprezentativă) din care urmau să facă parte și boierii de rang mai mic, până atunci înlăturați din funcții importante. Proiectul mai prevedea garantarea dreptului de proprietate și principiul exproprierii

pentru cauză de utilitate publică. Erau, totodată, inserate norme asemănătoare celor cuprinse în declarația franceză de drepturi cu privire la libertatea individului, erau garantate libertatea religioasă, egalitatea tuturor la dobândirea unor slujbe publice, menționându-se că ocuparea funcțiilor trebuia să se facă „numai după meritul bunelor fapte și după puterea vredniciei fiecăruia pentru slujba ce e să i se încredințeze”. Dovedind o concepție novatoare, Constituția „Cărvunarilor” tindea spre restrângerea puterilor domnești, încredințând dreptul de conducere efectivă a țării Sfatului obștesc, organ reprezentativ.

Domnitorul exercita, împreună cu Sfatul obștesc, puterea supremă în conducerea țării, în condițiile prevăzute de pravilă. Alte dispoziții importante priveau organizarea finanțelor țării, preconizând un control al Sfatului obștesc și atribuțiuni specifice pentru vistiernic. În ceea ce privește administrația, erau stabilite măsuri pentru sancționarea abuzurilor funcționarilor care își încălcau îndatoririle. În privința armatei se preconiza ca oștile țării să nu poată fi recrutate dintre străini, urmărindu-se crearea unei armate pământene etc.

Aceste prevederi, ca și numeroase altele, denotă faptul că proiectul de Constituție a „Cărvunarilor” anticipează din multe puncte de vedere o dezvoltare constituțională modernă, ce avea să se producă mai târziu în Principatele române. Este drept că proiectul de constituție conținea și unele neajunsuri, printre care lipsa unor prevederi care să garanteze traducerea în realitate a unor libertăți nou introduse, conferirea domnitorului a unor atribuții destul de largi etc. Considerat, în ansamblul său, el rămâne însă unul dintre cele mai importante proiecte constituționale din țara noastră, care denotă preocuparea pentru alcătuirea unei constituții moderne.

Regulamentele Organice, adoptate în 1831 în Muntenia și în 1832 în Moldova, ca urmare a prevederilor Tratatului de la Adrianopol, au consfințit o puternică influență a Rusiei în Principatele române. Cu toate criticile care se aduc acestui document, nu poate fi ignorat faptul că el a consacrat pentru prima oară principiul separației puterilor și a favorizat dezvoltarea noilor relații economice. De fapt, el a înlocuit arbitrariul puterii domnitorilor și a introdus norme și instituții moderne de organizare a statului. Regulamentele organice integrează astfel proiectele anterioare de organizare a vieții statale, iar sub acest nume modest, ele reprezintă, în opinia lui Nicolae Iorga, o adevărată Constituție.

Influența Revoluției Franceze a fost deosebit de puternică în Țările Române, unde aspirațiile de unitate și emancipare națională, coroborate cu marile idei ale Revoluției Franceze, s-au regăsit în documentele programatice ale Revoluției de la 1848 din Transilvania, Moldova și Țara Românească.

În Moldova, „**Dorințele partidei naționale**”, document inițiat de Mihail Kogălniceanu, propune un adevărat program de reglementări democratice, printre care: desființarea rangurilor și privilegiilor personale sau acordate prin naștere, egalitatea tuturor în privința impozitelor, desființarea robiei, a privilegiilor boierilor și împrumutarea țăranilor, egalitatea drepturilor civile și politice, adunarea obștească compusă din toate stările societății, domnitor ales din toate stările societății, responsabilitatea miniștrilor și a tuturor funcționarilor publici, libertatea individului și a domiciliului, instrucțiunea egală gratuită pentru toți românii, desființarea pedepsei cu moartea și a bătăii, neamestecul domnitorilor în activitatea instanțelor judecătorești etc.

În Muntenia, unde evenimentele revoluționare au avut un caracter mai pronunțat, a fost adoptată la 9 (21) iunie 1848 „**Proclamația de la Islaz**”, acceptată la 11 (23) iunie 1848 de domnitorul Gheorghe Bibescu, sub presiunea maselor. Spre deosebire de „Doleanțele partidei naționale” din Moldova, Proclamația de la Izlaz a avut nu numai forma, dar și valoarea unui act constituțional, fapt ce o situează în fruntea actelor revoluționare ale anului 1848.

În ce privește prevederile Proclamației de la Izlaz sunt de semnalat independența administrativă și legislativă, separația puterilor, egalitatea drepturilor politice, alegerea unui domnitor responsabil pe termen de cinci ani, reducerea listei civile a domnitorului, emanciparea clăcașilor, dezrobirea țăganilor, instrucțiune egală, înființarea unor așezăminte penitenciare, crearea gărzii naționale.

În Transilvania se remarcă, în același an revoluționar, „**Moțiunea de la Blaj**”, adoptată de adunarea populară de la Blaj la 4 (16) mai 1848. Acest document preconizează recunoașterea drepturilor românilor ca națiune, libertăți democratice moderne, în concordanță cu cerințele epocii care se afirmă la acea vreme, egalitatea în drepturi și foloase a bisericii române cu celelalte biserici din Transilvania, libertatea industrială și comercială, desființarea cenzurii și libertatea tiparului, asigurarea libertății personale și a libertății adunărilor, înființarea de tribunale cu jurați, înarmarea poporului sau constituirea gărzii naționale, înființarea de școli române în toate satele și orașele, gimnazii, institute militare și tehnice, seminarii preoțești, precum și a unei universități române dotate din casa statului, purtarea comună a sarcinilor publice și ștergerea privilegiilor.

Datorită unor împrejurări interne și externe nefavorabile, Revoluția de la 1848 din Țările Române nu a reușit să transpună în viața politică și de stat aceste idei și principii constituționale, Țările Române fiind nevoite să

accepte hotărârile marilor puteri europene, concretizate sub forma **Convenției de la Paris** din 1858. Astfel, printr-un act internațional, prin care s-a luat numai parțial în considerare voința poporului român manifestată prin rezoluțiile Divanurilor ad-hoc, s-au stabilit norme fundamentale referitoare la situația politico-juridică a Principatelor și reorganizarea lor. Pe baza Convenției de la Paris, care reprezintă de fapt o Constituție venită din afară, se transpune pentru prima dată în practica noastră constituțională principiul separației puterilor, ele urmând să fie exercitate, în fiecare Principat, de către domnitor și Adunarea electivă, ambele lucrând și cu participarea unui organ comun, Comisia centrală de la Focșani. Această Comisie centrală avea sarcina de a pregăti legile de interes general și comun ambelor Principate, ocupându-se în mod special de codificarea legilor în vigoare și de revizuirea Regulamentelor Organice, precum și a legiurilor cu caracter civil, penal, comercial și de procedură.

Deși a funcționat o perioadă scurtă de timp (între 1858-1862), Comisia centrală are meritul de a fi elaborat un proiect de Constituție, apreciat la vremea respectivă ca fiind „actul autonomiei țării”, care a contribuit la pregătirea unificării politico-legislative a celor două Principate. Proiectul poate fi socotit *Constituția Unirii Principatelor*, întrucât, încă din articolul al doilea, stipula că îndatorirea fundamentală a puterilor statului era de a „conlucra la desăvârșirea, întărirea și apărarea unirii Principatelor într-un singur stat”.

Evenimentele care au dus la Unirea Principatelor Române au marcat încă o etapă în procesul formării instituțiilor moderne ale României. Din acest punct de vedere, trebuie menționat **Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris** (1864), proclamat de Alexandru Ioan Cuza, care cuprinde importante dezvoltări constituționale. Prin urmare, trebuie reținute consfințirea ideii de bicameralism – prin crearea Corpului ponderator, care alături de Adunarea electivă trebuia să constituie puterea legiuitoare – și ideea că ocuparea unor dregătorii sau funcții administrative este incompatibilă cu mandatul de deputat, cei care dobândeau asemenea funcții nemaiputând face parte din adunările electivă.

Statutul lui Cuza este considerat de mulți autori prima Constituție a României, deși încă din preambulul acestuia se sublinia continuitatea și legitimitatea Convenției de la Paris, care „este și rămâne legea fundamentală a României”.

Perioada ascensiunii politice și constituționale a României nu se încheie o dată cu abdicarea, în februarie 1866, a domnitorului Al. Ioan Cuza; dimpotrivă, ea dobândește noi dimensiuni, prin adoptarea și intrarea în vigoare la 1 iulie 1866 a noii Constituții.

Constituția din 1866 este inspirată din Constituția belgiană din 1831, considerată la timpul respectiv cea mai liberală din Europa. Ea consfințește o serie de idei importante, printre care: principiul suveranității naționale, principiul guvernământului reprezentativ, separația puterilor, monarhia ereditară, responsabilitatea ministerială, recunoașterea drepturilor omului și cetățeanului.

Constituția din 1866 a consacrat pentru prima dată în istoria vieții noastre statale caracterul indivizibil al statului român, care de la acea dată va purta numele oficial de *România*, aceasta în condițiile în care țara noastră se găsea încă sub suzeranitatea Imperiului Otoman. Prin acest act fundamental, România realizează o adevărată deschidere, fiind *primul stat constituțional al Europei de sud-est*.

Dând expresie noilor realități, întregirii țării după Marea Unire din 1918, a fost adoptată în țara noastră **Constituția din 29 martie 1923**, document ce a reprezentat un instrument juridic mult mai elaborat decât Constituția din 1866 și care a fost orientată nemijlocit spre cerințele dezvoltării societății într-un stat de drept. Constituția din 1923 a fost înlocuită formal la 20 februarie 1938, când a fost proclamată o nouă constituție, de tip corporatist, elaborată la inițiativa regelui Carol al II-lea. **Constituția din 1938** încerca să limiteze individualismul și să dea întâietate socialului, voind să transforme statul individualist în stat comunitar corporatist. În același timp, ea admitea proprietatea și capitalul ca *drepturi inviolabile*, îndepărtându-se de la principiile Constituției din 1923, care recunoștea proprietatea ca funcție socială și revenind astfel la principiile Constituției din 1866. Constituția de la 1938 concentrează puterile politice în mâna regelui, care dobândește prerogative deosebit de mari. Această Constituție a fost suspendată în vara anului 1940, ca urmare a evenimentelor care au dus la abdicarea regelui Carol al II-lea.

Actul istoric de la 23 august 1944, prin care se înlătura regimul de dictatură a mareșalului Ion Antonescu, deschidea posibilitatea renașterii vieții constituționale a României. Dar împrejurările delicate externe și interne în care se afla țara, cauzate de presiunile sovieto-comuniste, vor conduce la lichidarea sistemului constituțional tradițional românesc.

În perioada totalitarismului, în România au fost elaborate trei constituții (în 1948, 1952 și 1965), cea din 1965 rămânând în vigoare un sfert de veac, până la evenimentele din 1989.

Constituția din 13 aprilie 1948 reprezintă produsul tipic al aplicării în viața politică românească a doctrinei și ideologiei comuniste, după modelul sovietic. Pentru prima dată în istoria vieții politice și parlamentare

din România, prin actul constituțional din 1948 este înlăturat principiul separației puterilor în stat, organ suprem al puterii de stat devenind Marea Adunare Națională, față de care răspundeau toate celelalte organe ale statului. Constituția din 1948 a marcat trecerea spre un regim guvernamental întemeiat pe monopartidism și autoritarism statal, precum și spre o economie centralizată și dirijată politic.

Constituția din 1952 definea mult mai precis baza politică a statului „democrat-popular”, fundamentată pe dictatura proletariatului, stipulând expres căror clase sociale le aparține puterea de stat și indicând modalitatea de exercitare a acestei puteri prin „realizarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, în care rolul conducător îl deține clasa muncitoare”. Forma politică prin care se exercita această putere era reprezentată de organele statului, sistem ce avea o construcție piramidală, ierarhizată și centralizată, în vârful acesteia situându-se Marea Adunare Națională, ca organ suprem al puterii de stat.

Spre deosebire de constituțiile socialiste anterioare, **Constituția din 1965** consacră și fundamentează cel mai pregnant monopolul politic al unei unice formațiuni politice, reprezentată de partidul comunist. Nerecunoscând principiul separației puterilor în stat, actul fundamental din 1965 nu a reușit să încorporeze nici una dintre tradițiile constituționale românești în materie de legislație și de aplicare a acesteia în funcție de organele și instituțiile îndrituite să o facă. Activitatea de elaborare a legilor va fi preluată de către Consiliul de Stat, „organ suprem al puterii de stat, cu activitate permanentă”. Modificarea cea mai spectaculoasă a Constituției din 1965 se produce în martie 1974, când se introduce funcția de *președinte* al republicii, care cumulează o multitudine de atribuții transferate de la forul legislativ suprem și de la cel administrativ central.

Constituția din 1991 reprezintă cadrul legislativ fundamental pentru organizarea și funcționarea statului și societății românești pe baze democratice. Ea consacră reinstaurarea democrației constituționale în România, creând premisele pentru afirmarea unui regim politic pluralist.

* Prezentul studiu a fost elaborat în cadrul Direcției pentru informare parlamentară de către expert Mihaela Georgescu, pe baza următoarelor lucrări: Eleodor Focșeneanu, „Istoria constituțională a României 1859-1991”, Angela Banciu, „Istoria vieții constituționale în România (1866-1991)”, Victor Duculescu, Constanța Călinoiu și Georgeta Duculescu, „Crestomație de drept constituțional”, vol. I.

I. Modalități de dezbatere și consultare în cadrul Forumului Constituțional

Forumul Constituțional este un proiect inițiat de Camera Deputaților a Parlamentului României și desfășurat în parteneriat cu Asociația Pro Democrația, având scopul de a asigura cadrul unei dezbateri între toate componentele societății civile asupra revizuirii Constituției. Dorința declarată a fost ca un număr cât mai mare de cetățeni să aibă posibilitatea de a-și exprima un punct de vedere asupra unei probleme care ne privește în mod direct pe toți. Totodată, inițiatorii au urmărit ca Forumul să conducă la asigurarea premiselor pentru ca eventualele modificări ce vor fi aduse Constituției să fie reflexia reală a voinței societății românești.

Pentru a-și atinge aceste obiective, au fost alese trei modalități de consultare populară:

- prin intermediul corespondenței scrise;
- prin intermediul sesiunilor de consultări/dezbateri (compuse din conferințe regionale și ateliere de dezbatere);
- prin intermediul paginii « web » construite special în acest scop și având adresa *www.forumconstitutional.ro*.

La finalul perioadei programate pentru înregistrarea opțiunilor cetățenilor, au fost numărate 11.267 de propuneri prin intermediul site-ului, însă dintre acestea, un număr de 653 de propuneri nu au putut fi luate în calcul deoarece nu se refereau la problema revizuirii Constituției. Prin intermediul corespondenței scrise, au ales să-și comunice opțiunile un număr de 2.200 de persoane, iar în cadrul celor patru conferințe regionale s-au înregistrat un număr de 294 de propuneri de modificare a Constituției actuale.

Ideile referitoare la modul cum ar trebui să arate viitoarea Constituție a României au fost din cele mai diverse și au tratat aproape toate aspectele organizării statale. Ținând cont de cele 13.108 propuneri de revizuire, putem aprecia că implicarea cetățenilor României la dezbatere a fost una importantă. Aceasta constituie o dovadă a faptului că gradul de conștientizare a pârghiilor unui stat democratic crește în rândul populației românești, iar Forumul Constituțional a reprezentat un sprijin real pentru

societatea civilă în vederea exprimării voinței acesteia asupra modului în care ar dori să arate legea fundamentală a statului din care face parte.

Desigur că anumite diferențe existente între ele ar putea îndreptăți explicarea pe larg a fiecăreia dintre propunerii în parte, dar considerăm că utilitatea Forumului Constituțional constă tocmai în concentrarea propunerilor de revizuire a Constituției în câteva teme de larg interes și anume:

1. propunerii care vizează drepturile, libertățile și obligațiile cetățeanului;
2. relațiile dintre cetățean și autorități, insistându-se asupra obligațiilor statului față de cetățenii săi;
3. reglementarea problemei proprietății;
4. integrarea României în structurile euroatlantice și implicațiile acestui proces asupra conceptului de suveranitate a statului;
5. relațiile între autoritățile publice și, în acest context, reglementarea independenței puterii judecătorești;
6. autonomia locală, relația dintre autoritățile locale și cele centrale;
7. structura Parlamentului și atribuțiile celor două Camere;
8. funcțiile (rolul) Parlamentului și problema controlului parlamentar asupra Guvernului;
9. Avocatul Poporului;
10. prerogativele prezidențiale și desemnarea Președintelui României;
11. propunerii referitoare la funcționarea economică a statului.
12. alte propunerii referitoare la drepturile cetățeanului.

În capitolele care urmează sunt prezentate propunerile avansate de-a lungul întregului proces de consultare, clasificate în conformitate cu aceste teme.

II. Propuneri privind drepturile, libertățile și obligațiile cetățeanului

Cu privire la prima dintre tematicile menționate, respectiv drepturile, libertățile și obligațiile cetățeanului, au fost formulate foarte multe propuneri, situație firească ținând cont de importanța subiectului și de faptul că acesta este domeniul care afectează în modul cel mai direct cetățenii unui stat. Astfel, din totalul opiniilor exprimate, 7,37% au vizat acest subiect.

Drepturile și libertățile cetățeanului în raport cu statul din care face parte comportă anumite particularități atunci când persoana respectivă nu se înscrie, sub o formă sau alta, în caracteristicile majorității populației aceluia stat. În rândul statelor ce aparțin democrației occidentale există unanimitate de opinie cu privire la faptul că persoanele ce aparțin unei anume minorități trebuie să beneficieze de tratament egal cu populația majoritară, dar modul în care egalitatea de tratament este asigurată diferă destul de mult chiar între statele cu vechi tradiții democratice. Toate constituțiile statelor occidentale precizează principiul nediscriminării între cetățeni în funcție de religie, rasă, sex, origine socială etc., dar nu toate folosesc noțiunea de “minoritar” sau “minoritate”, argumentația respectivelor state fiind aceea că fie și simpla încadrare terminologică a unei persoane într-o categorie distinctă ar încălca principiul egalității de tratament între cetățeni. Exemplul cel mai cunoscut este cel al Franței, care nu acceptă termenul de “minoritate” nici cu privire la persoanele de altă origine etnică decât cea franceză, existând astfel o identitate terminologică între “cetățenie” și “naționalitate”. Desigur că minoritățile etnice nu sunt decât o parte a conceptului de minoritate, alături de cele religioase, cele sociale, cele bazate pe orientarea sexuală etc.

II.1. Propuneri referitoare la reglementarea statutului de minoritar

2,99% dintre cetățenii români care și-au exprimat opiniile în legătură cu modificarea articolelor referitoare la drepturile omului doresc eliminarea conceptului de “minoritar”.

Aceasta ar impune modificarea art. 6 din Constituția României întrucât actuala terminologie constituțională nu se referă decât la

minoritățile naționale⁹. Toate aceste opinii au fost formulate prin intermediul corespondenței scrise.

În ceea ce privește celelalte tipuri de minoritate, nu s-au înregistrat propuneri de modificare, apreciindu-se drept suficient textul art. 4 din Constituție, cu excepția protecției acordate cetățenilor români având o altă orientare sexuală decât cea a majorității.

Astfel, 0,2% din propuneri au cerut inserarea în art. 4 din Constituție, a precizării exprese că nici o formă de discriminare nu poate exista în funcție de orientarea sexuală a cetățenilor (propunere exprimată în cadrul atelierului dedicat organizațiilor neguvernamentale, desfășurat în București în data de 11 iulie, precum și în cadrul Conferinței regionale de la Cluj-Napoca, din 14 septembrie).

II.2. Propuneri privind pluralismul și partidele politice

Acest subiect este unul complex care, într-o abordare strict tehnică, ar putea fi tratat distinct față de propunerile referitoare la drepturile, libertățile și obligațiile cetățeanului. Totuși, considerăm că manifestarea politică într-o formă care să asigure pluralismul politic, pluralismul ideilor, își găsește cea mai bună garanție în existența mai multor partide politice, care, la rândul lor, nu sunt altceva decât o concretizare a libertății de asociere.

În raport cu propunerile vizând drepturile, libertățile și obligațiile cetățeanului, 11,06% dintre opiniile înregistrate se referă la reglementarea constituțională a partidelor politice. Din punct de vedere al modificărilor cerute, se desprinde următoarea structură:

- a) 66,35% cer interzicerea partidelor și asociațiilor constituite pe criterii etnice;
- b) 20,56% propun desființarea partidelor extremiste;
- c) 13,08% doresc interzicerea subvenționării de la bugetul de stat a partidelor politice.

Trebuie precizat – referitor la propunerea menționată la punctul b) – că aceasta ar însemna în fapt o reformulare a art. 8 din Constituția României. Acesta prevede și în prezent că partidele politice își desfășoară activitatea respectând "...suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de

⁹ Terminologia diferă de la un stat la altul și chiar sensurile pe care le primește același cuvânt sunt interpretate diferit la nivel european. Constituția Republicii Italiene nu recunoaște decât "minorități lingvistice", în timp ce Constituția Spaniei vorbește chiar despre "naționalități" diferite, precizând totuși că acestea compun "națiunea spaniolă" (art. 2 din Constituția Spaniei).

drept și principiile democrației”. O prevedere expresă la partidele extremiste ar implica și o definiție clară a termenului de “extremist” – pentru a nu lăsa loc arbitrariului în viața politică și pentru a exista garanții contra desființării abuzive a unei formațiuni politice – implicând, totodată și precizarea autorității statului căreia îi revine sarcina de a decide eventualul caracter extremist al unui partid politic.

II.3. Opinii care se referă la dreptul la asociere

Un rezultat al dreptului de asociere este constituit de organizațiile sindicale. Un procent de 0,51% dintre propuneri vizează modificarea art. 9 al actualei Constituții în sensul de a include, alături de sindicate, și asociațiile patronale, al căror statut și funcționare ar urma să fie reglementate în mod similar.

II.4. Propuneri de modificare a dispozițiilor comune ce țin de drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățeanului

Există și cereri de modificare a dispozițiilor comune ale drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățeanului.

Un procent de 1,34% dintre opinii se referă la acest aspect, iar dintre acestea, 92,3% cer eliminarea din cadrul art.15 al Constituției a sintagmei “cu excepția legii penale mai favorabile”, în timp ce 7,69% cer introducerea prevederii exprese că statul poate fi sancționat în cazul nerespectării drepturilor cetățeanului.

Prima propunere nu poate fi interpretată decât ca un efect al percepției generale că România este confruntată cu o acută instabilitate legislativă. Totuși, înlăturarea principiului neretroactivității legii atunci când este vorba de o lege penală mai favorabilă are la bază tot un principiu universal al drepturilor omului și anume cel al egalității în fața legii. Toate persoanele care săvârșesc o anumită faptă penală, trebuie să primească aceeași pedeapsă, iar aceasta nu trebuie să depindă de situații conjuncturale. Dacă societatea a decis că o anumită faptă nu prezintă un pericol social chiar așa de mare, ar fi nedrept ca aceia condamnați în baza unei legi vechi să sufere mai mult decât cei care ar fi eventual condamnați pentru încălcarea noii legi.

II.5. Chestiunea egalității în drepturi

Problema egalității în drepturi între cetățenii unui stat și străini formează obiectul a 0,1% din cererile de modificare a Constituției, în sensul că se cere ca funcțiile și demnitățile publice să poată fi ocupate și de persoane cu dublă cetățenie (propunere exprimată în cadrul atelierului de dezbateri dedicat organizațiilor neguvernamentale).

Cei care susțin această modificare argumentează prin faptul că multe dintre persoanele având, pe lângă cetățenia română, și cetățenia altei țări, au ajuns în această situație ca urmare a faptului că au fost exilați sau refugiați politic, în perioada de dinainte de decembrie 1989. A fost adus în discuție un anumit interes pe care societatea românească ar trebui să îl manifeste pentru a-i apropia din nou pe acești oameni de patria mamă și pentru a se folosi de serviciile celor mai valoroși dintre ei.

Merită menționat faptul că, în cazul adoptării unei astfel de modificări, România s-ar situa în fruntea statelor europene în privința permisivității dreptului de a ocupa demnitățile publice, ținând cont de faptul că o parte din statele Uniunii Europene nu acceptă nici măcar dubla cetățenie¹⁰. Propunerea menționată nu este nouă, iar argumentele care se aduc în favoarea ei, în general, constau în faptul că în virtutea accelerării procesului de integrare europeană ar trebui să se permită, cel puțin cetățenilor UE, să dețină funcții publice în România, care, se speră, va deveni parte a Uniunii Europene într-un viitor nu prea îndepărtat. Un alt argument invocat uneori, este acela că astfel România ar putea beneficia de experiența occidentală în domeniul administrației publice.

II.6. Propuneri care se referă la dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

Un număr foarte însemnat de propuneri, respectiv 23,16% din cele care tratează problematica drepturilor omului, se referă la modul în care dreptul la viață și la integritate fizică și psihică este reglementat de Constituție. Astfel că reintroducerea pedepsei cu moartea este susținută în majoritatea cererilor – 94,19%. Înlocuirea pedepsei cu moartea cu detenția pe viață (adică menținerea actualei forme a Constituției) a întrunit 5,81% din opinii.

¹⁰ Cel mai cunoscut exemplu este Germania. În general, argumentele care se aduc în favoarea păstrării funcțiilor publice numai pentru cetățeni este cel al loialității, în sensul că ar fi nesigur interesele cărui stat le urmărește o persoană având dublă naționalitate. Cel puțin între membrii viitoarei Uniunii Europene acest argument și-ar putea pierde mult din forță ținând cont de gradul tot mai mare de integrare.

Întrucât nostalgia pedepsei cu moartea reprezintă urmarea gradului crescut al criminalității din prezent, în special înmulțirea infracțiunilor grave, precum și apariției unor infracțiuni cu care societatea românească nu a mai fost confruntată până în prezent¹¹, apreciem că anumite considerații se impun pe marginea acestui subiect.

Dreptul la viață este cel mai important drept al omului, baza tuturor drepturilor sale. Sistemul juridic a recunoscut de timpuriu acest drept, fiind consacrat prin declarațiile de drepturi și prin constituții. Astfel, Declarația Universală a Drepturilor Omului (1789) precizează în art. 3 că “Orice om are dreptul la viață, libertate și inviolabilitatea persoanei”, iar Pactul internațional privitor la drepturile civile și politice din 1966 (ratificat de România în 1974) stabilește în art. 6 pct. 1 că “Dreptul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept este ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar”.

Există mai multe accepțiuni cu privire la ce reprezintă dreptul la viață, însă și cea mai restrânsă dintre ele garantează viața persoanei, în sens fizic. Accepțiunile mai largi privesc viața ca pe un complex de fenomene, de evenimente ce afectează traiul unei persoane. Întrucât accepțiunile mai largi sunt mai greu de determinat și ar exista riscul confundării lor cu alte drepturi – spre exemplu, dreptul la un trai decent – Constituția României se referă numai la accepțiunea restrânsă a dreptului la viață. Astfel, România se înscrie în curentul majoritar la ora actuală în lumea civilizată și cvasiunanim la nivel european¹². Argumentele în favoarea eliminării pedepsei cu moartea sunt extrem de multe și au un caracter atât moral cât și practic. În ceea ce privește caracterul moral, trebuie amintit că – în afara considerațiilor juridice – doctrina creștină (indiferent de confesiune) se opune categoric pedepsei cu moartea, iar din punct de vedere practic, nu ne rămâne decât să constatăm că tocmai statele care mențin această pedeapsă au un grad mult mai ridicat al infracționalității¹³. Doctrina juridică este foarte tranșantă, precizând că “pedeapsa cu moartea este nu numai o

¹¹ Ne referim la criminalitatea organizată, sub toate formele ei: trafic de droguri, trafic de arme, trafic de persoane, spălare de bani etc.

¹² Excepțiile europene fiind Turcia, Rusia și alte câteva țări care nu pot fi considerate totalmente democratice și care sunt destul de izolate la nivel european datorită acestui motiv. Reamintim că în ceea ce privește Turcia, Uniunea Europeană refuză constant să înceapă negocierile de aderare cu această țară, tocmai datorită menținerii pedepsei cu moartea. În toate țările amintite există totuși un curent important în favoarea abolirii pedepsei cu moartea.

¹³ Întrucât în țările europene nu există pedeapsa cu moartea, singurele repere rămân țările sud-americane și cele africane, toate acestea având un nivel al criminalității incomparabil mai mare decât cel al națiunilor europene. În ceea ce privește SUA, este greu de făcut o apreciere globală, deoarece unele state au această pedeapsă, iar altele nu. Cu titlu de exemplu, primarul Rudolph Giuliani a reușit să reducă rata criminalității cu aproape 30% pe aria metropolitană a New York-ului, utilizând o cu totul altă gamă de măsuri decât pedeapsa cu moartea.

încălcarea a drepturilor naturale ale omului, dar este prin natura sa o cruzime ce foarte rar s-a dovedit dreaptă și niciodată eficientă”¹⁴.

II.7. Opinii privind libertatea individuală

Dintre opiniile înregistrate în cadrul Forumului Constituțional, un procent de 1,55% se referă la reglementarea constituțională a libertății individuale. Aceste propuneri au următoarea structură:

- a) 6,66% din opiniile formulate cer prelungirea termenului de reținere de la 24 de ore la 72 de ore, cu menținerea prevederii exprese că acest termen nu se poate depăși;
- b) 33,33% din propuneri vizează menționarea expresă a prezumției de nevinovăție a celui reținut;
- c) 6,66% dintre opinii cer ca numai judecătorii să poată emite mandate de arestare, nu și procurorii;
- d) majoritatea cererilor formulate, respectiv 53,33%, cer ca viitoarea Constituție să garanteze dreptul la autoapărare.

Anumite clarificări se impun în privința opiniilor menționate la punctele b) și d). Astfel, în cazul în care prezumția de nevinovăție ar fi stipulată expres în Constituție, atunci principiul ar trebui formulat în așa fel încât să se refere nu numai la persoanele reținute sau arestate, ci și la orice fel de persoană supusă unei anchete sau cercetări din partea organelor statului. În ceea ce privește dreptul la autoapărare, acesta ar avea implicații asupra defnirii conceptului de “legitimă apărare” folosit în dreptul penal. Pe de altă parte, această propunere ar trebui analizată în corelație cu o altă opinie formulată și anume că ar trebui prevăzut în Constituție dreptul persoanei de a-și apăra proprietatea.

II.8. Protecția constituțională a vieții intime

Viața privată ar trebui și ea garantată, conform părerilor unui procent de 0,2% din cei care s-au exprimat în legătură cu acest subiect.

Garantarea secretului aspectelor ce țin de viața intimă a persoanelor trebuie analizat sub două aspecte:

¹⁴ Prof. univ. dr. Ioan Muraru – “Drept constituțional și instituții politice”, editura Actami, 1995, vol. I, pag. 226.

- în ce ar trebui să constea măsurile statale de garantare a vieții private și
- ce eficiență ar putea avea aceste măsuri, așadar un studiu al oportunității acestor măsuri.

Intimitatea vieții familiale și private este o noțiune care a evoluat în timp și care, de fapt, apără în primul rând persoanele publice. În general, deși la nivel principal statele democratice încearcă să apere viața intimă, există și părerea contrară – cu referire specială la demnitari – și anume că, o dată cu atribuțiile determinate de o demnitate publică vin și anumite responsabilități și aspecte mai puțin plăcute, unul dintre acestea fiind limitarea drastică a intimității vieții private. Este notoriu cazul Președintelui american Bill Clinton a cărui viață personală a constituit subiectul presei din întreaga lume. Există ziariști, fotografi și chiar ziare și reviste¹⁵ care se ocupă numai cu cercetarea și expunerea vieții private a persoanelor celebre și, deși apar numeroase procese între ziariști și cei ce au format obiectul reportajelor respective, fenomenul este departe de a putea fi oprit.

În ceea ce privește protecția vieții private a persoanelor obișnuite, aceasta este mai strict apărută, dar și mai puțin atacată. Cu privire la această categorie, garanția constituțională este mai mult o stavilă împotriva eventualelor practici de tip totalitar, respectiv imixtiunea autorităților în viața privată a cetățenilor.

Inviolabilitatea domiciliului se înscrie tot în conceptul mai larg de protecție a vieții private așa încât apare ca firesc faptul că opiniile cu privire la această problemă reprezintă tot 0,2%. Dintre opiniile exprimate, 50% au dorit ca ordinea publică să nu poată fi invocată ca motiv de încălcare a inviolabilității domiciliului, iar 50% dintre propuneri au solicitat ca statul să garanteze inviolabilitatea domiciliului și a bunurilor.

II.9. Propuneri privind libertatea conștiinței

Dintre drepturile fundamentale ale omului, unul din cele mai importante, în orice caz unul ce a avut implicații profunde de-a lungul istoriei omenirii, a fost libertatea conștiinței.

2,17% dintre propunerile ce vizează drepturile cetățeanului cer modificarea reglementărilor constituționale actuale în domeniu. O primă

¹⁵ Un exemplu cunoscut este cel al ziarului “The Sun” din Marea Britanie.

opinie, susținută de 4,76% din cereri, susține modificarea art. 29 din Constituția României în sensul că părinților să le fie permis să-și crească și să-și educe copiii “potrivit legislației privind protecția copilului aflată în vigoare”¹⁶.

Modificarea este una de substanță deoarece lasă posibilitatea statului să intervină în relațiile dintre copii și părinții sau tutorii lor, în situația în care consideră că educația dată de aceștia încalcă legislația în vigoare. Pe de altă parte, ar putea sili părinții să renunțe la anumite metode de constrângere ce pot afecta fizic și/sau psihic dezvoltarea normală a copiilor sau chiar la inocularea anumitor idei¹⁷ care ar putea fi apreciate ca dăunătoare. Efectul concret al dispozițiilor constituționale modificate în forma sus-menționată asupra actelor normative ce reglementează relațiile de familie (în special, Codul familiei) ar consta în introducerea unor prevederi ce ar defini în mod concret situațiile în care statul poate interveni și a măsurilor ce le poate lua.

Libertatea conștiinței își găsește cea mai puternică reflexie în conștiința religioasă. Pentru români, religia și istoria națională s-au aflat întotdeauna într-o strânsă uniune așa încât, inevitabil, rolul organizațiilor religioase în societate a provocat interes și s-a concretizat în opiniile cele mai diverse.

Un procent de 80,95% din opiniile pe această temă susține recunoașterea rolului de Biserică Națională pentru Biserica Ortodoxă Română, cu respectul celorlalte culte. Se poate observa că acest procent corespunde aproximativ cu procentul persoanelor de confesiune creștin-ortodoxă din societatea românească.

Pe de altă parte, 9,52% din opinii cer scoaterea în afara legii a sectelor, iar 4,76% din cererile înregistrate solicită introducerea cultelor religioase recunoscute în sistemul educațional.

Trebuie observat că scoaterea în afara legii (în fapt chiar declararea drept neconstituționale) a sectelor prezintă probleme foarte dificile de ordin practic, teoretic și chiar politic. Din punct de vedere practic, este foarte dificil de urmărit apariția fiecărei organizații religioase, iar la nivel teoretic pot apare serioase probleme în încercarea de a stabili ce anume constituie

¹⁶ Formula actuală este “potrivit propriilor convingeri”.

¹⁷ Ne referim la concepțiile extremiste (naziste, fasciste, comuniste) sau chiar la anumite idei religioase extreme.

sectă și ce anume reprezintă un cult religios garantat prin Constituție. Consecințele politice la care ne-am referit ar apărea în situația în care ar fi declarată drept sectă și ca urmare scoasă în afara legii o organizație religioasă ce ar avea o poziție importantă într-un stat cu care România are relații diplomatice.

II.10. Despre protecția constituțională a libertății de exprimare

Libertatea conștiinței își găsește o completare firească în libertatea de exprimare. Actuala Constituție a României declară, în art.30, acest drept ca fiind inviolabil, după care face referiri exprese la libertatea presei și la limitele libertății de exprimare.

1,65% din opiniile exprimate asupra drepturilor fundamentale cer modificarea acestui articol. În 12,5% dintre aceste propuneri se solicită garanții mai mari libertății de exprimare prin presă, fără a se preciza însă în ce ar trebui să constea acestea, iar 87,5% dintre opinenți se declară în favoarea completării acestui articol, însă nici aici nu s-au făcut propuneri concrete.

Considerăm această atitudine mai mult expresia voiei protejării libertății de exprimare, inclusiv prin intermediul presei, de aici și lipsa unor propuneri concrete de modificare.

II.11. Propuneri privind recunoașterea constituțională a dreptului la sănătate

Problematika dreptului la sănătate a fost regăsită într-un procent de 0,82% din propunerile trimise Forumului Constituțional, toate referindu-se la garantarea dreptului la sănătate.

Nu este clar ce anume înțeleg autorii opiniilor respective prin garantarea dreptului la sănătate, însă considerăm că o astfel de prevedere nu ar putea fi interpretată decât într-un singur fel și anume ca o garanție a asistenței medicale pe care statul român se obligă să o acorde cetățenilor săi, în special celor care nu-și pot permite să suporte costurile. Art. 33 din Constituție, ce reglementează în prezent “dreptul la ocrotirea sănătății” nu face nici o mențiune la gratuitatea sistemului medical de stat sau la modalitățile prin care acest drept trebuie apărut de către stat, ci prevede numai că statul trebuie “să ia măsuri” în acest sens și să reglementeze prin lege anumite domenii.

II.12. Opinii legate de drepturile electiv

Printre drepturile fundamentale ale cetățeanului, drepturile electiv joacă unul din cele mai importante roluri în asigurarea funcționării democratice a unei societăți. Toate sondajele de opinie și studiile sociologice realizate în România în ultimii ani atestă o neîncredere profundă a cetățenilor în clasa politică. Motivele invocate sunt binecunoscute, dar remediul acestei situații este găsit în general în modificarea modalităților prin care demnitarii publici pot ajunge în funcțiile și demnitățile publice.

Apare astfel ca normal faptul că un procent de 6,09% din propunerile privitoare la drepturile cetățeanului se referă la drepturile electiv. Dintre acestea, dorința de a îmbunătăți conținutul dreptului la vot este exprimată în 2,68% dintre opțiuni, iar modificarea dreptului de a fi ales este cerută de 3,41% din opinenți.

Ambele procente trebuie interpretate prin prisma faptului că drepturile electiv au o indisolubilă legătură cu sistemul de alegere a autorităților publice, unde sunt cerute modificări substanțiale așa încât procentul 6,09% este constituit numai din persoane care au suficiente cunoștințe de tehnică legislativă pentru a face propuneri concrete cu privire la articolele ce ar trebui modificate.

Opiniile cu privire la modificarea dreptului la vot au următoarea structură:

- 3,84% cer creșterea vârstei de la care se votează la 21 de ani;
- 3,84% propun creșterea vârstei de vot la 25 de ani;
- scăderea vârstei de vot până la 17 ani (sau chiar 14 ani) întrunește 7,69% din propuneri;
- marea majoritate, respectiv 84,61%, susține introducerea obligativității votului, propunându-se sancționarea cu amendă a celor care refuză să voteze.

Asupra dreptului de a fi ales s-au făcut următoarele propuneri de modificare:

- 15,15% dintre opiniile pronunțate pe această temă cer să nu poată fi aleși cei condamnați, cercetați penal sau cei care au pe rol un proces penal sau civil;
- 66,66% dintre propuneri vizează stabilirea unei vârste maxime pentru parlamentari și Președintele României, făcându-se chiar sugestii în acest sens, respectiv 70 ani pentru parlamentari și 60 pentru Președinte, în momentul depunerii candidaturii;
- 15,15% cer ca vârsta minimă pentru deputați să fie crescută la 25 de ani.

Dacă propunerile referitoare la vârstele minime și maxime sunt o chestiune de oportunitate, interdicțiile sugerate la primul punct pot constitui piedici serioase în calea funcționării democratice a statului. În primul rând, se naște întrebarea dacă în rândul persoanelor condamnate intră și persoanele reabilite. Totodată, o asemenea prevedere constituțională ar implica faptul că, o dată cu hotărârea de condamnare – indiferent de gravitatea faptei – ar trebui luată și măsura complementară a interzicerii dreptului de a fi ales și, mai mult, această măsură ar avea caracter definitiv. Cu atât mai nedreaptă apare propunerea de a interzice candidatura celor care se află sub anchetă penală. Chiar dacă nu am lua în calcul eventualele abuzuri ce pot apărea prin declanșarea unor anchete cu scopul exclusiv de a împiedica anumite persoane să candideze, o astfel de normă ar reprezenta o înfrângere a principiului prezumției de nevinovăție.

Cât privește interdicția candidaților care au pe rol un proces civil, această măsură ar crea posibilitatea ca oricine să poată fi împiedicat să candideze prin simpla intentare a unui proces civil, oricât de banal, iar pe de altă parte, posibilitatea ca, în cazul în care o persoană ar suferi un prejudiciu, ea să nu-și poată apăra interesele dacă ar dori să candideze pentru ocuparea unei funcții publice.

II.13. Modul în care este privită reglementarea constituțională a dreptului de asociere

În afara organizațiilor politice, cetățenii se pot organiza pentru atingerea a diverse scopuri, unele cu scop lucrativ, iar altele fiind asociații de drept constituțional, având caracter public și urmărind să exprime libertatea de gândire culturală, religioasă etc. Dreptul de asociere reglementat de Constituția României urmărește acest din urmă aspect și ține cont de faptul că se referă la scopuri de interes public.

42,85% din opiniile exprimate cer ca statul să oblige cetățenii la o participare politică intensă. 28,57% din cei care s-au exprimat asupra acestui subiect doresc ca dreptul de asociere să fie recunoscut și persoanelor juridice și ca patronatele să fie menționate în mod expres în textul constituțional, alături de sindicate.

În general, indiferent de exprimarea propusă, se dorește ca dreptul de asociere să aibă o cât mai mare sferă juridică. Din totalul propunerilor ce vizează drepturile cetățeanului 0,72% se referă la dreptul de asociere.

II.14. Opinii despre muncă și protecția socială a muncii

Condițiile economico-financiare actuale determină accentuarea reglementării dreptului la muncă. Din punct de vedere tehnic, protecția dreptului la muncă este asigurată prin trei texte constituționale: art. 38, 39 și art. 40, referitoare la munca și protecția socială a muncii, interzicerea muncii forțate și dreptul la grevă. La acestea se adaugă și dreptul de asociere prevăzut în art. 37 al Constituției, creându-se astfel un cadru juridic extrem de detaliat comparativ cu celelalte drepturi și libertăți fundamentale ale cetățeanului. Rolul deosebit de important care i se dă muncii¹⁸ poate fi explicat atât prin faptul că aceasta constituie singurul motor al dezvoltării umane, cât și prin caracterul de stat social¹⁹ pe care îl are România.

O primă propunere, susținută de cei mai mulți dintre reprezentanții sindicatelor prezenți la dezbateri, se referă la înlocuirea, în articolul 9 de la Titlul I – Principii generale, a termenului de “salariat” cu cel de “lucrător”, avându-se în vedere și faptul că acest din urmă termen este folosit și în cadrul Convenției 87/98.

Propuneri cu privire la reglementarea constituțională a protecției sociale a muncii sunt avansate de 5,27% din cetățenii care s-au exprimat în cadrul Forumului Constituțional în problematica drepturilor cetățeanului.

Dintre aceștia, cei mai mulți, respectiv 76,47%, susțin garantarea²⁰ dreptului la muncă.

În urma dezbaterilor publice prelungite pe tema dreptului de proprietate, noțiunea de garantare a intrat în conștiința colectivă ca o supremă formă de protecție juridică, dar, la fel ca multe alte instrumente juridice, nici acesta nu se poate aplica în orice situație. Statul poate garanta – cel mult – libertatea de a munci²¹, nu și locurile de muncă. De fapt,

¹⁸ O viziune asemănătoare găsim în Constituția Republicii Italiene unde se prevede în chiar art.1 că “Italia este o republică democratică, fundamentată pe muncă”.

¹⁹ Art.1 alin.3 din Constituția României precizează că “România este stat de drept, democratic și social...”. O astfel de caracterizare are efecte importante în ceea ce privește tratarea problematicii sociale a muncii – se poate observa grija constituantului din 1991 pentru protecția celor încadrați în muncă - și produce efecte și cu privire la modul în care trebuie interpretate normele legale ce urmează Constituției (celelalte acte normative de dreptul muncii).

²⁰ Constituția actuală precizează numai că dreptul la muncă “nu poate fi îngădit”.

²¹ Într-o astfel de situație am fi, de fapt, în aceeași poziție cu cea rezultată în urma actualei formulări constituționale, schimbându-se doar modul de exprimare.

acestea și sunt cele două accepțiuni ale dreptului la muncă și până în prezent numai statele de tip comunist și-au propus să garanteze locurile de muncă.

Un procent de 9,8% din propunerile înregistrate pe această temă susțin prevederea expresă ca timpul maxim de lucru să fie de 48 de ore pe săptămână, putând astfel permite angajatorilor să prelungească programul de lucru, reglementarea actuală nepermițând mai mult de 40 de ore de lucru pe săptămână.

Sindicatelor au prezentat în toate cele 4 conferințe regionale, precum și la atelierul dedicat lor, propuneri extinse și foarte structurate pe această temă.

Împreună cu un procent de 13,72% din opiniile exprimate de alte persoane, modificările cerute constau în explicarea și detalierea protecției sociale a muncii care, în această viziune, ar trebui să însemne următoarele:

- demnitate la locul de muncă, securitate și igienă;
- dreptul la salarizare echitabilă care să asigure lucrătorilor, și familiilor lor, un nivel de trai satisfăcător;
- egalitate de șanse și de tratament în materie de angajare și de profesie, fără discriminare în funcție de sex;
- asigurarea repausului săptămânal și a concediului de odihnă plătit;
- protecția propriilor creanțe în caz de insolabilitate;
- securitate socială;
- libertatea asocierii la organizații naționale și internaționale pentru
- protecția intereselor economice și sociale;
- dreptul la informare și consultare în cadrul întreprinderii;
- dreptul de participare la determinarea și ameliorarea condițiilor de muncă și a mediului de muncă în cadrul întreprinderii.

Actuala reglementare constituțională privitoare la interzicerea muncii forțate nu este considerată în general ca fiind suficientă,

singura propunere înregistrată fiind aceea de a se elimina prevederea art. 39 alin. 2 lit. (a) referitoare la munca prestată în timpul satisfacerii stagiului militar, argumentul fiind desființarea stagiului militar obligatoriu - subiect care va reveni. Propunerea sus-menționată a întrunit 0,2% din opiniile exprimate pe problematica protecției muncii.

Dreptul la grevă reprezintă unul din mijloacele cele mai puternice pe care lucrătorii le au la dispoziție pentru satisfacerea revendicărilor lor, iar din punct de vedere istoric și social, acesta a fost dreptul cel mai greu câștigat. Constituția României din 1991 recunoaște acest drept "salariaților" pentru "apărarea intereselor profesionale, economice și sociale". Înlocuirea termenului de "salariați" cu cel de "angajați" ar acoperi, probabil, toate aceste opțiuni.

Un procent de 0,2% din opiniile înregistrate susține că actuala exprimare este deficitară, în sensul că noțiunea folosită pentru titularii acestui drept ar trebui să fie nu numai "salariații", ci și "funcționarii publici și celelalte categorii profesionale".

II.15. Propuneri referitoare la reglementarea constituțională a relațiilor de familie

Familia, una din cele mai vechi noțiuni juridice și sociale, se află în prezent pe punctul de a-și schimba sensul datorită circumstanțelor de fapt și de drept întâlnite în întreaga civilizație de tip occidental.

25% din propunerile referitoare la reglementarea constituțională a familiei cer ca aceasta să poată fi întemeiată și pe consimțământul mutual al partenerilor (gen uniune consensuală), nu numai pe căsătorie. În general această propunere vine însoțită de două argumente: protecția copiilor rezultați din afara căsătoriei și protecția averii²².

O preocupare constantă pe plan mondial o reprezintă protecția copiilor (atât a celor care provin din familii bazate pe căsătorie, cât și a celor proveniți din afara căsătoriei). Numărul crescând al divorțurilor coroborat cu numărul mare de copii născuți în afara căsătoriei a dus la apariția unui nou concept, anume de familie monoparentală, concept, de altfel prezent în legislația românească. Lipsa unei familii stabile creează de multe ori un teren propice pentru diverse abuzuri la care sunt supuși copiii, iar preocuparea generală pentru găsirea soluțiilor a dus la faptul că

75% din propunerile înregistrate în cadrul Forumului Constituțional cu privire la familie cer instituirea unor pedepse pentru părinții care nu se ocupă de copii.

²² Argumentul privind averea constă în aceea că instituția căsătoriei implică automat o comuniune a bunurilor dobândite în timpul căsătoriei. Totodată, în cazul destrămării legăturii dintre cei doi soți, un proces de divorț însoțit de partaj poate fi îndelungat, costisitor și de multe ori nu este perceput ca având un rezultat echitabil, motiv pentru care tot mai multe cupluri decid să trăiască în concubinaj.

Mai mult, toate propunerile care vizează modificarea art. 45 din Constituție cer implementarea și dezvoltarea unor servicii alternative care să se ocupe de protecția minorilor.

II.16. Propuneri referitoare la caracterul public al ședințelor Parlamentului

În strânsă corelație cu drepturile cetățeanului trebuie menționat și caracterul public al ședințelor Parlamentului. Asigurarea accesului oricărui cetățean la ședințele Parlamentului constituie nu numai un mijloc de aplicare a dreptului la informare, ci și o modalitate de control a societății civile asupra celor puși să o reprezinte. Dintre opiniile exprimate,

0,31% se referă la acest subiect și cer eliminarea posibilității declarării unor ședințe drept secrete, păstrându-se numai art. 65 alin. (1).

Chiar dacă o asemenea soluție ar fi greu de acceptat, s-ar putea totuși elimina arbitrariul prin inserarea unei enumerări limitative a subiectelor²³ a căror dezbatere poate justifica o ședință secretă.

II.17. Propuneri de modificare a textelor care reglementează posibilitatea revizuirii Constituției

Inițiativa și limitele revizuirii Constituției nu constituie, stricto sensu, drepturi ale cetățeanului. Constituția reprezintă însă expresia supremă a voinței populare și dreptul inalienabil al oricărui popor de a pune temeliile statului din care face parte așa cum crede de cuviință, fiind așadar un drept al poporului luat în ansamblul său.

Modificarea modului în care este reglementată inițiativa de revizuire a Constituției este cerută într-un procent de 0,31% din opiniile referitoare la drepturile cetățeanului. Dintre opiniile înregistrate pe această temă 33% susțin simplificarea procedurii de revizuire, iar 66% impunerea reducerii la jumătate a numărului de cetățeni necesar susținerii unei inițiative cetățenești²⁴.

²³ În principiu acestea ar trebui să fie probleme referitoare la siguranța națională.

²⁴ În prezent numărul de cetățeni necesar inițierii unei revizuirii constituționale este de 500.000, stabilit prin art.146 din Constituția României.

Tot în sfera drepturilor cetățeanului se înscriu și propunerile referitoare la limitele revizuirii, respectiv 3,1% din propunerile înregistrate de Forumul Constituțional la acest capitol. Dezbateră în jurul acestui subiect este cu atât mai remarcabilă cu cât domeniul de interes comportă un anumit tip de tehnicitate și specializare juridică.

Principalul subiect pus în discuție a fost legat de posibilitatea modificării formei de guvernământ, iar rezultatele înregistrate sunt următoarele:

- 11,11% dintre opinii susțin înlăturarea interdicției de a fi modificată forma de guvernământ. De menționat că majoritatea celor care cer această modificare susțin schimbarea formei de guvernământ în monarhie constituțională;

- 66,66% dintre propuneri cer ca forma de guvernământ să nu poată fi schimbată;

- 7,4% dintre opinenți susțin că nu ar trebui să existe nici un fel de restricție cu privire la modificarea Constituției. În plan juridic aceasta ar însemna fie eliminarea totală a art.148 din Constituția României, fie menționarea expresă a libertății de orice restricție;

- diverse alte propuneri, mai mult sau mai puțin aplicabile, dintre care dăm de exemplu propunerea adoptării unei noi Constituții care să organizeze statul român similar Statelor Unite ale Americii, idee susținută de 14,81% din opiniile exprimate pe această temă.

Chestiunea posibilității modificării anumitor atribute ale statului român, în special forma de guvernământ, nu este o idee nouă în dezbateră publică a societății românești. Fără îndoială că voința populară corespunzătoare unui anume moment istoric poate fi cunoscută prin organizarea unui referendum sau prin alte mijloace de consultare populară. Problema care se ridică este dacă o generație are dreptul moral să decidă pentru totdeauna cum anume va arăta statul respectiv (de exemplu, Constituția Spaniei care nu restricționează modificarea formei de guvernământ, spre deosebire de Franța sau Italia). Dacă acceptăm faptul că legea fundamentală a unui stat constituie expresia supremă a voinței aceluia popor și dacă acceptăm faptul că principiile sociale pot suferi modificări în decursul evoluției și dezvoltării societății, atunci trebuie să recunoaștem dreptul unei națiuni de a hotărî în orice moment ce formă de organizare socială îi convine.

După prezentarea propunerilor de modificare a normelor constituționale ce reglementează drepturile și libertățile cetățenești, trebuie precizat că

există un procent de 0,2% dintre opiniile pe această temă care cer eliminarea posibilității restrângerii acestor drepturi în anumite situații, chiar și eliminarea art. 49 din Constituția României.

Nu s-au adus argumente suplimentare cu privire la această propunere, cu excepția faptului că încalcă drepturile cetățenești.

II.18. Problema obligativității stagiului militar

Dintre îndatoririle fundamentale, cetățenii au apreciat că apărarea țării și contribuțiile financiare sunt reglementate deficitar.

Normele privind apărarea țării au implicații și asupra procesului de integrare euroatlantică, astfel încât propunerile de modificare a articolului 52, care prevede obligativitatea stagiului militar, prezintă o importanță deosebită. Merită menționat faptul că acesta a fost unul dintre subiectele care au suscitât cele mai aprinse și controversate dezbateri pe forumul de discuții.

Solicitările de modificare a normelor constituționale ce stabilesc îndatorirea fiecărui cetățean de a-și apăra țara prin efectuarea stagiului militar reprezintă un procent de 33,19% din opiniile ce vizează acest capitol și au următoarea structură:

- în favoarea eliminării obligativității serviciului militar se pronunță 59,50% dintre opinenți;
- 8,72% din părerile exprimate solicită menținerea dispozițiilor constituționale nemodificate;
- 6,85% susțin menținerea obligativității stagiului militar, dar reducerea acestuia la 6 luni sau înlocuirea lui, la cerere, cu muncă în folosul comunității;
- 24,92% propun varianta existenței stagiului militar, dar numai pe bază de voluntariat (ceea ce este, practic, echivalent cu propunerea de eliminare a obligativității serviciului militar).

Din perspectiva aderării noastre la NATO și chiar pe simple considerente de ordin practic, ceea ce ar trebui luat în calcul este crearea unei armate eficiente, capabile de a face față pericolelor cu caracter militar la care România este supusă. Totodată, statul român trebuie să fie capabil să suporte costurile acestei armate și să asigure o cât mai judicioasă folosire a resurselor pe care le are. Privind problema prin această prismă, trei considerente majore vin în sprijinul propunerilor de renunțare la stagiul militar obligatoriu:

- stagiul militar general presupune o armată numeroasă, având o inerție mare și o eficiență scăzută datorită mijloacelor rapide de comunicare și desfășurare a conflictelor moderne;

- evoluția tehnicii militare presupune existența unor tehnologii extrem de sofisticate pentru a căror folosire este necesară o lungă perioadă de acomodare și o instruire continuă, instrucție care nu se poate realiza într-un termen chiar și de un an și cu niște recruți ce nu au neapărat aptitudini în domeniu;
- stagiul militar presupune cheltuieli extrem de mari, greu de suportat de către statul român și care au o slabă finalitate practică. Resursele care s-ar disponibiliza prin eliminarea stagiului militar ar putea fi folosite pentru dotarea tehnică a armatei române sau pentru elaborarea unor programe mai complexe de instruire.

În general, adepții menținerii serviciului militar obligatoriu invocă argumente ce țin mai degrabă de componenta educațională sau socială tradițională decât de cea militară, adaptată rigorilor și normelor contemporane.

II.19. Opinii cu privire la reglementarea constituțională a contribuțiilor financiare ale cetățenilor

Reglementarea constituțională a contribuțiilor financiare a cetățenilor face obiectul a 0,2% din propunerile primite.

Astfel, s-au conturat două idei generale, fiecare din ele susținută de aproximativ 50% din cereri, și anume informarea reală a cetățenilor asupra modului în care sunt cheltuiți banii publici și limitarea taxelor locale.

Crearea unor mecanisme mai eficiente pentru informarea cetățenilor asupra cheltuirii banilor publici ar presupune modificări ale mai multor articole ale Constituției României. În primul rând, ar trebui introdusă în art. 31, ce reglementează dreptul la informație, prevederea expresă că modalitatea de cheltuire a banilor publici reprezintă o informație de interes public, iar autoritățile sunt obligate să dea oricărui cetățean orice informații dorește cu privire la gestionarea banilor publici. Acest deziderat este realizat la nivelul autorităților publice centrale prin dezbaterile bugetului - cel puțin teoretic. Același lucru ar trebui accentuat ca obligație a autorităților locale. O altă modificare ar trebui operată în art.139 din Constituție, unde s-ar putea prevedea eventual în ce mod persoanele interesate pot obține informații de interes public de la Curtea de Conturi.

În ceea ce privește limitarea taxelor locale, reglementarea ar consta în modificarea art. 138 din Constituție (modul în care se stabilesc taxele) și nu a art. 53, deoarece acest din urmă articol nu se referă decât la obligația

principlă a oricărui cetățean de a plăti taxe. Această temă ar trebui discutată alături de dorința și necesitatea extinderii autonomiei locale – principiul subsidiarității.

II. 20. Propuneri referitoare la alte drepturi care ar trebui stabilite prin Constituție

Lista de teme propuse a fi luate în dezbateră în cadrul reuniunilor și consultărilor Forumului Constituțional nu a fost una exhaustivă, ea reprezentând doar un punct de pornire al discuțiilor și un indicator tematic de interes general, ceea ce a dat posibilitatea de a putea fi îmbogățită. Astfel, s-au făcut prezente și alte tipuri de opinii care pot deveni propuneri constituționale, și care, venind din partea societății civile și a cetățenilor, demonstrează că agenda civică, agenda cetățeanului este mai extinsă decât agenda politicianului.

Concret, dreptul la un mediu curat, ca subiect de o stringență actualitate, a intrat și în atenția opiniei publice din România o dată cu preluarea și acceptarea valorilor și normelor democratice. Componentă substanțială a conceptului de dezvoltare durabilă, dreptul la un mediu curat și nepoluat, se alătură celorlalte drepturi fundamentale ale omului.

Deși în număr redus, s-au înregistrat propuneri, atât pe forumul de discuții, cât și în cadrul conferințelor regionale de la Cluj, respectiv de la Craiova, ca dreptul la un mediu curat, precum și obligația puterilor publice de a veghea la protejarea mediului înconjurător să fie prevăzute într-un articol distinct în Constituție.²⁵

Ca noutate și, în fapt, ca reflexie a maturizării și conștientizării opiniei publice în domeniul drepturilor cetățenești, au fost făcute și alte propuneri cum ar fi menționarea în textul constituțional a unor drepturi ce țin de protecția consumatorului.

III. Propuneri privind relațiile între cetățean și autorități, respectiv obligațiile statului

²⁵ Există asemenea prevederi constituționale în Constituția Spaniei (1978) și a Italiei (1947).

Întrucât, din punct de vedere juridic, oricărui drept îi corespunde o obligație corelativă, obligațiile statului pot fi analizate sub aspectul drepturilor la care sunt îndrituiți cetățenii în raport cu statul din care fac parte. Criteriul după care s-a făcut această clasificare a fost acela că există o categorie de drepturi care nu presupun altceva decât o abținere din partea statului, neefectuarea nici unei operațiuni ce ar încălca dreptul respectiv, iar alte drepturi presupun o atitudine activă a autorităților pentru a se asigura respectarea lor. În această din urmă categorie intră dreptul la informație, dreptul la un nivel de trai decent, protecția copiilor și tinerilor, protecția persoanelor cu handicap, dreptul de petiționare și dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică.

Propunerile ce vizează modificarea reglementărilor constituționale ale subiectelor menționate mai sus constituie 0,38% din totalul opiniilor exprimate în Forumul Constituțional.

III.1. Propuneri privind obligațiile ce revin statului pentru asigurarea dreptului la informație

Dreptul la informație este reglementat la nivel principal în art. 31 din Constituție și, ca urmare, marea majoritate a propunerilor vizează schimbarea formei acestui articol. Informația de interes public se află însă la diverse instituții ale statului așa încât, pentru o protecție adecvată a dreptului la informație, s-ar impune menționarea expresă în Constituție, în titlul destinat autorităților publice, faptul că acestea sunt obligate să comunice oricărui cetățean orice fel de informație de interes public. Ar fi necesară și o definiție²⁶ a informației de interes public, pentru a evita ascunderea abuzivă a unor informații. De altfel, aceste prevederi sunt, în general, adoptate, lucru mai puțin cunoscut de către cei care au intervenit.

În legătură cu serviciile publice²⁷ de radio și televiziune, mesajele primite conțin propunerea de înlocuire a termenului “autonom” cu “independent”.

III.2. Propuneri de modificări ce privesc obligațiile statului legate de nivelul de trai al cetățenilor

²⁶ Definiția informației de interes public ar putea fi făcută în două modalități: fie prin precizarea efectivă a sferei informației de interes public, fie prin excluderea expresă a anumitor informații, cu mențiunea că toate celelalte prezintă interes public.

²⁷ Din punct de vedere practic, singura metodă prin care o persoană juridică poate fi independentă față de stat este ca respectiva persoană juridică să nu depindă în nici un fel, sub nici un aspect de stat. Ori atâta vreme cât bugetul televiziunii și radiodifuziunii publice este creat în cea mai mare parte din bani publici, independența nu ar putea exista decât la nivel declarativ.

Modificarea prevederilor constituționale referitoare la nivelul de trai reprezintă 31,37% din opiniile ce vizează obligațiile statului. Acest drept este o creație relativ recentă a drepturilor omului pe plan internațional și există unele critici la adresa lui și a altor drepturi de același gen²⁸ că ar fi prea vagi, că ar reprezenta în fapt o combinație de mai mulți factori și că ar încumba o sumă de obligații față de cetățean din partea statului, unele din ele intrând în sfera de acoperire a altor drepturi.

Caracterul neclar al acestui drept a fost reclamat și de opiniile înregistrate de programul Forumul Constituțional, cea mai mare parte dintre acestea, respectiv 31,37%, cerând ca art. 43 din Constituție să fie reformulat în sensul precizării că un nivel de trai decent înseamnă asigurarea hranei, îmbrăcămintii și locuinței. Aproximativ 2% din propunerile primite susțin și faptul că termenul de “unități sanitare” ar trebui înlăturat din cuprinsul art. 43, întrucât această noțiune a căzut în desuetudine.

În privința obligației statului de a proteja copiii și tinerii au fost făcute propuneri concrete, în sensul inițierii unor servicii alternative pentru aceștia, 5,88% din cei care cer modificarea reglementării obligațiilor statului susținând această idee.

III.3. Despre protecția persoanelor cu handicap

Normele constituționale referitoare la protecția persoanelor cu handicap, respectiv art. 46 din Constituție, au atras cel mai mare număr de propuneri de modificare.

Astfel, 41,17% din opiniile ce privesc obligațiile statului, solicită ca viitoarea Constituție să cuprindă norme mult mai detaliate cu privire la integrarea profesională și socială a persoanelor cu handicap, precum și la asistența medicală specială pe care trebuie să o primească aceștia.

Totodată, propunerile vizează înlocuirea termenului de “handicapat” cu o altă expresie, –“persoană cu handicap”– argumentul fiind caracterul

²⁸ Un exemplu este dreptul la un mediu înconjurător sănătos.

peiorativ și faptul că nu mai corespunde terminologiei juridice internaționale²⁹.

Motivul adoptării unei astfel de terminologii pe plan internațional a fost acela că “handicap” presupune o inegalitate față de ceilalți membri ai societății, iar o boală sau un defect fizic sau psihic nu constituie un motiv pentru tratarea diferențiată a acestor persoane, nici măcar la nivel terminologic.

Un alt termen care a fost “atacat”, a fost cel de “*protecție specială*” de care ar trebui să se bucure persoanele cu handicap. În cadrul atelierului dedicat organizațiilor neguvernamentale s-a afirmat că însăși folosirea acestui termen cu referire la un grup, reprezintă o discriminare a acelui grup. Termene ca “*protecție*”, “*ocrotire*”, s-a mai arătat, generează ideea de stat paternalist și perpetuează, în rândul cetățenilor, mentalitatea de persoane cărora “cineva trebuie să le dea ceva”.

Cei care au ridicat această problemă au propus ca, în loc de folosirea unor astfel de expresii, în Constituție să fie prevăzută obligativitatea statului de a asigura o politică națională menită să ducă la integrarea socială a persoanelor cu anumite handicapuri.

Celelalte dintre propunerile avansate nefiind concrete, nu ne rămâne decât să observăm că – la fel ca în cazul dreptului la un nivel de trai decent – integrarea socială și profesională a persoanelor cu handicap ar putea fi servită mult mai eficient prin inserarea unor mențiuni speciale în art. 33 și art.38 din Constituția României, referitoare la ocrotirea sănătății și protecția socială a muncii.

III.4. Opinii privind obligațiile statului față de dreptul cetățeanului la petiționare

Un procent de aproximativ 2% din mesaje (1,96%) susțin modificarea art. 47 din Constituție ce reglementează dreptul de petiționare. Modificarea cerută constă în înlocuirea expresiei “au obligația să răspundă la petiții” cu “au obligația să soluționeze petițiile”.

Noua formă, în cazul adoptării ei, ar însemna o schimbare de substanță și nu o simplă variantă frazeologică. În prezent, instituțiile statului nu au obligația, prevăzută expres, de a rezolva într-un fel sau altul

²⁹ Există mai multe expresii pe plan internațional pentru a desemna persoanele cu handicap fizic sau psihic, dar cele mai folosite sunt “differently advantaged” (într-o traducere aproximativă: “având aptitudini diferite”) sau numindu-i “speciali”.

problema semnalată de cetățean. De altfel, în practică s-a constatat că nu de puține ori, unele instituții au răspuns petiționarului înștiințându-l că problema respectivă urmează a fi anchetată, iar rezultatele respectivei cercetări³⁰ nu s-au mai materializat, nefiind nici comunicate petiționarului. Ca o garanție în plus, s-ar putea insera în Constituție o prevedere care să oblige statul să sancționeze funcționarii publici în cazul nerespectării culpabile de către aceștia a dreptului la petiționare³¹.

III.5. Obligațiile ce ar trebui să revină statului în despăgubirea persoanelor vătămate de o autoritate publică

Alături de dreptul de petiționare, dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică de a fi despăgubită pentru daunele suferite constituie una din garanțiile fiecărui cetățean împotriva abuzurilor statului.

7,84% din propunerile înregistrate pe problema obligațiilor statului cer modificare art. 48 din Constituție în sensul că ar trebui precizat distinct că statul răspunde patrimonial și pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare săvârșite în procesele civile³².

În completarea sugestiilor menționate anterior, considerăm că sfera de aplicare a art. 48 alin. (1) ar trebui extinsă, în sensul că autoritățile publice ar trebui să răspundă nu numai pentru daunele cauzate de un act administrativ sau de nesoluționarea unei cereri, ci și prin faptele juridice în general. Considerăm totodată, că menționarea generică a “reparării pagubei” nu este suficientă câtă vreme nu este clar de la cine anume ar trebui să-și recupereze paguba cel vătămat și când.

³⁰ În practică s-au întâlnit numeroase metode de a evita soluționarea unei probleme de către instituțiile publice. Astfel a fost invocată lipsa unui anume act normativ, necompetența soluționării unei anumite plângeri (deși era evident că instituția respectivă trebuia să rezolve problema respectivă), îndrumarea de a se adresa instanțelor judecătorești (ceea ce este corect în sine, dar rolul prevederii constituționale este tocmai acela de a evita forțarea cetățenilor să apeleze la justiție ori de câte ori vor ca instituțiile statului să-și facă datoria) etc.

³¹ Există cazuri când anumiți funcționari publici refuză să înregistreze cererile adresate instituțiilor lor, sub diverse pretexte.

³² Prin procese civile se înțelege orice fel de procese ce nu au caracter penal.

IV. Opinii cu privire la problema proprietății

Proprietatea privată reprezintă esența unei economii de piață și a sistemului statal de tip occidental. Forma dominantă de proprietate reprezintă și una din cele mai importante diferențe între sistemul comunist și cel capitalist, așa încât era normal ca tranziția României să nască numeroase controverse pe marginea acestui subiect.

Din totalul propunerilor expuse în cadrul Forumului Constituțional, nu mai puțin de 7,86% se referă la reglementarea constituțională a proprietății. Procentul este cu atât mai remarcabil cu cât această reglementare nu este cuprinsă decât în două articole: art. 41 și art. 135.

Opinia susținută de cvasitotalitatea propunerilor (96,79%) este ca expresia folosită în Constituție să nu mai fie “ocrotirea” proprietății private, ci “garantarea” ei.

Modificarea propusă vine de fapt să corecteze o inconstanță terminologică, deoarece art. 41 folosește ambele expresii, iar, în plus față de acestea, există și noțiunea de “protecție” a proprietății private ca și cea de “inviolabilitate” (aceasta din urmă regăsindu-se în art. 135 alin. 6).

În general, susținerile sunt în sensul introducerii în cuprinsul art. 41 a unei prevederi care să stipuleze cât mai simplu și mai direct faptul că proprietatea privată este garantată de Stat. S-a considerat de către cetățenii care au comunicat propunerile lor că modificarea cerută ar asigura o mai bună protecție a proprietăților lor și un tratament egal al proprietarilor. Dorința egalității de tratament a răzbătut, de altfel, și din alte propuneri, cum ar fi aceea ca art. 135 alin. 1 să aibă următoarea formă: “Statul, în condițiile legii, ocrotește proprietarii în mod egal, indiferent de poziția ce o au”. Această temă, de altfel, pe larg dezbătută de opinia publică în ultimii ani, are, însă ca resort, mai degrabă atitudinea autorităților publice în aplicarea și respectarea legilor referitoare la restituirea bunurilor și la dreptul de moștenire (corect tratat de actuala Constituție), decât posibilele curențe ale textului constituțional. Subiectul a suscitat vii dezbateri în cadrul tuturor reuniunilor, fiind luat în discuție și într-un număr foarte mare de mesaje electronice și scrisori.

În afară de problema garantării proprietății s-au mai înregistrat următoarele propuneri:

a)-aproximativ 0,4% dintre opiniile primite cer ca bogățiile solului să poată fi și proprietate privată;

b)-dreptul cetățenilor străini de a deține terenuri în România este susținut de 1,9% din propuneri;

c)-0,38% din opinenți vor ca în cazul exproprierii, despăgubirea să nu aibă caracterul de “justă și prealabilă”, ci să se folosească expresia “imediată despăgubire”, ceea ce poate părea absurd, întrucât "prealabil" este în timp mai înainte decât "imediat".

Referitor la caracterul prealabil și just al despăgubirii acordate în cazul exproprierii, înlocuirea acestei expresii cu “imediată despăgubire” ar reprezenta un pas înapoi în ceea ce privește protecția acordată proprietarului. Formularea actuală nu permite statului să preia nici un teren prin expropriere câtă vreme nu cade la un acord cu proprietarul asupra despăgubirii sau instanțele judecătorești nu se pronunță în această privință.

Dreptul străinilor de a deține terenuri în România este susținut în ideea de a nu mai fi necesară modificarea Constituției o dată cu aderarea României la Uniunea Europeană. O soluție de compromis care a fost sugerată este aceea ca acest drept să fie permis numai față de cetățenii Uniunii Europene și/sau numai pe bază de reciprocitate.

În final, trebuie precizat că există și alte propuneri, susținute de un număr mic de mesaje (aproximativ 0,01%), dintre care amintim

propunerea ca viitorul text constituțional să conțină mențiunea expresă că statul poate fi titular al proprietății private.

V. Integrarea României în structurile euroatlantice și problema suveranității

Procesul integrării euroatlantice impune schimbări fundamentale în societatea românească sub toate aspectele, inclusiv constituțional. Din punct de vedere al integrării în Uniunea Europeană, modificările necesare sunt mai concrete și de substanță.

Coordonatorii Forumului Constituțional au supus dezbaterii publice și acest subiect, în dorința de a afla cum anume concep cetățenii României viitorul propriei lor țări, conștienți fiind că viitoarea formă a Constituției trebuie să fie expresia voinței suverane a Românilor și că poate constitui un atu sau, dimpotrivă, o frână în calea aderării la structurile euroatlantice.

Dezbaterile la nivel european asupra viitorului Uniunii au dus la apariția mai multor puncte de vedere susținute atât de proeminente personalități politice, cât și de însăși statele ce compun Uniunea, cu privire la degradarea sau menținerea conceptului de stat-național, la rolul statelor în cadrul uniunii, la competențele ce pot fi sau nu cedate organismelor comune, la conceptul de națiune, popor etc. Toate aceste puncte de vedere și-au găsit adepți printre cetățenii români, fapt reflectat atât prin diversitatea propunerilor primite, cât și prin amploarea dezbaterii pe site-ul de discuții al Forumului, în care au fost argumentate pro și contra diferitele abordări ale procesului de integrare, făcându-se apel la tradiții, la specificitate, la valori comune, la istorie. Textele constituționale vizate de această tematică au un obiect de reglementare care ocupă o arie largă, dar au și un numitor comun și anume faptul că toate prezintă implicații asupra procesului de aderare la structurile euroatlantice sau chiar efecte post-aderare.

Din totalul opiniilor exprimate în cadrul forumului, 4,86% se referă la acest subiect, iar propunerile primite sunt prezentate în cele ce urmează.

V.1. Propuneri privind modificarea sau păstrarea în forma actuală a art. 1 din actuala Constituție

60,97% cer în mod expres păstrarea art. 1 din Constituție în actuala sa formă.
--

În fapt, ceea ce interesează mai mult sunt primele două alineate ale art. 1, deoarece alin. 3 face referire la anumite trăsături ale statului pe marginea cărora există propuneri de modificare susținute de un mare număr de opinenți³³.

Un procent de 2,66% dintre opinenți consideră că ar fi de dorit să se renunțe la caracterul național al statului, motivându-se că, de fapt, în România trăiesc mai multe etnii.

Problema esențială care se ridică aici este, din nou, sensul pe care îl primește termenul de “națiune”. La nivel european, există mai multe curente, în funcție de condițiile istorice ale creării și evoluției fiecărui stat. Astfel, Constituția Republicii Franceze nu recunoaște decât națiunea franceză care devine astfel sinonimă cu “poporul francez”, Constituția Republicii Italiene nu recunoaște minorități naționale, ci “minorități lingvistice”, iar Constituția Spaniei vorbește despre existența mai multor naționalități care, însă, sunt toate parte a “națiunii spaniole”. În acest din urmă caz, “naționalitate” nu mai înseamnă apartenența la o anumită națiune, ci un termen distinct, iar “națiune” devine sinonim cu “popor”. În terminologia juridică europeană există și expresia “minorități etnice”.

Desigur că actualele prevederi ale Constituției nu pot fi interpretate decât prin prisma doctrinelor existente la ora actuală în statele democratice și ca atare, și în terminologia Constituției României, “națiune” are același sens ca termenul “popor”. Ca urmare, prin “minorități naționale” s-ar înțelege “minorități care aparțin poporului român” sau “cetățeni români având o altă origine etnică”.

V.2. Propuneri privind federalizarea României

Opinia transformării României într-un stat federal este susținută de către 0,31% din cei care s-au exprimat pe acest subiect.

Argumentația adusă constă în crearea unei mai mari autonomii locale, în posibilitatea unei mai bune gestionări a resurselor, ceea ce ar fi și un pas spre viitorul Uniunii Europene care s-ar transforma ea însăși într-un stat federal sau confederal.

³³ Ne referim în primul rând la caracterul social al statului român. Având în vedere proporția covârșitoare a solicitărilor de întărire a proprietății private și chiar de acceptare a proprietății private a resurselor subsolului, toate acestea denotă o dorință de întărire a rolului individului în societate.

V.3. Opinii cu privire la forma de guvernământ

Forma de guvernământ este un subiect discutat și disputat în România după 1989 așa încât Forumul Constituțional a înregistrat un mare număr de mesaje pe această temă. Din totalul propunerilor referitoare la tematica acestui capitol 22,57% vizează forma de guvernământ a statului. Fiecare din cele patru forme de guvernământ existente la ora actuală în statele democratice are susținători, iar structura opiniilor se prezintă în felul următor:

• Republica prezidențială

Un procent de 46,52% din opiniile înregistrate pe această temă promovează trecerea la un regim de tip prezidențial, iar 2,77% dintre acestea indică și faptul ca noua Constituție să fie similară celei a SUA.

Trecerea la un regim de tip prezidențial ar presupune modificări extinse la actuala Constituție. În fapt, cu excepția tezelor referitoare la drepturile, libertățile și obligațiile cetățeanului, precum și a ultimelor patru titluri, toate celelalte ar trebui modificate. Totodată, având în vedere atribuțiile sporite ale Președintelui, ar trebui create mecanisme constituționale prin care acesta să fie împiedicat să abuzeze de puterea³⁴ pe care o are.

Monarhia constituțională

Această formă de guvernământ se regăsește în 38,88% din opiniile exprimate pe tema în cauză.

Am ales să prezentăm monarhia constituțională înaintea celorlalte forme de republică deoarece aceasta, împreună cu republica prezidențială, reprezintă o proporție covârșitoare a opțiunilor exprimate. Ambele forme de guvernământ prezentate până acum sunt percepute de populație ca garantând o mai mare stabilitate politică și o definire mai clară a responsabilităților, dorință care se dovedește dominantă.

Republica parlamentară

Republica parlamentară este regăsită în 12,5% din opțiunile exprimate.

³⁴ În cazul SUA, Președintele are aproape toate pârghiile puterii executive, dar foarte puține atribuții legislative, așa încât Congresul îi poate îngrădi deciziile prin legi.

- Republica semiprezidențială

În general, se apreciază că România actuală ar fi un stat semiprezidențial, însă cu excepția alegerii Președintelui prin vot direct și dreptul acestuia de a dizolva Parlamentul în anumite condiții, din celelalte puncte de vedere România este un stat organizat după modelul unei republici parlamentare.

Cu toate acestea, dată fiind percepția publică, nu putem decât să constatăm faptul că această formă de guvernământ nu a întrunit decât 2,08% din opiniile exprimate, ceea ce ne conduce la concluzia unei erodări puternice a imaginii actualului sistem de guvernământ.

De asemenea, dezbaterea pune în evidență o confuzie produsă de diferența dintre modul alegerii președintelui și atribuțiile acestuia.

V.4. Opinii cu privire la limba oficială

Integrarea în structurile euroatlantice nu afectează în mod direct problema limbii oficiale în România, însă aceasta se interferează cu problematica protecției minorităților naționale, a dreptului la identitate, precum și cu viitorul națiunilor în cadrul unui super-stat european.

Dintre opiniile exprimate asupra problematicii integrării, 11,91% vizează textul constituțional referitor la limba oficială. Nu s-a înregistrat nici o propunere referitoare la existența unei alte limbi oficiale decât cea română, însă au existat diferite sugestii cu privire la folosirea limbii minorităților în administrația publică³⁵.

³⁵ În afară de propunerile referitoare la folosirea limbilor minorităților naționale în administrația publică, a existat și propunerea utilizării unor limbi de circulație internațională.

VI. Opinii privind relațiile între autoritățile publice (independența puterii judecătorești)

Propuneri privitoare la relațiile dintre autoritățile publice și asigurarea independenței puterii judecătorești se regăsesc în 2,28% din totalul mesajelor înregistrate la Forumul Constituțional. Menționăm, totuși, că acestea reprezintă doar mesajele prin care s-a cerut modificarea, într-un sens sau în altul, a prevederilor constituționale ce reglementează domeniul relațiilor dintre autoritățile publice.

Raporturile dintre autoritățile publice sunt determinate în primul rând de forma de guvernământ existentă³⁶. Constituția României din 1991 tratează în mod separat numai raporturile Parlamentului cu Guvernul, însă de fapt orice situație rezultată în urma modificării acestor norme ar trebui analizată sub următoarele aspecte: relația Parlamentului cu Guvernul, relația Parlamentului cu Președintele și relația Președintelui cu Guvernul.

În viziunea trihotomică a puterilor în stat, puterii executive, reprezentată de guvern îi revine sarcina de a pune în aplicare măsurile hotărâte sau aprobate de forul deliberator al țării, așa încât acțiunile guvernului au o mai mare vizibilitate și beneficiază de o mai mare atenție din partea cetățenilor. La rândul lor, aceștia așteaptă de la executiv, în primul rând, eficiență, iar căile de a atinge acest deziderat sunt considerate a fi concentrarea puterii executive și realizarea unui dialog social constant.

În acest sens, 96,77% din cei care și-au exprimat opiniile pe această temă cer ca numărul de ministere să fie fixat prin Constituție și să fie redus, iar 19,35% propun ca acest număr să nu fie mai mare de 15.

Un procent de 3,22% opinii conțin propunerea ca în viitoarea Constituție să fie precizate organismele societății civile cu care guvernul să fie obligat să se consulte înainte de luarea oricărei decizii, iar aceste organisme să fie sindicatele și patronatele.

Aproximativ 50% din cei care au înaintat propunerea menționată anterior solicită totodată ca acest dialog să se desfășoare într-un cadru organizat,

³⁶ În cazul monarhiei constituționale, spre exemplu, instituția monarhică are anumite prerogative, sau mai bine zis un anumit rol, care nu există în nici una din formele de guvernământ republicane. Ca urmare, în situația în care s-ar modifica actuala Constituție în sensul introducerii monarhiei constituționale, prevederile referitoare la relațiile dintre autoritățile statului ar trebui modificate corespunzător.

sub forma unui Consiliu Economic și Social, care există dar a cărei activitate este extrem de puțin cunoscută.

Dorința concentrării puterii executive este reliefată și de propunerile prin care se dorește o creștere a legitimității primului-ministru prin alegerea acestuia prin vot direct.

În favoarea acestei inițiative se pronunță 62,5% din cei care au făcut propuneri referitoare la alegerea premierului, iar numirea primului-ministru de către Parlament se bucură de susținerea a 37,5%³⁷. La toate acestea, se adaugă o cotă de 1% din cererile cetățenilor, care opinează că primul-ministru ar trebui să aibă atribuții sporite, fără a preciza însă în ce ar trebui să constea acestea și care ar fi dimensiunea funcțională din punct de vedere politic.

O dată cu redefinirea unor puteri sporite pentru autoritatea executivă, propunerile înregistrate introduc și răspunderi sporite pentru membrii guvernului, 4% dintre opiniile exprimate în privința reglementării relațiilor dintre autorități referindu-se la răspunderea membrilor guvernului sau a primului-ministru. Dintre acestea,

25% cer ca textul constituțional să prevadă în mod expres faptul că membrii guvernului răspund atât civil, cât și penal pentru faptele săvârșite pe perioada exercitării mandatului, răspunderea politică fiind, în general o sintagmă mai greu accesibilă la nivelul opiniei publice. Structura susținerii pe subiecte este următoarea:

-8,33% din propuneri vizează înlocuirea răspunderii ministeriale solidare cu răspunderea solitară³⁸.

-8,33% dintre opinenți solicită eliminarea răspunderii Guvernului în fața Parlamentului.

-58,33% dintre opinenți cer ca primul-ministru să nu poată fi demis decât de către Președintele României, o concepție paternalistă care spune mult și despre credibilitatea Parlamentului.

Problema incompatibilităților membrilor guvernului – care este tot o garanție împotriva abuzului de putere – este vizată de 0,66% din cei ce au făcut propuneri asupra reglementărilor constituționale privind organizarea puterii executive, iar cererile respective susțin că toate incompatibilitățile membrilor guvernului ar trebui menționate expres în textul constituțional. Din punctul de vedere al tehnicii legislative, o astfel de prevedere ar putea fi făcută prin modificarea formei alineatului 2 al art. 104 din Constituție.

³⁷ În momentul de față, strict tehnic, Președintele României numește primul-ministru, însă cum acesta trebuie să fie confirmat de către Parlament, practic Președintele trebuie să se supună voinței Parlamentului.

³⁸ Probabil că persoanele care au făcut această propunere confundă răspunderea politică cu cea penală. Răspunderea penală este și în prezent solitară, așa cum este în orice sistem de drept evoluat.

Separarea puterilor în stat a fost și rămâne în continuare una din problemele larg dezbătute în societate și, de altfel, susținute și de propunerile trimise Forumului Constituțional. Ca dovadă a faptului că societatea civilă și cetățenii români percep ștergerea delimitărilor între puterile statului ca pe un fenomen profund negativ, schimbarea reglementărilor constituționale privind delegarea legislativă este cerută prin 19,66% din propunerile referitoare la relațiile dintre autoritățile publice și independența puterii judecătorești.

Opiniile vizând delegarea legislativă se axează pe două cerințe principale:
- 88,13% solicită eliminarea posibilității Guvernului de a mai emite ordonanțe de urgență;
- 13,46% cer ca Guvernul să-și păstreze dreptul de a emite ordonanțe de urgență, dar aceste situații să fie strict și limitativ prevăzute în textul constituțional.

O situație care este percepută ca disfuncționalitate de către cetățenii români este legată de statutul autorității judecătorești, independența acesteia ridicând semne de întrebare. Deși Constituția actuală specifică faptul că “justiția se înfăptuiește în numele legii” (art. 123 alin. 1) și că “judecătorii sunt independenți și se supun numai legii” (art. 123 alin. 2), se dorește menționarea expresă că justiția este “independentă față de politic”. Ideea menționată anterior este susținută de 15,66% din cererile de modificare a normelor constituționale ce reglementează relațiile dintre autoritățile publice.

Consiliul Superior al Magistraturii

Acest organism – ai cărui membri sunt aleși pe o perioadă de 4 ani, de Camera Deputaților și de Senat – îndeplinește rolul de consiliu de disciplină al judecătorilor. Este evident că acești membri sunt aleși în funcție de simpatiile politice pe care le au și prin intermediul lor, judecătorii pot fi influențați să dea anumite sentințe, sub amenințarea sancționării lor în cazul soluționării vreunei cauze în alt mod decât le fusese cerut.

Aceste căi care eventual ar putea influența justiția sunt mai puțin cunoscute de publicul larg, dovadă stând faptul că numai 1% din propunerile referitoare la independența justiției vizează modificarea dispozițiilor constituționale ce reglementează modul de alegere și atribuțiile acestui organism.

Dintre acestea, 33% cer asigurarea reprezentativității în Consiliul Superior al Magistraturii a întregii activități judecătorești, 33% solicită definirea noțiunii de magistrat, iar 33% doresc inserarea în textul art.132 prevederea că magistrații³⁹ sunt inamovibili.

Curtea Supremă de Justiție

Judecătorii Curții Supreme de Justiție sunt numiți de către Președintele României pe o perioadă de 6 ani și pot fi reînvestiți în funcție. Considerațiile făcute asupra Consiliului Superior al Magistraturii rămân valabile, însă nu s-a înregistrat nici o propunere de modificare a reglementărilor referitoare la funcționarea Curții Supreme de Justiție.

Statutul procurorilor și rolul Ministerului Public

Ministerul public reprezintă interesele generale ale societății și își exercită atribuțiile prin procurori constituiți în parchete.

Aproape 5% din propunerile referitoare la sistemul de justiție vizează Ministerul Public, dar majoritatea acestora se referă doar la modalitatea de desemnare a Procurorului General, fiind exprimate mai multe soluții:

- 21,42% din propunerile pe această temă susțin alegerea procurorului general prin vot direct de către cetățeni;
- a doua soluție solicită ca procurorul general să fie numit de către Președinte, fără intervenția Ministerului Justiției, doar cu avizul Consiliului Suprem al Magistraturii – 28,57% din opinenți dorind această metodă;
- un același procent de 28,57% consideră că procurorul general ar trebui numit de către Parlament.

În cadrul conferințelor regionale, a mai fost susținută și ideea ca procurorii să fie consacrați prin Constituție drept magistrați independenți care să nu răspundă ierarhic în fața Ministerului de Justiție.

Propunerea aceasta a atras în final suportul a 64,28% dintre cei care s-au pronunțat pe tema numirii procurorului general și a rolului Ministerului Public în general.

³⁹ O asemenea prevedere există în textul art. 124 alin.1 din Constituție, dar se referă numai la judecători. Modificarea propusă ar extinde inamovibilitatea și asupra procurorilor.

Curtea Constituțională

Asupra reglementării constituționale a structurii și atribuțiilor Curții Constituționale s-au pronunțat 6% din cei ce au vizat, prin propunerile lor, autoritățile publice. Curtea Constituțională reprezintă cel mai important garant al respectării Constituției României și este una din puținele instituții din România cu o imagine pozitivă în opinia cetățenilor, fapt cu atât mai remarcabil cu cât nu are o tradiție îndelungată.

Au fost înregistrate propuneri de modificare și a textelor constituționale în baza cărora activează această instituție, dar acestea nu sunt de substanță. În general ele privesc modalitatea de numire a membrilor Curții. Astfel:

- 11,11% susțin că art. 140 din Constituție ar trebui modificat în sensul că trei judecători să fie numiți de Parlament, trei de către Președinte, iar trei de către Curtea Supremă de Justiție;
- 5,55% opinează că judecătorii ar trebui numiți de Parlament, Președinte și Institutul Național de Magistratură;
- 5,55% din cei care au înaintat propuneri cu privire la Curtea Constituțională consideră că judecătorii ar trebui aleși prin vot direct de către cetățenii României;
- 11,11% opinează că ar trebui desființată Curtea Constituțională, atribuțiile acesteia putând fi preluate de către Curtea Supremă de Justiție, dar în acest caz membrii Curții Supreme ar urma să fie numiți pe viață;
- 50% din propunerile înregistrate cer puteri mai mari ale Curții Constituționale decât cele ale Parlamentului României⁴⁰;
- 11,11% dintre opinenți solicită să i se atribuie Curții Constituționale dreptul de a verifica ministerele, justiția și Parlamentul⁴¹;
- un procent de 5,55% dintre propuneri cer ca orice act reclamat a fi neconstituțional să poată fi verificat de către Curtea Constituțională⁴².

⁴⁰ Sensul acestei propuneri este destul de neclar. Nu credem că autorii ei s-au referit la o subordonare a Parlamentului față de Curtea Constituțională, probabil că au dorit să înlăture posibilitatea Parlamentului de a adopta totuși o lege declarată neconstituțională de către Curtea Constituțională.

⁴¹ Și această propunere este destul de confuză, probabil că autorii ei au dorit să acorde Curții Constituționale posibilitatea de a verifica constituționalitatea actelor respectivelor autorități publice.

⁴² Propunerea este – în mod evident – imposibil de pus în practică deoarece numărul de acte este imens. Referitor la actele normative însă, ar fi de dorit ca în Constituție să se insereze prevederea expresă că actele a căror constituționalitate nu este verificată de Curtea Constituțională, urmează a fi verificate (sub aspectul constituționalității lor) de către instanțele ordinare de judecată.

Propuneri privind autonomia locală, relațiile dintre autoritățile locale și centrale

O dată cu procesul de extindere a Uniunii Europene și de preluare a aquis-ului comunitar, dezbaterile la nivel european asupra viitoarei structuri administrative a Europei cresc. Fiecare țară membră a Uniunii are propria sa structură administrativă, fiecare având particularitățile ei, în funcție de procesele istorice care au generat-o și de condițiile geografice ale fiecărei țări.

Una din propunerile europene a fost crearea regiunilor de dezvoltare care și-au propus să împartă resursele existente la nivel european într-un mod cât mai echitabil, în sensul ca fiecare din aceste regiuni să aibă perspective economice de dezvoltare, asigurându-se astfel un standard de viață ridicat și uniform pentru toți locuitorii statelor care au creat respectivele regiuni. Cu toate acestea, în general, această formă de organizare administrativă nu s-a dovedit a fi un succes, discrepanțele economice persistând între diferitele zone ale Europei.

O variantă cu rezultate mult mai încurajatoare a fost crearea unor regiuni, dar ținându-se cont și de anumite considerente de ordin istoric și geografic și nu neapărat de distribuția uniformă a resurselor economice.

În cadrul Forumului Constituțional s-au primit diverse propuneri referitoare la reglementarea constituțională a organizării administrativ-teritoriale a României, invocându-se atât argumente de ordin practic, cât și considerente naționale.

VII.1. Propuneri de regionalizare a României

O propunere susținută în 6,25% din opiniile exprimate cere ca regiunile de dezvoltare să reprezinte unitățile administrativ-teritoriale ale României.

S-a argumentat prin faptul că regionalizarea reprezintă un proces de descentralizare în acord cu cerințele UE, fără a presupune federalizarea.

Totodată, au fost invocate considerente ce țin de dimensiunea teritoriului și de o mai bună dezvoltare economică.

VII.2. Propuneri de reducere a numărului de județe

O propunere mai puțin drastică decât cea prezentată la punctul VI.1., susținută de 4,16% din persoanele care s-au pronunțat asupra organizării administrative a României, o reprezintă reducerea numărului de județe la 8 sau maxim 10.

O astfel de propunere (în fapt nu mult diferită de prima, doar terminologia diferă) întâmpină rezistență din partea celor care consideră că o unire a mai multor județe nu are suport istoric și economic și ar duce la o îngreunare a luării deciziilor pe plan local. În plus, unii membri ai minorității maghiare și-au exprimat temerea că s-ar putea folosi acest proces în vederea asimilării lor, prin “spargerea” administrativă a zonelor locuite compact de această minoritate și înglobarea lor în unități administrative unde nu ar avea puterea să-și apere identitatea națională.

VII.3. Discuții pe marginea termenului de autonomie locală

Într-un număr important dintre propunerile primite pe această temă, respectiv 35,16%, se cere definirea conceptului de autonomie locală.

Încercarea de a explica în Constituție în ce constă autonomia locală și care sunt limitele acesteia, deși deosebit de utilă, s-ar putea dovedi foarte greu de realizat. Facem această afirmație deoarece viziunile la nivel european asupra conceptului de autonomie sunt destul de diferite, iar ele se reflectă în opiniile cetățenilor români.

Principial, toată lumea este de acord cu faptul că autonomie locală înseamnă o descentralizare a deciziilor, o acordare a unei cât mai mari libertăți organelor de conducere locală, toate aceste dublate de sisteme economice și financiare descentralizate, pentru a putea realiza practic aceste deziderate. Limitele autonomiei sunt percepute însă diferit. În general statele federale au o viziune mult mai largă asupra autonomiei, fapt explicabil istoric și, în plus, au experiență în procesul luării deciziilor în mai multe centre. Statele unitare însă – cum este și România – sunt mult mai refractare asupra beneficiilor acestui proces.

16,66% din propunerile referitoare la autoritățile locale cer lărgirea autonomiei locale financiare și politice.

După cum am arătat, autonomia locală reprezintă un subiect controversat cu privire la limitele ei. Unul din contraargumentele cele mai invocate cu privire la autonomia financiară este acela că, dacă o bună parte din resursele financiare se întoarce înapoi la regiunile bogate (cele care le și produc), atunci regiunile mai lipsite de resurse nu numai că nu au nici o șansă de a egala nivelul de trai al celorlalte, dar discrepanțele dintre ele se vor adânci cu timpul, echilibrul fiind asigurat eventual, prin politici bugetare diferențiate de la nivel central.

Alte două propuneri au constat în crearea prin Constituție a unor organisme la nivel local ce ar asigura colaborarea administrației publice locale cu societatea civilă și în menționarea expresă în textul constituțional al principiului subsidiarității. Fiecare din aceste două propuneri se regăsește în 2,08% din mesajele conținând propuneri privitoare la autonomia locală.

VII. Propuneri și opinii privind structura Parlamentului și atribuțiile celor două Camere

Organizarea și atribuțiile Parlamentului reprezintă, fără îndoială, cel mai discutat subiect pentru cetățenii României, aproape 20% din totalul propunerilor înregistrate la Forumul Constituțional referindu-se la acest subiect. Modificările cerute vizează toate aspectele acestui subiect, începând cu forma Parlamentului și terminând cu drepturile salariale ale parlamentarilor.

VIII.1. Propuneri privind rolul și structura Parlamentului

Marea majoritate a celor care au dorit să-și exprime opiniile în privința structurii Parlamentului s-au pronunțat în favoarea unui Parlament unicameral.

Astfel, în favoarea existenței unui Parlament cu o singură cameră se pronunță 87,72%, iar menținerea bicameralismului este dorită de către 12,28%. Din cei care susțin bicameralismul însă, numai 50% doresc menținerea actualei formule, iar jumătate optează pentru un bicameralism asimetric, deci, Camere cu atribuții diferite.

Diferențierea atribuțiilor celor două Camere ar putea fi făcută prin inserarea unui nou alineat în art. 58 din Constituție, prin care să se definească atribuțiile fiecăreia din cele două Camere.

Motivarea bicameralismului asimetric constă, în general, în necesitatea de a se înlătura caracterul greoi al procesului de legiferare, în prezent adoptarea unor legi prelungindu-se foarte mult din cauza procedurii de mediere, chiar și atunci când diferențele între formele adoptate în cele două Camere sunt minore.

Deși unicameralismul este o formă proprie statelor unitare, categorie în care se încadrează și țara noastră, pe plan mondial se întâlnesc ambele sisteme chiar și în cazul unora (ce-i drept, puține) dintre aceste state. De obicei însă, există prevederi constituționale care sunt destinate eliminării blocajelor sau tergiversărilor inutile⁴³.

⁴³ Un exemplu elocvent fiind cazul Poloniei.

VIII.2. Opinii privind modul în care ar trebui alese cele două Camere

Imaginea, în general negativă, pe care o au parlamentarii în societatea românească primește, de regulă, două explicații: alegerea acestora prin scrutin de listă și numărul mare de parlamentari care, în viziunea publicului larg, consumă mult prea multe resurse financiare. Trebuie precizat totuși că actuala Constituție nu interzice scrutinul uninominal, acesta fiind o reglementare a legii electorale. Astfel art.59 alin.1 din Constituție, care se referă la modalitatea de alegere în Parlament, are următoarea formulare: “Camera Deputaților și Senatul sunt alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, potrivit legii electorale”. Introducerea unei prevederi exprese a scrutinului uninominal poate avea așadar caracterul unei garanții împotriva schimbării lui ulterioare, dar nu constituie o necesitate.

Majoritatea opiniilor solicită însă, introducerea prevederii mai sus menționate, 23,04% din toate solicitările referitoare la Parlament, în general, fiind în acest sens. În raport cu celelalte variante susținute, această propunere reprezintă 93,7%.

Referitor la modul de alegere a membrilor Parlamentului există și următoarele propuneri:

- vot de liste pentru deputați și uninominal pentru senatori (susținut de 4,19% dintre opinii);
- jumătate din parlamentari să fie aleși pe listă, iar cealaltă jumătate uninominal (1,77% din propuneri);
- 75% dintre parlamentari să fie aleși uninominal, iar 25% prin vot de liste (0,32% din propuneri).

Deși art. 59 alin. 3 prevede că “numărul deputaților și al senatorilor se stabilește prin legea electorală, în raport cu populația țării”, numărul actual al membrilor Parlamentului fiind de 485 (140 de senatori și 345 de deputați),

16,3% dintre propunerile ce privesc Parlamentul vizează reducerea numărului parlamentarilor și fixarea precisă a acestuia. Mai mult, 29,92% din cei care solicită reducerea numărului de parlamentari, doresc ca acesta să scadă la jumătate.

O altă propunere, susținută în 0,23% dintre cererile de modificare a normelor constituționale referitoare la Parlament, constă în reprezentarea în Parlament a Bisericii Ortodoxe Române, Patriarhul devenind astfel senator de drept.

O astfel de prevedere, deși ar contraveni caracterului laic al statului român (caracter pe care acesta l-a avut, de altfel, chiar în perioada Evului Mediu) ar găsi anumite justificări și anume faptul că vasta majoritate a românilor este constituită din creștini ortodocși și că prezența Patriarhului în Parlament ar reprezenta un reper moral necesar și ar ușura comunicarea principiilor morale ale populației către guvernanți. Pe de altă parte însă, prezența capului Bisericii Ortodoxe în Parlament ar naște ideea că acest cult, fie el și majoritar, este favorizat, ar putea spori tensiunile existente între cetățenii români de confesiuni diferite, ar încălca principiul egalității de tratament, iar căile de comunicare a moralei publice către guvernanți există oricum, totul e ca aceștia să fie dispuși să asculte de aceste principii.

În ceea ce privește durata mandatului, propunerile de modificare nu reprezintă decât 0,03%, puținele mesaje primite, acestea referindu-se la prelungirea mandatului la 5 ani. Un procent ceva mai mare, respectiv 0,19%, solicită limitarea numărului mandatelor la două sau trei.

VIII.3. Opinii cu privire la organizarea internă a Parlamentului și modalitatea de lucru

3,88% din mesajele referitoare la normele constituționale ce privesc Parlamentul solicită ca “migrația parlamentară” să fie interzisă.

Deși opiniile în cauză susțin modificarea art. 61 din Constituție, o astfel de prevedere ar trebui inserată de fapt în textul art. 59, deoarece acesta reglementează la nivel principial alegerea membrilor Camerelor.

Multitudinea de ordonanțe emise de guvern este considerată de către cetățenii care s-au adresat Forumului Constituțional ca fiind și vina Parlamentului, deoarece perioadele de lucru ale acestuia sunt prea scurte.

Astfel, 80% din mesajele referitoare la sesiunile Parlamentului cer ca termenul destinat concediului parlamentarilor să fie de maximum 30 de zile libere pe an.

Actuala formă a Constituției precizează *expressis verbis* că mandatul parlamentarilor este reprezentativ și nu imperativ. Altfel spus, senatorii și deputații trebuie doar să-și urmeze propria conștiință și să-și execute mandatul așa cum consideră ei că este în interesul celor care i-au votat.

Marea majoritate a propunerilor primite pe această temă solicită introducerea în textul constituțional a prevederii pierderii calității de parlamentar în cazul neîndeplinirii îndatoririlor.

O asemenea prevedere ar presupune de fapt mai multe modificări și anume:

- definirea clară a îndatoririlor parlamentarului și neîndeplinirea căreia dintre ele atrage pierderea calității de senator sau deputat;
- criterii clare pentru aprecierea gravității încălcărilor îndatoririlor respective;
- desemnarea unui organism însărcinat cu constatarea neîndeplinirii obligațiilor sus-menționate, precum și a unei proceduri de retragere a calității de parlamentar.

Toate cele menționate mai sus sunt necesare pentru a se lua garanții constituționale în vederea împiedicării pierderii nejustificate a calității de parlamentar.

VIII.4. Propuneri privind imunitatea și incompatibilitățile

Calitatea de membru al Parlamentului, în percepția opiniei publice, constituie o demnitate deosebită și atrage după sine responsabilități în egală măsură de importante, precum și unele privilegii. Acesta este motivul pentru care se consideră că reprezentarea societății ar trebui să constituie singura activitate a unui parlamentar.

În acest sens, 77,46% din propunerile referitoare la demnitatea de senator sau deputat reclamă faptul că aceasta ar trebui să fie incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată. Justificările regăsite în mesaje fac referire la conflictul de interese, eliminarea corupției și reducerea preocupărilor suplimentare⁴⁴ ale parlamentarilor.

22,53% din opiniile pe această temă susțin numai că ar trebui eliminat în alineatul 2 al art. 68 din Constituție expresia “cu excepția celei de membru al Guvernului”.

Această modificare este argumentată prin principiul separației puterilor în stat. Principiul amintit este considerat de către o parte a doctrinei juridice actuale ca fiind desuet și înlocuit cu “principiul colaborării puterilor în stat”, pe aceste baze doctrinare fiind posibile și atribuțiile legislative ale guvernului. Este discutabil dacă dubla calitate de membru al guvernului și de parlamentar are efecte serioase asupra funcționării democratice a statului, însă motivările menționate în alineatul precedent sunt aplicabile și aici.

⁴⁴ În acest sens reamintim criticile vehemente ale opiniei publice la adresa parlamentarilor care practică avocatura, aducându-se atât argumente de ordin moral, cât și de ordin practic, respectiv faptul că este imposibil să desfășore o activitate de avocat și să și reprezinte în mod eficient alegătorii.

Referitor la imunitatea parlamentară există mai multe opinii, toate referindu-se însă la modalități de restrângere a acesteia. Cei mai mulți dintre cei care și-au făcut public punctul de vedere cu privire la acest subiect solicită ca

imunitatea parlamentară să fie limitată doar la declarațiile politice exprimate în Parlament. Această opinie se regăsește în 60,1% din propunerile ce privesc subiectul menționat, iar argumentele aduse în favoarea acestei solicitări se referă la înlăturarea protecției pentru parlamentarii care săvârșesc fapte de natură infracțională și aducerea acestora în fața justiției.

O cotă de 7,77% dintre propunerile de modificare se referă la ridicarea automată a imunității în cazul cercetării penale.

Lăsând la o parte motivațiile acestei propuneri, nu se poate să nu observăm că ea aproape echivalează cu inexistența imunității, acest concept însemnând de fapt tocmai o protecție împotriva acțiunilor penale și contravenționale, ce ar putea fi declanșate fără temeii.

12,95% din propuneri susțin că restrângerea imunității parlamentare ar putea fi făcută prin definirea strictă a acesteia, astfel încât abuzurile în virtutea calității de parlamentar să fie prevenite.

Totuși, nu este de dorit ca parlamentarilor să le fie redusă foarte drastic sfera acțiunilor pentru care sunt apărați de imunitate întrucât aceasta este o garanție a libertății de exprimare și un mijloc de apărare împotriva exceselor puterii. Este de menționat și faptul că

19,17% dintre cei care s-au exprimat cu privire la acest subiect solicită eliminarea totală a imunității parlamentare.

VIII. Parlamentul și problema controlului parlamentar asupra Guvernului

Art. 58 din actuala Constituție definește Parlamentul ca fiind “organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării”. Caracterizarea menționată anterior a fost criticată în doctrina juridică deoarece s-a afirmat că nici una din cele două trăsături nu corespunde realității. Astfel, nu se poate spune că Parlamentul ar fi organ reprezentativ suprem întrucât acest lucru ar plasa instituția Președintelui României în subordinea Parlamentului – fapt neadevărat deoarece Președintele este ales, la fel ca Parlamentul, prin vot universal și direct. Pe de altă parte, Parlamentul nu constituie singura autoritate legiuitoare⁴⁵ a țării, Guvernul fiind și el abilitat să emită ordonanțe simple și de urgență, care au aceeași putere normativă cu legile. Totuși, din articolul mai sus menționat se deduc principalele două funcții ale Parlamentului: de legiferare și de control asupra autorității executive. Evident că Președintele nu face obiectul acestui control deoarece, fiind ales prin vot universal și direct, are aceeași legitimitate populară cu acesta și ca atare, nu poate fi tras la răspundere de Parlament.

La ora actuală există în societatea românească numeroase nemulțumiri referitoare la modul în care autoritățile statului funcționează și interacționează. Marea majoritate a propunerilor (aproximativ 80%) înregistrate au implicații asupra raporturilor între puterile statului, deoarece orice modificare a competențelor sau modalității de numire sau demitere a uneia dintre autoritățile publice implică și o modificare a reglementărilor constituționale ce privesc celelalte autorități publice⁴⁶. Din această perspectivă, marea majoritate a propunerilor sunt incomplete, în sensul că se referă la unul sau mai multe aspecte ce doresc a fi modificate fără să analizeze implicațiile generale ale ideii respective și de aceea este greu de precizat dacă persoanele respective doresc schimbări de ansamblu sau se referă exclusiv la probleme punctuale. Întrucât am considerat că nu ne

⁴⁵ Textul constituțional se poate interpreta și în sensul că Parlamentul este singura autoritate ce poate emite acte normative având titulatura de “lege”.

⁴⁶ Ținând cont de faptul că majoritatea propunerilor primite au susținut o republică prezidențială, trebuie precizat că o astfel de formă de guvernământ implică un grad mai mic de control al Parlamentului asupra puterii executive, însă o întărire a rolului legislativ al acestuia.

putem substitui voinței cetățenilor care ne-au comunicat opiniile lor, constatăm că

proponerile de modificare a rolului Parlamentului reprezintă aproape 1% (0,96%) din totalul mesajelor primite, însă acest procent trebuie interpretat prin prisma celor menționate anterior.

Nemulțumirea populației României cu privire la numărul mare de ordonanțe simple și de urgență emise de Guvern are și efectul unei nemulțumiri cu privire la activitatea Parlamentului care nu își exercită cu eficiență rolul de autoritate legiuitoare.

IX.1. Opinii referitoare la participarea cetățenească în activitatea de legiferare

Cetățenii consideră că legile adoptate de Parlament nu reprezintă întotdeauna voința națională așa încât

77,16% din cei care au înaintat propuneri asupra reglementării rolului Parlamentului cer reducerea numărului de semnături necesar pentru inițiativa legislativă cetățenească, în vederea permiterii unei exercitări mai directe de către cetățeni a puterii de legiferare. Variantele propuse sunt următoarele:

- 25.000 de semnături – idee susținută de 10,2% din cei ce au cerut simplificarea procedurii inițiativei legislative cetățenești;
- 2.500 de semnături – sugestie înaintată de 9,18% din cei care au dorit reducerea numărului de semnături;
- 100.000 de semnături – idee regăsită în 4,08% din propuneri, restul cetățenilor cerând doar reducerea numărului, fără a înainta nici o sugestie în acest sens⁴⁷.

O propunere interesantă înaintată în cadrul uneia din reuniuni a fost aceea ca Avocatul Poporului să primească dreptul de inițiativă legislativă.

Acceptarea modificării propuse ar schimba destul de serios rolul acestei instituții în România, deoarece la ora actuală art. 55 din Constituție precizează clar faptul că Avocatul Poporului a fost înființat “pentru

⁴⁷ Inițiativa legislativă cetățenească se regăsește și în constituțiile altor state deoarece este o consecință a suveranității poporului, căruia îi aparțin toate puterile statului, autoritățile publice fiind doar delegate să le exercite. În privința numărului de semnături legile fundamentale au abordări diverse, Constituția Spaniei cerând “500.000 de semnături verificate” (art. 87 alin. 3), în timp ce în Italia (o țară comparabilă cu Spania ca număr de locuitori) nu este nevoie decât de 50.000 de semnături (art. 71 alin. 2 din Constituția Republicii Italiene).

apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor”. Pe de altă parte, Constituția actuală nu oferă nici o pârghie legală acestei instituții pentru a-și duce la îndeplinire menirea, în afara prevederii vage din art. 56 alin. (2) că “autoritățile publice sunt obligate să asigure Avocatului Poporului sprijinul necesar în exercitarea atribuțiilor sale”. S-ar putea consacra prin Constituție dreptul Avocatului Poporului de a propune proiecte de lege în domeniul drepturilor omului sau să i se acorde dreptul de a propune abrogarea unor articole sau chiar a unor acte normative ce încalcă drepturile cetățeanului.

IX.2. Propuneri privind modul în care se dezbat și se adoptă legile

S-au înregistrat și propuneri cu privire la modalitatea adoptării legilor și hotărârilor.

O largă majoritate de 85,71% din cei care solicită schimbarea actualului cvorum legal cere ca adoptarea legilor și a hotărârilor să poată fi făcută numai în prezența a jumătate plus 1 din membrii fiecărei Camere.

Autorii sugestiei menționate consideră că pentru realizarea dorinței lor ar fi necesară modificarea art. 74 din actuala Constituție. Art. 64 din Constituție stipulează însă că Senatul și Camera Deputaților adoptă legi, hotărâri și moțiuni în prezența majorității membrilor, așadar formularea sugerată nu ar modifica actuala stare de lucruri. Ținând cont de toate acestea, considerăm că propunerea ar putea fi interpretată în două moduri:

- cvorumul de jumătate plus 1 ar putea fi stipulat nu pentru constituirea legală a ședinței Camerei, ci chiar pentru adoptarea legii. În momentul de față, o lege ordinară poate fi adoptată, teoretic, de ceva mai mult de un sfert din numărul parlamentarilor dintr-o Cameră: jumătate plus 1 trebuie să fie prezenți pentru ca să fie îndeplinit cvorumul legal de ședință, iar jumătate plus 1 din cei prezenți pot adopta legea propusă;
- cea de-a doua interpretare ar fi că autorii sugestiei doresc întrunirea ambelor Camere în ședință comună pentru votarea legilor. O asemenea soluție însă ar face inutilă existența a două Camere a Parlamentului de vreme ce oricum ele urmează a se întruni pentru adoptarea fiecărei legi.

Tot în privința articolului 74 din Constituție, o altă modificare propusă este aceea ca legile organice și hotărârile privind regulamentele Camerelor să fie adoptate cu votul a 2/3 din membrii Parlamentului, opinie lansată în cadrul uneia din conferințele regionale organizate de Forumul Constituțional și susținută de 7,14% din cei ce s-au pronunțat pe tema articolului menționat.

IX.3. Discuții despre exercitarea controlului parlamentar asupra Guvernului

O a doua funcție importantă a Parlamentului este aceea de control asupra Guvernului, a puterii executive în general. Acest drept de control decurge din legitimitatea pe care Parlamentul o are ca reprezentant al națiunii și el este mai mult sau mai puțin puternic, în principal în funcție de forma de guvernământ.

Astfel, în cadrul republicilor prezidențiale⁴⁸, Parlamentul nu exercită decât un control foarte limitat asupra executivului: nu îl numește, nu îl poate demite, nu îl poate modifica, iar Guvernul - în limita legilor – poate lua orice măsură crede de cuviință. Pe de altă parte, Parlamentul nu poate fi dizolvat de către Guvern, iar acesta nu are aproape nici o atribuție legislativă⁴⁹. În aceste condiții, raporturile constituționale dintre executiv și Parlament sunt destul de reduse, relațiile de colaborare dintre cele două autorități publice fiind mai bune sau mai tensionate în funcție de apartenența sau neapartenența Președintelui la partidul dominant în Parlament.

În sistemul republicii parlamentare, Parlamentul are un control aproape absolut asupra guvernului deoarece aprobă persoana primului-ministru și componența guvernului, poate demite guvernul, alege Președintele țării și, în general, guvernul trebuie să răspundă în fața Parlamentului din punct de vedere politic.

După cum se poate observa, deși are anumite elemente de prezidențialism, actuala formă de guvernământ a României este mult mai apropiată de sistemul parlamentar. În general însă, românii sunt adepții teoriei clasice a separației puterilor în stat, care este mai bine reflectată de o republică prezidențială.

Din cei care au făcut propuneri asupra modalității de numire a primului ministru, 62,5% cer ca acesta să fie ales prin vot direct și să nu poată fi demis de către Parlament.

⁴⁸ De fapt este vorba despre SUA, singura republică prezidențială ce poate fi caracterizată fără rezerve drept democratică.

⁴⁹ Excepția cea mai importantă constă în dreptul de veto al Președintelui, care este și șeful guvernului.

Cu excepția titlaturii de prim-ministru, putem observa că propunerea anterioară este o copie a sistemului prezidențial american.

Restul de 37,5% dintre opinii susțin că persoana primului ministru ar trebui numită de către Parlament.

Ceea ce se poate constata este că ambele propuneri reprezintă soluții tranșante, ce aduc o clarificare a raporturilor dintre autoritățile publice, fie într-un sens fie în altul. Actuala stare de lucruri este percepută ca un compromis nefuncțional, idee întărită de istoria confuză a relațiilor dintre Președinte și premier.

IX. Avocatul Poporului

Instituția Avocatului Poporului reprezintă o adaptare în sistemul constituțional românesc a unei creații a țărilor nordice. Actuala reglementare constituțională este foarte succintă și nu acordă Avocatului Poporului nici un fel de mijloc legal de a aduce o contribuție eficientă la apărarea drepturilor și libertăților cetățeanului. Simpla informare a Parlamentului cu privire la anumite încălcări ale drepturilor cetățenești nu este suficientă deoarece, în realitate, parlamentarii au mult mai multe mijloace de informare la dispoziție decât are Avocatul Poporului așa încât utilitatea rapoartelor Avocatului Poporului nu poate avea decât un caracter punctual. În plus, faptul că această instituție nu are tradiție în România și confuzia indusă anumitor cetățeni de titulatura ei, conduce la situația că multe din cererile adresate Avocatului Poporului nu au cum să fie rezolvate de acesta, ceea ce nu face decât să sporească nemulțumirea populației cu privire la activitatea instituției.

Propunerile înregistrate cu privire la Avocatul Poporului au fost într-un număr foarte redus – 0,1% din totalul opiniilor – și au avut următoarea structură:

- 21,42% cer crearea unei instituții a Avocatului Poporului asemănătoare cu cea din Suedia;
- 7,14% susțin că Avocatului Poporului ar trebui să i se acorde dreptul de inițiativă legislativă;
- 71,42% doresc desființarea instituției.

Concluzia ce se desprinde este că instituția ar putea deveni utilă și și-ar putea câștiga un loc în conștiința publică, dar pentru aceasta este nevoie ca Avocatului Poporului să i se pună la dispoziție mecanisme legale de apărarea drepturilor cetățeanului, iar aceste mecanisme ar trebui reglementate, cel puțin în termeni generali, prin viitorul text al Constituției.

X. Prerogativele prezidențiale și desemnarea Președintelui

Majoritatea celor care au dorit să-și exprime opiniile cu privire la această temă manifestă dorința de sporire a atribuțiilor și prerogativelor prezidențiale. O parte din sugestiile înaintate Forumului Constituțional au mai fost prezentate în cuprinsul prezentului raport întrucât poziția Președintelui în ansamblul autorităților publice poate duce la schimbări fundamentale asupra întregii structuri a Constituției.

Modalitatea alegerii Președintelui României a făcut obiectul celor mai multe dintre propunerile ce vizau instituția prezidențială, 55,24% dintre ele tratând acest subiect.

Opiniile cetățenilor asupra procedurii prin care este ales șeful statului s-au împărțit în felul următor:

- păstrarea actualului sistem de alegere, respectiv prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat⁵⁰, este susținută de 90% din părerile exprimate asupra acestui subiect. Se poate observa că păstrarea caracterului direct și universal al votului este dorită de un număr mai mare de persoane decât cele ce susțin transformarea României într-un stat prezidențial, ceea ce denotă că românii doresc să confere o legitimitate directă șefului statului, indiferent dacă acesta are sau nu atribuții importante. Simplul atribut de simbol al statului român constituie un argument suficient pentru poporul român de a decide cine anume dorește să îl reprezinte;

- alegerea Președintelui de către Parlament este considerată un sistem preferabil de către 8,66% din opiniile pe această temă. În mod firesc, toate aceste propuneri au fost însoțite de ideea trecerii la o republică parlamentară și reducerea atribuțiilor prezidențiale;

- o opinie regăsită în 1,33% din mesajele referitoare la modalitatea alegerii Președintelui se referă la utilizarea votului indirect, similar sistemului folosit în SUA. Argumentația acestei propuneri constă în faptul că, astfel, s-ar putea evita riscul preluării puterii de către persoane cu idei extremiste.

⁵⁰ În fapt discuția se poartă asupra caracterului universal și a celui direct. Caracterul egal, secret și liber exprimat al votului constituie piatra de temelie a oricărei democrații autentice, este întâlnit în toate statele democratice și nu va face obiectul revizuirii, nefiind, de altfel, contestat de nimeni. Ca atare în restul raportului nu vom menționa aceste trei caractere esențiale ale votului, ci le vom considera a fi subînțelese.

Una din garanțiile cele mai eficiente împotriva abuzului de putere o constituie limitarea numărului de mandate prezidențiale. Metoda aceasta a fost pusă pentru prima dată în aplicare în SUA⁵¹, însă la ora actuală constituie o regulă aproape universală.

Și în România cetățenii percep acest principiu ca fiind deosebit de util așa încât 92,5% cer menținerea prevederii cu privire la cele două mandate, iar 0,83% solicită chiar limitarea la un singur mandat. Există însă și opinia contrară, ca o persoană să poată candida la oricâte mandate dorește, idee susținută de 6,67% dintre opinenți.

Desigur că procesul democratic presupune anumite costuri, care trebuie acceptate ca inevitabile, în schimbul asigurării unei vieți libere și prospere. Totuși, există riscul ca aceste costuri să fie percepute ca exagerate în raport cu beneficiile pe care le obțin cetățenii în schimbul suportării lor, drept pentru care a apărut și o propunere de renunțare la turul al doilea de scrutin, însă nu a fost susținută substanțial.

Tot justificarea reducerii costurilor a fost invocată și de o parte din cei care au propus prelungirea duratei mandatului prezidențial, însă a mai fost adus și argumentul eficienței, respectiv faptul că având la dispoziție o perioadă mai lungă de timp, Președintele va putea să-și pună mai ușor în practică proiectele și le va putea duce la bun sfârșit.

Referitor la durata preconizată a mandatului există mai multe sugestii, dar trebuie remarcat faptul că nu s-a înregistrat nici o cerere de micșorare a perioadei în care o persoană să poată deține funcția de șef al statului:

- mandatul prezidențial să fie majorat la 5 ani – susținută de 62,5% din opțiuni
- mandatul să aibă o durată de 6 ani – 20,83% din opțiuni;
- durata mandatului să fie de 7 ani – 8,33% din opțiuni
- funcția de Președinte să fie exercitată pe o perioadă de 8 ani – 4,16% din opțiuni.

În ceea ce privește prerogativele prezidențiale, 92% dintre cei ce au dorit să-și exprime opiniile cer ca Președintelui să i se acorde puteri sporite.

Ei au făcut totodată sugestii cu privire la ce atribuții în plus ar trebui să primească șeful statului și anume:

⁵¹ Inițial Constituția Statelor Unite ale Americii nu limita numărul de mandate prezidențiale, dar regula se aplica în virtutea tradiției și nimeni nu a încălcat-o înaintea lui F.D. Roosevelt. După moartea acestuia, deși îl votaseră de patru ori în fruntea statului și s-a bucurat de o popularitate uriașă, cetățenii americani au simțit nevoia precizării exprese în Constituție că nu se poate depăși numărul de două mandate așa încât pe 27 februarie 1951 a fost adoptat cel de-al XXII-lea Amendament al Constituției.

-posibilitatea Președintelui de a destitui Guvernul; dreptul Președintelui la inițiativă legislativă;

-Președintele să fie în același timp și șeful statului – această propunere a fost des întâlnită, 13% din cei care s-au referit la atribuțiile Președintelui menționând-o.

Au fost însă și opinii contrare, anume în sensul reducerii atribuțiilor și prerogativelor prezidențiale (8,08%).

XI. Propuneri referitoare la funcționarea economică a statului

Cea mai mare parte a propunerilor referitoare la viitoarea formă a Constituției a vizat fie drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățeanului, fie modul în care este reglementată funcționarea diverselor autorități publice.

Există însă și o serie de propuneri ce vizează anumite aspecte fiscale reglementate prin Constituție. Astfel:

Un procent de 16,66% din cei care au prezentat propuneri referitoare la problema bugetului sau a taxelor și impozitelor din care acesta este compus, cere ca Guvernul să fie obligat să demisioneze dacă nu introduce proiectul legii bugetului la timp în Parlament.

Motivația adusă a fost o responsabilizare a guvernanților asupra cheltuirii banilor publici și a implicațiilor economice grave pe care le pot avea neîndeplinirea la timp a anumitor obligații constituționale;

O propunere susținută de 66,66% din cei care s-au referit la problema finanțelor publice vizează modificarea art.138 din Constituție în sensul introducerii unui alineat prin care să se stipuleze că impozitele, taxele și orice alte venituri ale bugetului de stat se stabilesc prin lege la începutul anului și nu pot fi modificate pe tot cuprinsul anului.

Această cerere este o reflexie a instabilității legislative cu care se confruntă România și care, în domeniul financiar poate produce, mai mult decât în alte domenii de reglementare, perturbații economice serioase⁵². Un alt argument adus a fost acela că, prin fixarea veniturilor la bugetul de stat la începutul anului, s-ar elimina riscul creării unei suprapresiuni fiscale;

O altă cerere regăsită în aproape 17% din propuneri este aceea ca în textul constituțional să se introducă distincția între impozite și taxe, care urmează a reprezenta venituri publice și celelalte contribuții obligatorii, care ar trebui să constituie bani privați. Aceste contribuții, apreciază susținătorii propunerii, ar trebui administrate de instituții private, evitându-se astfel

⁵² Multe companii, atât naționale cât și internaționale, reclamă faptul că nu își pot alcătui nici un fel de plan de afaceri întrucât legislația se schimbă prea des. Totodată orice prognoză economică devine extrem de dificil de realizat.

riscul ca ele să fie folosite în alte scopuri decât cele pentru care sunt destinate⁵³;

Un procent de 12,5% din cetățenii care au făcut propuneri referitoare la reglementări constituționale ale domeniului finanțelor publice solicită ca în art. 139 din Constituție să fie introdusă prevederea expresă că instituția Curții de Conturi este un organism independent.

Menționăm că o astfel de caracterizare există în textul articolului menționat, dar nu cu referire la instituție în sine, ci la membrii ei.

⁵³ Susținătorii acestei idei menționează în mod explicit faptul că propunerea lor vizează în primul rând contribuțiile destinate asigurărilor sociale și asigurărilor de sănătate.

XII. Concluzii

Din punct de vedere al istoriei dreptului, Constituția reprezintă una din marile instituții create ca o expresie a prefacerilor politice, economice și juridice fundamentale care au survenit în existența statelor începând cu secolul al XVIII-lea. Teorii noi, care susțineau viziuni revoluționare asupra originilor puterilor statului și asupra modului în care trebuie exercitate acestea, și-au găsit consacrarea într-un instrument juridic ce și-a dovedit în timp valabilitatea și utilitatea. Întregul edificiu social și statal al unei țări este la ora actuală stabilit printr-o constituție, a cărei adoptare este considerată de specialiștii în domeniu “un mare eveniment politic, social și juridic din viața unui stat”⁵⁴. Mai mult, unii gânditori au susținut că o constituție nu este altceva decât o expresie a spiritului unui popor, o viziune a unei națiuni asupra ei însăși și a viitorului ei, Hegel afirmând că “fiecare popor are constituția care i se potrivește și care i se cuvine”.

Din punct de vedere terminologic, accepțiunea actuală de lege fundamentală s-a conturat mai târziu. Termenul a apărut pentru prima dată în dreptul imperial roman și avea sensul de “lege”.

Am arătat că o constituție este considerată a fi expresia voinței suverane a unui popor asupra celor mai importante aspecte ale existenței și organizării sale statale. Totuși, pentru ca acest fapt să fie adevărat este nevoie ca legea fundamentală a statului respectiv să emane din voința liberă a națiunii respective și nu să constituie o impunere, fie ea și de natură internă. În virtutea acestui principiu, fiecare constituție democratică prevede în preambulul ei principiile și scopurile care stau la baza existenței statului respectiv, constituția fiind actul solemn prin care această voință se consfințește. Astfel, Constituția SUA începe cu declarația solemnă “We the People of the United States, in Order to form a more perfect Union, establish Justice, insure domestic Tranquility, provide for the common defence, promote the general Welfare, and secure the Blessings of Liberty to ourselves and our Posterity, do ordain and establish this Constitution for the United States of America” (“Noi, poporul Statelor Unite, din dorința de a forma o Uniune mai perfectă, de a crea Justiție, de a asigura Liniștea internă, a contribui la apărarea comună, a promova Binele general și a asigura Binecuvântările Libertății pentru noi și pentru Posteritate, adoptăm

⁵⁴ Prof. univ. dr. Ioan Muraru – “Drept constituțional și instituții politice”, ediția a VI-a, Editura Actami, 1995, pag. 44.

și stabilim această Constituție pentru Statele Unite ale Americii”). Constituția Spaniei precizează chiar *expressis verbis* că reprezintă expresia suveranității neîngrădite a poporului spaniol: “Națiunea spaniolă, în dorința de a stabili dreptatea, libertatea și securitatea și de a promova binele celor care fac parte din ea, în folosul suveranității sale, proclamă voința sa de:...”.

Ținând cont de importanța actului supus discuției, modificarea Constituției din 1991 constituie o operațiune de mare răspundere, iar eventualele schimbări ce urmează a se face trebuie analizate nu numai punctual, ci și în ansamblul efectelor pe care le-ar produce atât în prezent, cât și în viitor.

Forumul Constituțional nu și-a propus să emită sentințe asupra sugestiilor cetățenilor români, ci numai să se constituie într-o tribună populară și un instrument de concentrare a opiniei societății civile. Ca urmare, toate propunerile prezentate în cadrul acestui Raport trebuie privite din această perspectivă, eventualele observații întâlnite având un caracter strict tehnic, menit a ușura parcurgerea Raportului și a explica anumite mecanisme juridice prin care propunerile expuse ar putea fi puse în aplicare, în situația în care constituentul ar aprecia că este necesar.

Condițiile istorice și politice survenite după 1991, data adoptării actualei Constituții prin referendum, au influențat inevitabil și România, dezvoltarea ei economică, socială și, implicit, rolul acesteia în ansamblul națiunilor lumii. Toate acestea au dus la o anumită imagine asupra modului în care statul este organizat și condus, iar propunerile de modificare a Constituției înregistrate de Forumul Constituțional au fost numeroase și diverse, dovadă a faptului că există o preocupare intensă în rândul societății românești pentru găsirea unor soluții mai eficiente de conducere a statului.

Nu vom reveni asupra cererilor înaintate atât de persoane fizice, cât și de diverse organizații civice și profesionale, menționăm numai că din toate acestea se desprinde ideea că percepția cetățenilor români este că exercitarea puterilor în statul român este mult prea difuză, iar aceasta duce la o criză de autoritate.

În acest sens, soluțiile predilecte transmise de către cetățeni sunt:

- stipularea expresă a principiului separației puterilor în stat și respectarea acestuia de către toate puterile publice;
- separarea și precizarea explicită a atribuțiilor fiecărei autorități publice;
- asigurarea prosperității economice prin simplificarea legislației și garantarea dreptului de proprietate privată.

Trebuie menționat că, în cea mai mare parte, cetățenii români, realizează distincția clară care există între autoritate și abuz. Dovadă în acest sens stă procentul mare de propuneri prin care se cere stipularea sau explicarea unor drepturi fundamentale.

Totodată, vasta majoritate a sugestiilor privind modificarea Constituției nu vizează sporirea sau concentrarea nelimitată a prerogativelor vreuneia dintre autoritățile publice, ci clarificarea atribuțiilor acestora și crearea unor mecanisme juridice pentru ca instituțiile publice să poată fi trase la răspundere dacă nu-și realizează menirea.

Nu ne rămâne decât să sperăm că viitoarea formă a Constituției va reprezenta o modalitate de a împlini așteptările populare și va constitui un punct de referință în istoria României și o bază a prosperității naționale.

XIII. Anexe

Anexa 1 Modul de alegere a președintelui în statele Uniunii Europene

Statul	Forma de guvernământ tip de regim	Modul de alegere al șefului de stat	Durata mandatului
Austria	Republică semiprezidențială	Vot popular	6 ani
Belgia	Monarhie constituțională	Dinastie ereditară	Nelimitată
Danemarca	Monarhie constituțională	Dinastie ereditară	Nelimitată
Franța	Republică semiprezidențială	Vot popular	5 ani
Finlanda	Republică semiprezidențială	Vot popular	6 ani
Grecia	Republică parlamentară	Vot indirect	5 ani
Germania	Republică parlamentară	Vot indirect	5 ani
Italia	Republică parlamentară	Vot indirect	7 ani
Irlanda	Republică semiprezidențială	Vot popular	7 ani
Luxemburg	Monarhie constituțională	Dinastie ereditară	Nelimitată
Marea Britanie	Monarhie constituțională	Dinastie ereditară	Nelimitată
Olanda	Monarhie constituțională	Dinastie ereditară	Nelimitată
Portugalia	Republică semiprezidențială	Vot popular	5 ani
Spania	Monarhie constituțională	Dinastie ereditară	Nelimitată
Suedia	Monarhie constituțională	Dinastie ereditară	Nelimitată

Anexa 2. Modul de alegere a președintelui și durata mandatului prezidențial în statele Europei Centrale și de Est

Statul	Forma de guvernământ tipul de regim	Modul de alegere al șefului statului	Durata mandatului
Albania	Republică parlamentară	Vot indirect	5 ani
Belarus	Republică semiprezidențială	Vot popular	5 ani
Bosnia-Herțegovina**	Republică semiprezidențială	Vot popular	4 ani
Bulgaria	Republică semiprezidențială	Vot popular	5 ani
Croația	Republică semiprezidențială	Vot popular	5 ani
Cehia	Republică parlamentară	Vot indirect	5 ani
Estonia*	Republică parlamentară	Vot indirect	5 ani
Letonia*	Republică parlamentară	Vot indirect	4 ani
Lituania	Republică semiprezidențială	Vot popular	5 ani
Macedonia	Republică semiprezidențială	Vot popular	5 ani
Moldova	Republică parlamentară	Vot indirect	4 ani
Polonia	Republică semiprezidențială	Vot popular	5 ani
România	Republică semiprezidențială	Vot popular	4 ani
Rusia	Republică semiprezidențială	Vot popular	4 ani
Serbia	Republică semiprezidențială	Vot popular	4 ani
Slovacia	Republică parlamentară	Vot indirect	5 ani
Slovenia	Republică semiprezidențială	Vot popular	5 ani
Ucraina	Republică semiprezidențială	Vot popular	5 ani
Ungaria	Republică parlamentară	Vot indirect	5 ani

*Președinție colectivă formată din trei persoane alese: un bosniac, un croat și un sârb.

**Constituții interbelice revizuite.

**Anexa 3. Lista persoanelor care au luat cuvântul la
Conferința Inaugurală – București
10 iulie 2002**

Monica Antoci	Președinte, Asociația Handicapaților Neuromotori din România Vicepreședinte, Asociația Națională de Integrare în Comunitate a Copiilor cu Cerințe Educative Speciale din România
Ioan Antonescu	Asociația Cultul Eroilor Fundația Speranța în Democrație, Pace și Sănătatea Lumii
Mariana Buceanu	Consultant cu drept de vot, Comisia Ministerială pentru Rromi a Ministerului Sănătății și Familiei Coordonator programe sanitare, Asociația „Rromani Criss”
Sever Cartianu	Secretar General, Federația STAR (Federația Sindicatelor Transportatorilor Auto din România)
Iosif Gavril Chiuzbaian	Președinte, Uniunea Juriștilor
Valer Dorneanu	Președinte al Camerei Deputaților
Mihai Dumitrescu	Prim-vicepreședinte, Consiliul Național al Patronilor din România
Tinu Dumitru	Președinte, Clubul Român de Presă
Paul Ghițiu	Președinte, Liga pentru Identitate Națională
Marcela Ghiulbenghian	Președinte, Asociația pentru Pacea Religioasă Femei pentru Acțiuni Pozitive, Toleranță și Educație (FAPTE)
Bogdan Iuliu Hossu	Președinte, Confederația Națională Sindicală „Cartel Alfa”
Monica Lotreanu	Alianța Națională a Uniunilor de Creatori din România (ANUC)
Floarea Mitroi	Vicepreședinte, Uniunea Națională a Patronatului Român
Adrian Niculescu	Secretar Executiv, Asociația foștilor refugiați politici din România
Dan Pavel	Profesor, Facultatea de Științe Politice, Universitatea București
Zoe Petre	Solidaritatea Universitară
Ovidiu Predescu	Uniunea Juriștilor
Șerban Rădulescu-Zoner	Președinte, Alianța Civică
Sabin Rusu	Secretar Confederal, Confederația Sindicatelor Democratice din România (CSDR)
Ioan Stănciulescu	Uniunea Patronală a Unităților de Cercetare, Dezvoltare și Proiectare din România
Elena Simina Tănăsescu	Cercetător Drept Constituțional, Delegația Comisiei Europene
Emil Tocaci	Liga pentru Identitate Națională
Angelina Tufariu	Asociația pentru promovarea femeii din România
Dinu Zamfirescu	Președinte, Asociația Foștilor Refugiați Politici din România

**Anexa 4. Lista participanților la Conferința regională Timișoara
7 septembrie 2002**

Aurelia Anciu	Director, Asociația Sinergii
Daniela Arghius	Director, Liceul Waldorf Timișoara
Anca Avrel	Președinte, UPA.
Baras Ianos	Director Executiv, Cedimar, Arad
Gabriela Bors	Federația Caritas
Cristian Bratu	Club APD Timișoara
Sandu Cristea	Secretar General, Astra Română
Costin Darmiceanu	Psiholog, Fundația Îngerii Speranței, Lugoj
Dana Drilea	Club APD Timișoara
Nicoleta Foica	AID-ONG
Corin Fortuna	Președinte, Partidul Republican
Daniel Gambos	Director, Uniunea Artiștilor Plastici
Ioan Ianos	Președinte, Partidul Republican
Milord Ilici	Consilier Juridic, Uniunea Sârbilor din România
Ana Carolina Ivan	Vicepreședinte, Uniunea Bulgară din Banat
Bogdan Lazăr	Club APD Timișoara
Doru Lazăr	Președinte, Asociația de Proprietari Propact Timiș
Petru Lazăr	Club APD Timișoara
Marius Marinescu	Primar, Lugoj
Monica Misca	Cooperative Housing
Liviu Moldovan	Președinte, Rotary, Arad
Petru Olariu	Director, FALT
Ioan Oros	Director Executiv, PSD Timișoara
Tiberiu Ovmos	Director Executiv, Asociația Armonia
Liviu Pop	Club APD Timișoara
Monica Secosan	Președinte Executiv, Asociația Promover
Florea Stoian	Club APD Timișoara
Ilie Lucian Stoieneț	Club APD Timișoara
Irina Trif	Președinte, Fundația Rudolf Steiner
Angelina Tufariu	Magistrat, APFR
Daniel Ursu	Președinte, Asociația East European MISSIONS
Ioan Valacan	Director Executiv, Fundația Îngerii Speranței

Mass-media

Sebastian Anica	Redactor, Atac la Persoană
Simona Bader	Redactor, TV Europa Nova
Adina Borcan	Redactor, Timpalis
Cosmin Bradu	Timișoara
Patrisia Manole	Prima Oră
Petrișor Sebastian	Redactor Șef, Studentim
Alex Simionovici	Reporter, Timișoara
Cătălin Tiuca	Timissiensis
Emanoil Vasile	Redactor, Radio România Actualități

**Anexa 5. Lista participanților la Conferința regională Cluj
14 septembrie 2002**

Radu Big	Director executiv, CDIMM Maramureș
Emil Boc	Vicepreședinte, Comisia Juridică, Camera Deputaților
Codruta Burda	Manager zonal, World Vision International Biroul Cluj
Romana Careja	Cadru didactic asociat, Fac. de Științe Politice
Aurel Coltor	Vicepreședinte, Asociația pentru Adevărul Revoluției, Cluj
Ramona Cosma	Milenium
Petru Derevenco	Membru Consiliu de Conducere, Liga Apărării Drepturilor Omului
Marcela Gherghel	Manager Asistență Socială, Fundația The European Children's Trust Romania
Vasile Grasin	Președinte, AEE Cluj
Nicolae Grosu	Președinte, Fundația Protecției Sociale Generale din România, filiala Cluj
Ileana Iepure	Asociația ARDOR
Elena Dorneanu	Vicepreședinte, Alianța Civică
Kovacs Tiberiu	LADO Cluj PRO VITAM Cluj
Oana Mîndruț	Membru Consiliu Conducere, Fundația Academia Civică
Maria Angela Mesaros	Președinte, Fundația Speranța Diabeticilor
Cristina Nicolescu	Program Officer, Societatea Academică Română
Dana Oltean	Director executiv, CONSENS Consiliul Organizațiilor Neguvernamentale Active în Domeniul Serviciilor Sociale
Georgeta Pădureanu	Vicepreședinte, Asociația Inginerilor Energetici
Dan Gabriel Părăuan	Președinte, Clubul Ecologic „Transilvania”
Ioan Pațiu	Alianța Civică
Corneliu Plopa	Masterand, Facultatea de Științe Politice, Cluj
Oana Răcășan	Centrul Regional de Resurse pentru ONG-uri
Mihai Roșca	Director executiv, Fundația Romană pentru Copii, Comunitate și Familie - FRCCF
Simona Stan	Coordonator programe locale, Centrul de Voluntariat ProVobis
Dumitru Șuteu	Vicepreședinte, BNS Cluj
Robert Varga	Președinte, Asociația ATTITUDE!
Eugen Wunder	Președinte de Onoare, Forumul Democrat German Cluj

Mass-media

Adrian Ardelean	Colaborator Reporter AM Press, RomNET, România Liberă
Balazsi-Pal Elod	Reporter, Szabadsie
Bianca Boncu	Reporter corespondent, Ziua de Ardeal, Europa FM, Realitatea TV
Delia Cărbune	Reporter, TVR
Diana Dumitru	Redactor, Ziua de Ardeal

Claudiu Groza	Editor, CD Radio
Mihaela Lăpușan	Redactor, Adevărul de Cluj
Vasile Măgrădean	Redactor, Monitorul de Cluj
Ovidiu Moldovan	Redactor, Radio Cluj
Laura Morar	Reporter, Mediafax
Claudiu Pădurean	Redactor, TVS, BBC
Endina Roatiș	Correspondent, Rompres

**Anexa 6. Lista participanților la Conferința regională Craiova
21 septembrie 2002**

Marilena Bogheanu	Director, ADR 4
Alexandru Brezniceanu	Vicepreședinte, Partidul Democrat, filiala Dolj
Ion Ceaușu	Club APD Caracal
Serban Chiosan	Club APD Caracal
Margareta Codiță	Președinte, Asociația Femeilor din România, filiala Dolj
Marilena Didu	Președinte, CSDR Dolj
Gabriel Dinu	Consilier, Consiliul Județean
Maria Firiza	Secretar, CNSLR Frăția Gorj
Marius Grigorescu	Club APD Craiova
Simona Iordache	Magistrat, UGIR - 1903
Daniel Lebeaga	Consilier, Consiliul Județean
Ileana Măjina	Director, Consiliul Județean
Izabela Mălăescu	Asistent social, ALDO – CET Băilești
Nicolae Marinescu	Președinte, Prietenii Științei
Viruța Maxim	Coordonator programe, Asociația ”Vasiliada” Craiova
Naie Mugurel	Vicepreședinte, BNS Olt
Cristina Preda	Club APD Craiova
Constantin Retezeanu	Președinte, CNSLR Frăția Gorj
Ilie Săndulescu	Secretar, BNS Olt
Diana Sărăcin	Club APD Craiova
Ilie Scarlat	Președinte, CNS Cartel Alfa Argeș
Daniel Șalapa	Referent, Fundația pentru Tineret, Mehedinți
Elena-Daniela Tigmeanul	Director executiv, Asociația „Vasiliada” Craiova
Elena Trăila	Președinte, Alliance Française de Craiova
Dumitru Turturică	Președinte, CSDR Teleorman
Gelu Vișan	Consilier, Consiliul Județean

Mass-media

Mădălina Angiu	Redactor, Tele „U”
Nicușor Beletei	Operator, Terra Sat
Maria Crăciun	Correspondent, Agenția Națională de Presă ROMPRES
Nadia Deciu	Reporter, Radio Oltenia Craiova
Liana Dumitrescu	Terra Sat
Laura Moțarliche	Redactor, Cuvântul Libertății
Petroniu Muscalenco	Redactor, Independent
Luiza Pătru	Redactor, Prima TV
Marius Pîrlea	Redactor, Jurnalul de Oltenia
Valeriu Robotin	Cameraman, Prima TV
Cornel Sorescu	Correspondent, Radio România Actualități

**Anexa 7. Lista participanților la Conferința regională Iași
5 octombrie 2002**

Ion Albu	Președinte, CNS Cartel Alfa
Violeta Amarie	Președinte, CSDR Iași
Dan Andronie	Consilier, Prefectura Iași
Gelu Asamovici	Președinte, CNS Cartel Alfa Vaslui
Mihai Baci	Deputat PD
Oana Braharu	Masterand, Univ. Al. I. Cuza, Filosofie
Ciprian-Ionuț Ciobanu	Consilier juridic, Centrul Diecezan Caritas Iași
Vasile Chiru	Club APD Botoșani
Gheorghe Constantinescu	Președinte, UJSD Botoșani
Iulian Cătălin Dănilă	Masterand, Univ. Al. I. Cuza, Filosofie
Mihai Deliu	Președinte, Consiliul Județean IMM
Lucian Dîrdală	Lector univ., Univ. M. Kogălniceanu
Romeo Chelaru	Director, Prefectura Județului Iași
Gheorghe Fante	Lector univ., Univ. Al. I. Cuza, Filosofie
Irina Hazincop	Coordonator, Organizația Salvați Copiii
Tudor Leonte	Secretar general, Prefectura Iași
Dina Loghin	Președinte executiv, Fundația ȘEF
Melania Manolache	Președinte, Asociația pentru Promovarea Siguranței în Comunitate, Botoșani
Timofte Miftode	Președinte, CNS Cartel Alfa, Suceava
Adina Padațanu	Organizația Salvați Copiii
Mihaela Pahone	Consilier, Prefectura Iași
Anca Pașcu	Șef departament, Liga Studenților Bacău
Mihai Petrușanu	Președinte, FSM Bucovina
Mădălina Popa	Consilier juridic, Fundația ȘEF Iași
Roxana Prisacariu	Asistent, Univ. Mihail Kogălniceanu
Pavel Romaniuc	Manager, Fundația Filocalia
Cristian Savin	Club APD Piatra Neamț
Maria Claudia Scurtu	Psiholog, Asociația Alternative Sociale, Iași
Dana Stan	Asistent social, Organizația Holt
Bogdan Ștefănachi	Univ. Al. I. Cuza
Costică Topală	Club APD Bacău

Mass-media

Izabela Argarilvoie	Reporter, Radio HIT
Catalina Chifu	Redactor, Deșteptarea Bacău
Florin Chiriac	Redactor, TVR Iași
Florin Chirica	Fotoreporter, Evenimentul
Bane Dan	Jurnalist, Cronica Romana
Petru Frăsilă	Director, Radio M Plus Piatra-Neamț
Savu Georgescu	Fotoreporter, BURSA
Dan Iliescu	Ziarist, Evenimentul Zilei
Iulia Macovciuc	Ziarist, Evenimentul
Edmond Mecii	Ziarist, 24 ORE
Constantin Mihai	Redactor, Radio Iași
Ciprian Teodorescu	Ziarist, ROMPRES
Mariana Zberian	Ziarist, Evenimentul

